Літаратурная Беларусь

Выпуск №11 (99)
(лістапад)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas. info

Змест

Культура чытання беларусаў

У Мінску адбылася прэзентацыя вынікаў сацыялагічнага даследавання практыкі чытання і літаратурных зацікаўленасцяў беларусаў.

Апытанне было праведзена Лабараторыяй «Новак» на замову ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў». У мерапрыемстве ўзялі ўдзел прадстаўнікі Нацыянальнага інстытута адукацыі, ААТ «Белкніга», Інстытута журналістыкі БДУ, пісьменнікі, выдаўцы і грамадскія дзеячы.

Круглы стол быў адкрыты прывітальным словам Барыса Пятровіча, у якім празаік адзначыў, што сацыялагічныя апытанні, праведзеныя ў 2011 і 2014 гадах, паказваюць зніжэнне цікавасці беларусаў да чытання на роднай мове. Большасць рэспандэнтаў называюць асноўнай прычынай гэтага недастатковае веданне мовы, якасць жа нашай літаратуры ў чытачоў сумневаў не выклікае.

— Сярод намінантаў на Нобелеўскую прэмію былі Васіль Быкаў, Алесь Разанаў, Рыгор Барадулін, Уладзімір Някляеў, Святлана Алексіевіч, што сведчыць пра належны ўзровень беларускай літаратуры ў кантэксце сусветнай. Літаратурныя прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча, імя Ежы Гедройца актуалізуюць сучасны літаратурны працэс. Але, нягледзячы на вялікую колькасць таленавітых пісьменнікаў і твораў, у цэлым цікавасць аўдыторыі да чытання па-беларуску падае, — адзначыў старшыня СБП.

Сацыёлаг Лідзія Міхеева прэзентавала вынікі даследавання, у межах якога метадам тэлефоннага інтэрв'ю ЛАД «Новак» апытала 1000 рэспандэнтаў розных узростаў і з розных рэгіёнаў пражывання.

Выявілася, што мастацкую літаратуру хоць бы раз у месяц чытаюць каля 57,9 % беларусаў. Колькасць людзей, якія ў прынцыпе не чытаюць кніг (ні мастацкіх, ні навукова-папулярных або дакументальных) складае каля 19 %.

Калі ў 2011 годзе апытаныя сярод жанраў выбіралі найбольш дэтэктывы, жаночыя раманы і фантастыку, то ў 2014 годзе папулярнасць набірае класічная літаратура і кнігі па гісторыі.

На пытанне «На якой мове Вы чытаеце мастацкую літаратуру?», якое давала магчымасць выбару некалькіх варыянтаў, 99,4% рэспандэнтаў назвала рускую, і 27,7 % – рускую і беларускую мовы. На пытанне «Літаратуры на якой мове Вы аддаяце перавагу?», 93,7 % адказалі «На рускай» і толькі 5 % – «На беларускай мове». У параўнанні з даследаваннем 2011 года на беларускай мове сталі чытаць меней.

Культуру чытання перадусім фарміруе агульнаадукацыйная школа і гуманітарныя прадметы, і толькі затым людзі называюць уплыў бацькоў і навучанне ва ўніверсітэце.

Адказваючы на пытанне «Якіх сучасных беларускіх пісьменнікаў вы ведаеце?», большасць апытаных не змаглі назваць якія-небудзь вядомыя ім імёны. Але незадаволеныя беларускай літаратурай пасля знаёмства з яе творамі выказваюць толькі 7,2 % рэспандэнтаў.

Адметна, што пры набыцці кнігі беларусы ў першую чаргу звяртаюць увагу на імя аўтара, і вядомасць пісьменніка мае большае значэнне, чым кошт кнігі. Інакш кажучы, чытачы гатовыя плаціць за брэнд.

Пераважная большасць рэспандэнтаў, 80 %, ніколі не наведвалі літаратурныя мерапрыемствы, 15 % зрэдзьчас бываюць на падобных імпрэзах. Што датычыцца гендэрнага пытання, то чытаюць больш жанчыны, чым мужчыны.

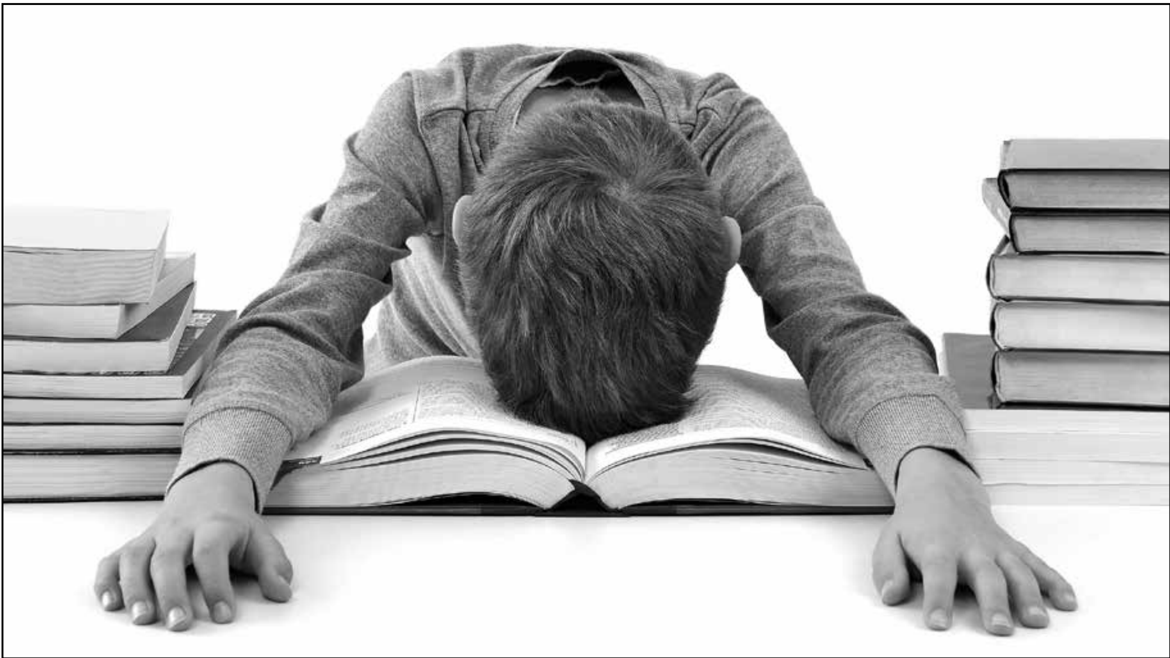
Ацэньваючы дзейнасць дзяржавы ў развіцці культуры чытання, трацінa рэспандэнтаў адзначыла, што дзяржава робіць недастаткова, і ёй варта ўзмацніць сваю падтрымку.

Сярод мераў, якія можна прыняць для паляпшэння сітуацыі, на погляд апытаных, — павялічыць колькасць заняткаў па мове і літаратуры ў школе, зрабіць болей тэматычных праграм на тэлебачанні, пісаць пра кніжныя навінкі у СМІ.

Як падсумавала Лідзія Міхеева, агульная цікавасць да беларускай літаратуры расце, але родная мова як мова чытання год ад года страчвае свае пазіцыі, падае фактычнае валоданне ёй.

Што датычыцца кніжнага гандлю, то, як засведчыла начальнік аддзела гандлю ААТ «Белкніга» Святлана Гук, добра прадаецца толькі вучэбна-метадычная літаратура, з мастацкімі кнігамі — тэндэнцыя супярэчлівая.

Прадстаўнікі выдавецтваў «Галіяфы», «Логвінаў», «Кнігазбор» распавялі пра незапатрабаванасць чытачамі кніг невядомых, маладых аўтараў, а таксама малы продаж паэтычных зборнікаў. Адзначылі, што галоўнай праблемай з'яўляецца пашырэнне кола чытачоў на беларускай мове.

— Кансалідацыя дзяржаўных структур, грамадскіх арганізацый, творчай інтэлігенцыі надзвычай важная, — адзначыла каардынатар кампаніі «Будзьма беларусамі!» Алена Макоўская. — Павышэнне культуры чытання, развіццё адукацыйнай сістэмы, узаемадзеянне пісьменнікаў і СМІ немагчымае без супольных высілкаў усіх зацікаўленых бакоў.

— Маючы 12-гадовы досвед працы настаўніцай беларускай мовы і літаратуры, магу адзначыць два асноўных кірункі, у якіх можна было б дзейнічаць, — распавяла Інга Пінголь, навуковы супрацоўнік Нацыянальнага інстытута адукацыі. — Найперш, і гэтым ужо займаецца Нацыянальны адукацыйны партал, — раскрутка беларускіх літаратараў, акцыі, якія б дазволілі дзецям нестандартна ўспрымаць класічную літаратуру. Другое, на што варта звярнуць увагу, гэта праблема методыкі выкладання літаратуры ў школе. Доўгія гады мы падавалі творы ў аспекце «Што хацеў сказаць аўтар», у той час, калі сёння важна рабіць акцэнт на вучні, распрацоўваць метадычныя сродкі, якія б дапамагалі зразумець мову мастацкага тэксту, раскрываць асобасныя сэнсы, выхоўваць таленавітага чытача. Гэта няпроста, бо патрэбна мяняць самога настаўніка.

Круглы стол завяршыўся абмеркаваннем прапаноў, з якімі варта звярнуцца ў Міністэрствы адукацыі, інфармацыі і культуры Рэспублікі Беларусь, каб палепшыць культуру чытання беларусаў.

Дакумент (публікуецца ніжэй) быў дапрацаваны і прадстаўлены дзеля азнаямлення чыноўнікам і грамадскасці.

Прэсавая служба СБП

ВЫСНОВЫ І ПРАПАНОВЫ паводле вынікаў даследавання практыкі чытання і літаратурных зацікаўленасцяў беларусаў, праведзенага Лабараторыяй «Новак» у чэрвені 2014 года на замову ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў»

Прапануем Міністэрству адукацыі Рэспублікі Беларусь:

- павялічыць колькасць гадзінаў выкладання беларускай літаратуры і мовы ў школе;
- перагледзець школьныя і ўніверсітэцкія праграмы па беларускай літаратуры і мове, зрабіць іх больш разнастайнымі, актуальнымі, сучаснымі і цікавымі для навучэнцаў-чытачоў у адпаведнасці з іх узростам;
- змяніць методыкі выкладання беларускай літаратуры ў школах;
- павялічыць колькасць беларускамоўных садкоў і беларускамоўных груп у садках, колькасць беларускамоўных школаў і гімназіяў;
- стварыць цалкам беларускамоўную вышэйшую навучальную ўстанову;
- забяспечыць пісьменнікам, незалежна ад іх сяброўства ў творчых арганізацыях, роўны доступ да правядзення сустрэчаў з чытачамі ў навучальных установах краіны.

Прапануем Міністэрству інфармацыі Рэспублікі Беларусь:

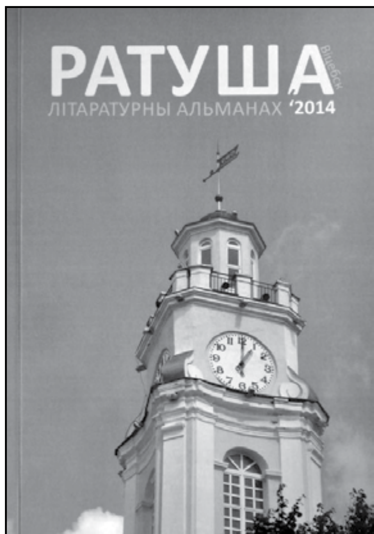
- павялічыць колькасць беларускамоўных перадач з удзелам сучасных беларускіх літаратараў на цэнтральных і рэгіянальных тэлевізійных каналах, а таксама перадач, прысвечаных кніжным навінкам;
- увесці ці аднавіць рубрыкі, прысвечаныя навінкам сучаснай беларускай літаратуры, у грамадска-палітычных газетах, на радыё і тэлебачанні, павялічыць колькасць публікацый і перадач, прысвечаных пісьменнікам;
- забяспечыць роўны доступ да сеткі кніжнага гандлю і бібліятэк для дзяржаўных і недзяржаўных выдавецтваў;
- аднавіць кніжныя аддзелы ў крамах буйных мястэчак і гарадоў;
- выйсці з хадайніцтвам да Савета міністраў РБ аб істотным памяншэнні падаткаў на выраб і продаж кніжнай прадукцыі кнігавыдаўцоў у Беларусі.

Прапануем Міністэрству культуры Рэспублікі Беларусь:

- забяспечыць пісьменнікам, незалежна ад іх сяброўства ў творчых арганізацыях, роўны доступ да правядзення сустрэчаў з чытачамі ў бібліятэках краіны;
- павялічыць колькасць нацыянальных і міжнародных у Беларусі літаратурных фестываляў;
- выйсці з хадайніцтвам да Савета міністраў РБ пра змяншэнне арэнднай платы для кнігарняў і прызнанне кнігарняў установамі культуры, а не кропкамі гандлю.

Альманах віцебскіх літаратараў

Пабачыў свет першы выпуск «Ратушы», падрыхтаваны Віцебскім абласным аддзяленнем ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў».

Нагадаем, што кожны з беларускіх рэгіёнаў дзякуючы СБП мае сваё штогадовае літаратурна-мастацкае выданне.

«Спытаеш, чаму «Ратуша»? (Да гэтага часу на Віцебшчыне выходзіў альманах «Дзвіна»). Адказ просты. Ратуша для Віцебска — гэта сімвал волі і росквіту. Ратуша — гэта любімае месца віцябчан. Гэта іх гісторыя і сённяшні дзень», — тлумачыць укладальніца зборніка, пісьменніца, старшыня Віцебскага абласнога аддзялення СБП Анастасія Лазебная.

Жанры, прадстаўленыя ў альманаху — паэзія, проза, эсэ, творы для дзяцей, пераклады, гумарэскі, — сведчаць, наколькі актыўна развіваецца прыгожае пісьменства ў рэгіёне на сённяшні дзень.

У «Ратушу» ўвайшлі творы 37 аўтараў, беларускамоўных і расійскамоўных, якія прэзентуюць розныя пакаленні. Ад маладзейшых — напрыклад, Наталля Гапеева, Алесь Замкоўскі, да старэйшых — Давід Сімановіч, Ірына Жарнасек, Марыя Баравік, Франц Сіўко і інш.

«Цвік» нумара — кароткая проза Германа Гесэ, перакладзеная на беларускую Арцёмам Арашонкам, і нямецкая паэзія з розных эпох у перастварэнні Уладзіміра Папковіча.

Новы англамоўны «Кніганоша»

Чацвёрты выпуск інфармацыйнага каталога «Кніганоша» расказвае замежнай чытацкай аўдыторыі пра кнігі на беларускай мове, апублікаваныя ў айчынных прыватных выдавецтвах у 2012—2014 гадах.

Выданне адкрываецца «10 фактамі пра беларускую гісторыю, мову і літаратуру» — каротка, але змястоўна апісваюцца: асоба Францішка Скарыны, першы Статут ВКЛ, феномен кітабаў, літара «Ў» і ўсё тое, што найбольш ярка сімвалізуе беларусаў, іх ідэнтычнасць і культуру.

У каталогу змешчаны анонсы мастацкай літаратуры (проза, паэзія, драматургія, эсэ) і нон-фікшн (дакументалістыка, гісторыя, літаратуразнаўства, фальклор і пад.). Усяго — 150 найменняў кніг.

«Кніганоша» выдаецца з ініцыятывы ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і МГА ЗБС «Бацькаўшчына».

Шэрлак Холмс па-беларуску

У бібліятэцы часопіса «ПрайдзіСвет» «PostScriptum» і бібліятэцы Саюза беларускіх пісьменнікаў «Кнігарня пісьменніка» выйшаў зборнік апавяданняў Артура Конана Дойла «Прыгоды Шэрлака Холмса».

Кніга ўжо ёсць у Цэнтральнай кнігарні, «Акадэмкнізе» і «Кнігах і кніжачках», а неўзабаве з'явіцца і ў іншых кнігарнях.

У кнігу ўвайшлі пераклады, зробленыя Ганнай Янкута, Аленай Казловай, Аленай Пятровіч, Кацярынай Мацiеўскай, Аляксеем Арцёмавым. Прадмову да зборніка напісала Кацярына Мацiеўская. Дызайн вокладкі Марыі Мухінай.

Некаторыя апавяданні са зборніка друкаваліся ў часопісах «Дзеяслоў», «ПрайдзіСвет» і дадатку «Літаратурная Беларусь», аднак гэта першае асобнае выданне твораў пра Шэрлака Холмса па-беларуску.

Раней у бібліятэцы «PostScriptum» выходзілі зборнікі дэтэктыўнага і містычнага апавядання «Злачынствы, сэр!» і «Вусцішны пакой», зборнік выбраных твораў Эдгара По «Маска Чырвонае Смерці» і п'еса Оскара Ўайлда «Саламея».

Школа маладога літаратара-2014/2015

Новы навучальны год з новымі вучнямі пачаўся ў Школе маладога літаратара.

15 лістапада ў Мінску прайшлі першыя семінары з пісьменніцай Людмілай Рублеўскай і літаратуразнаўцам Ганнай Бутырчык, гутарка са старшынём СБП Барысам Пятровічам, а таксама знаёмства з куратарамі Школы Юліяй Цімафеевай і Аленай Казловай.

Практычныя заняткі ў Школе, якая працуе ўжо трэці год пры ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў», таксама будзе весці пісьменніца Наталка Бабіна. У межах асобных майстар-класаў і лекцыяў навучэнцы будуць сустракацца з запрошанымі гасцямі — беларускімі і замежнымі пісьменнікамі і навукоўцамі.

«Леташняя Школа прайшла вельмі ўдала, — прызнаецца куратары. — 80% тых, хто прыйшоў напачатку года, давучыліся да канца, некаторыя выпускнікі нават дасылалі паўторныя заяўкі ў Школу ў гэтым годзе, але, на жаль, зрабіць навучальную праграму на некалькі гадоў пакуль няма магчымасці. Конкурс сёлета склаў 1,75 чалавека на месца. Калі параўнаць з конкурсамі ў афіцыйныя беларускія навучальныя ўстановы, гэта добрыя паказнікі для нефармальнага адукацыйнага праекта».

У многіх навучэнцаў мінулага года ўпершыню з'явіліся газетныя і часопісныя публікацыі. У двух аўтараў — Антона Рудака і Андрэя Лазуткіна — выйшлі дэбютныя кнігі, таксама леташняя група маладых пісьменнікаў уклала агульны зборнік тэкстаў, які знаходзіцца ў працэсе падрыхтоўкі да друку.

Сёлета вучыцца пісаць прозу ў Школу маладога літаратара прыйшлі 22 чалавекі. Шасцёра з іх будуць прыязджаць на заняткі з рэгіёнаў.

На першых практычных маладым аўтарам давялося дапісваць тэкст Васіля Быкава і тлумачыць сваё разуменне сэнсу творчасці ў форме акраверша.

Прэсавая служба СБП спыталася ў маладых аўтараў пра іх уражанні ад заняткаў: «Чакала звычайных лекцый, нават канспекты падрыхтавалася запісваць. Але выдыхнула з палёгкай, калі стала ясна, што нудоцця не будзе»; «Прыемна, што можна выказацца і абмеркаваць нешта»; «Усё так па-хатняму і адначасова па-школьнаму. Толькі крыху з раскладам праблемы, але, спадзяюся, што ва ўніверсітэце на мяне не надта будуць злавацца. Я не магу вылучыць асобныя моманты з выкладчыкамі, але мне запомніліся ўсмешкі аднакласнікаў»; «Дзякуй за душэўнасць, лёгкасць, развейванне міфаў. Дзякуй за экскурс у літаратуру ўпарадкаваную (у параўнанні з маім хаосам). Уражанні ад усяго – я трапіла ў казку».

Заняткі ў Школе будуць праходзіць два разы на месяц па суботах.

Віта Белая Крэска

У серыі «Каляровы ровар» бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў выйшлі дзве новыя кнігі для дзяцей.

Яны аб'яднаныя іменем аўтаркі — шведскай мастачкі, ілюстратаркі і пісьменніцы Сары Лундберг, і галоўнай гераіняй абедзьвюх гісторый, якую завуць Віта Белая Крэска. Па-беларуску гэтыя творы загучалі дзякуючы перакладчыцы Надзеі Кандрусевіч.

У кнізе «Віта Белая Крэска» Сара Лундберг выступае ў ролі пісьменніцы і мастачкі адначасова. Гэтая кніга распачала серыю пра дзяўчынку Віту, якая малюе крэскі на дарогах.

У першай гісторыі аўтарка знаёміць чытачоў з дзяўчынкай Вітай, якая дапамагае хлопчыку перайсці дарогу і малюе пешаходны пераход. Кніга аформленая ярка, незвычайна і сімвалічна.

Другое выданне «Віта Белая Крэска і Эйвінд» Сара Лундберг аздабляе яшчэ больш дэталёва. Гэта гісторыя пра тое, як у Віты з'яўляецца сябар Эйвінд, але амаль адразу ж знікае, і Віта выпраўляецца яго шукаць.

У 2013 годзе з'явілася трэцяя кніга пра Віту, «Эйвінд і край свету», якая пакуль што не перакладзеная на беларускую.

— Перакладаць серыю заўсёды цікава, бо назіраеш, як мяняюцца не толькі персанажы гісторыі, але часам і пісьменніца разам з імі, яе стыль апавядання, — прызналася перакладчыца Надзея Кандрусевіч. – Бо першая кніга пра Віту напісаная ў больш педагагічнай манеры, а ў другой і трэцяй кнізе Сара Лундберг уздымае больш філасофскія пытанні, выкарыстоўвае кантрастныя дэтальныя вобразы, як у апісанні, так і ў малюнках. Асаблівасцю кніг Сары Лундберг я б назвала тое, што тэкст і ілюстрацыі жывуць адным жыццём, яны рухаюцца разам і з'яўляюцца нібы працягам адно аднаго. І было цікава сачыць за гэтым рухам, за сугучнасцю слоў і малюнкаў і перадаваць гэта ў перакладзе.

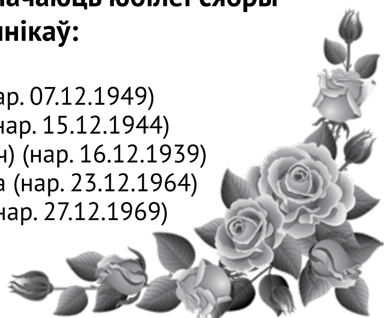
Выданні «Віта Белая Крэска» і «Віта Белая Крэска і Эйвінд», а таксама іншыя нашыя кнігі можна знайсці ў сталічных крамах і па ўсёй Беларусі. Цікаўцеся!

Прэсавая служба СБП

СНЕЖАНЬСКІЯ ЮБІЛЯРЫ

У наступным месяцы адзначаюць юбілеі сябры Саюза беларускіх пісьменнікаў:

Віктар Пятровіч Супрунчук (нар. 07.12.1949)
Леанід Антонавіч Муштэнка (нар. 15.12.1944)
Алег Андрэевіч Бембель (Зьніч) (нар. 16.12.1939)
Святлана Іосіфаўна Абдулаева (нар. 23.12.1964)
Ірына Іванаўна Дарафейчук (нар. 27.12.1969)

Жадаем усім радасці, натхнення і дабрабыту!

«Вышынёю ахапіць шырыню...»

115 гадоў назад (14 кастрычніка) у вёсцы Слабада-Кучынка Слуцкага павета (цяпер Капыльскі раён Мінскай вобласці) нарадзіўся Адам Антонавіч Бабарэка (1899–1938) — беларускі празаік, крытык і літаратуразнаўца, заснавальнік і тэарэтык вядомага літаратурнага згуртавання «Узвышша».

Ён вучыўся ў Слуцкай бурсе, скончыў Мінскую духоўную семінарыю (1918), настаўнічаў на Случчыне. У час польскай акупацыі ўдзельнічаў у падпольнай барацьбе і партызанскім руху, быў арыштаваны польскімі ўладамі (1920). Пасля вызвалення зноў працаваў настаўнікам, быў членам рэўкома Пукаўскай воласці Ігуменскага павета і загадваў валасным аддзелам народнай асветы. Служыў у Чырвонай Арміі (1921—1922). У 1922—1927 гадах вучыўся на этнолага-лінгвістычным аддзяленні БДУ і працаваў у рэдакцыі газеты «Савецкая Беларусь».

Дэбютаваў у 1919 г. апавяданнем «То толькі сон...». У 1925-м выдаў кнігу «Апавяданні». Распрацоўваў метадалагічныя пытанні літаратуразнаўства і эстэтыкі, сацыяльнай і эстэтычнай каштоўнасці літаратуры, даследаваў гісторыю беларускай літаратуры (артыкулы змяшчаліся ў часопісах «Маладняк», «Узвышша», «Чырвоны сейбіт», «Радавая рунь» і інш.). Шэраг яго прац прысвечаны творчасці Я. Коласа, М. Багдановіча, У. Дубоўкі, Я. Пушчы, М. Чарота, З. Бядулі і іншых беларускіх пісьменнікаў (з якімі ён быў знаёмы і сябраваў).

А. Бабарэка стаў адным з арганізатараў літаратурных аб'яднанняў «Маладняк» (1923), пасля і «Узвышша» (1926) . У 1926—1929 працаваў у Камуністычным універсітэце Беларусі выкладчыкам беларускай мовы і літаратуры, а з 1928 — асістэнт кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ.

Быў арыштаваны ДПУ БССР 25 ліпеня 1930 г. у Мінску па справе «Саюза вызвалення Беларусі». Асуджаны пазасудовым органам НКВД 10 кастрычніка 1931 г. як «член контррэвалюцыйнай арганізацыі» і за «антысавецкую агітацыю» да 5 гадоў ссылкі, год прабыў у мінскай турме, ссылку адбываў у г. Слабадскі Кіраўскай вобласці, з канца 1934 г. — у Кіраве (Вятка), працаваў бухгалтарам. Тэрмін ссылкі быў падоўжаны на 2 гады ў адміністрацыйным парадку. Паўторна арыштаваны 24 ліпеня 1937 у рамках сфабрыкаванай маштабнай акцыі па рэпрэсаванні беларусаў, сасланых АДПУ ў пачатку 1930-х. Паводле пастановы «тройкі» па Кіраўскай вобласці ад 15 лютага 1938 атрымаў 10 гадоў зняволення ў лагерах. Пакаранне адбываў у пасёлку Княж-Пагост Комі АССР у Паўночным чыгуначным лагеры НКУС, дзе 10 кастрычніка 1938 г. — перад сваім днём нараджэння — памёр у лагернай бальніцы.

Па першай справе творца рэабілітаваны судовай калегіяй па крымінальных справах Вярхоўнага суда БССР 15.11.1957, па другой — 4.7.1959 г. Кіраўскім абласным судом.

Групавая справа А. Бабарэкі і іншых № 20951-с захоўваецца ў архіве КДБ Беларусі.

Ён спалучаў у сабе талент і крытыка, і празаіка, і філосафа. Ці не таму яго крытычныя і літаратуразнаўчыя артыкулы часта напоўнены філасофскімі развaжаннямі, палемічныя працы стылізаваныя пад эпісталярны жанр, а эсэістыка — апрача ўласна тэорыі — утрымлівае і мастацкія вобразы. Напэўна, пры ўважлівым прачытанні многія тэксты Адама Бабарэкі маглі б быць «расцягнутыя» на цытаты, многія з якіх прыйшліся б даспадобы «інтэлектуалам са стажам», але некаторыя — і чытачам папулярных зборнікаў кшталту «Пярліны думкі».

Прапанаваныя «Літаратурнай Беларусі» афарызмы і мініяцюры не спатрэбілася нават «вырываць з кантэксту»: Адам Бабарэка так і пісаў іх у розныя гады — у выглядзе асобных кароткіх занатовак. Яны захаваліся ў запісных кніжках, сшытках і проста на аркушах паперы — разам з іншымі рукапісамі, што склалі асабісты фонд пісьменніка ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Вось яны, самыя кароткія творы Адама Бабарэкі. Адчуйма моц думкі славутага ўзвышэнца!

Адам БАБАРЭКА

Ёсць розныя мовы. Палітыка — гэта мова людзей моцных, адважнікаў.

Скажы, якія ведаеш ты дзеясловы, і я табе скажу, што значыць жыць.

З некаторага часу заўважаю, што куды-б я не пайшоў, адкуль-бы не пачаў, заўсёды прыходжу да свайго «я» і ў яго ўпіраюся, як у нешта няяснае і для самога сябе не сказанае або не пазнанае, а такое, што непадуладна сьвядомасьці.

Магчыма, мае вандраваньні па філёз[офіі] і маст[ацтве] — гэта шуканьне свайго «я». Як чытаеш, адчуваеш, што нешта шукаеш, як-бы што згублена і не знаходзіцца. Бывае, прачытаеш кнігу і застанешся незадаволены: нічога не знайшоў. Чаго-ж шукаеш?

От быццам нешта неспакойнае зьмясьцілася ў душы і гоніць яе на шуканьне, пануджае аблётаць усе сьветы людзкай мыслі, глядзець іх і ахапіць адзіным паглядам, каб от усе набыткі чалавечае мыслі зьмясьціць у адзіным узроку.

Гэта імкненьне падобна палёту пілёта, які набірае вышыню. Але чым большая вышыня, тым шырэйшы кругагляд адкрываецца ўзроку. Вышынёю ахапіць шырыню.

Мала паставіць пытаньне, важна яшчэ й тое, як гэта пытаньне ставіцца.

Слова — гэта радыёапарат. Маеш яго (слухаеш або гаворыш у яго) — можаш злавіць усю разнастайнасьць думак, якія носяцца ў паветры.

Люблю я ўсё, што сьвет ня любіць.

Што важней: «я» асобнае жывое ці «мы» адцятае, якое патрабуе ахвяры для сябе гэтага «я»?

«Я» і «мы» — вечныя ворагі.

Праўды няма, ісьціны няма як нечага абсалютнага.

Няма большай пакуты, як абярнуцца ў чужую волю...

О, жанчына — гэта бяздоньне: яна можа цэлыя суткі, дні, месяцы і гадкі выкідваць і выкідваць з сябе стромы слоў...

Што рабіў-бы ты, чалавек, калі-б ты апынуўся ў бязьмежных прасторах, аб якіх ты любіш марыць? Ці не спужаўся-б ты іх бязьмежнасьці?

Асноўн[ы] харак[тар] Беларусі — у тым, што яна вузел усходу і захаду, поўдня і поўначы, цэнтр Эўропы, узвышша, з якога расходзяцца рэкі ва ўсе бокі (крыніца). Кругом узвышша, а ў сярэдзіне балота, гэта гэтак высмакталі праеджыя рэчкі, акавіта выцякла рэчкамі ў моры чалавецтва ў выгл[ядзе] чуж[ых] культур. Цяпер балота, а было возера.

Калі літ[аратурна]-маст[ацкі] твор ёсьць выражэньне ўспрыняцьця (у ш[ырокім] сэнсе) характва (адм[оўнага] ці станоўч[ага]) жыцьця, то крытыка ёсьць выраж[эньне] успр[ыняцьця] характва літ[аратурных] твораў.

У чалавеку ёсьць па крышцы ад усяго: і ад вала, і ад сабакі, і ад зьвера, і ад мошкі-казяўкі.

Сьвет — задача, якую чалавек разьвязвае сваёю дзейнасьцю, практыкаю свайго гістарычнага жыцьця. Практыкай дзейнасьці і мыслі чалавека ёсьць адказ на пытаньне, што такое сьвет.

...Я пішу пра сябе. Як ні дзіўна, у век будаўніцтва соцыялізму, у век, калі менш за ўсё гаворацьпра сябе, я пішу пра сябе. Ні пра герояў, ні пра масу і масы, а пра самога сябе пішу я...

Бываюць хвіліны, калі здаецца, што няма прад табою таямніц на сьвеце. Усё бачыш наскрозь, бо ўсё нібы празрыстае. Здаецца, усё вырашыў, і такім прыгожым тады ўяўляецца жыцьцё, што вось узяў-бы ды абняў яго — упаў-бы перад ім ніц і маліўся-б...

Талент — гэта вялікі фарматар. Ён фармуе тое, што бродзіць вакол яго. Ён дае яму форму. Здолее даць такую форму выражэньня, якая зьвіць сабою ўсё нявыражанае вялікага ліку людзей, — ён Талент. Здолее чалавек скарыстаць гэтую форму ў сваіх патрэбах — ён прыбаўляе да славы таленту.

Поэт — гэта своеасаблівы орган свайго часу.

Эпоха наша — гэта эпоха пераход[у] у царства розуму, у царства арыстакратыі розуму, якому падначалена будзе воля і якім рэгулявацца, кір[авацца] будуць пачуцьці.

У кожнай кроплі, у кожнай крошцы цэлы сьвет, трэба толькі бачыць, трэба толькі яго ўчуць.

Чалавек чалавеку — рэч.

М[астацтва] = утварэньне мастоў (праз прадоньне між адчуваньнямі, людзкімі настроямі для іх лучэньня).

Чалавек — асоба — гэта зарад энэргіі.

«Наша доля павінна быць з намі» (Уладзімір Дубоўка). Ня доля гаспадар чалавека, а чалавек гаспадар долі свае. Калі ня маеш долі — зрабі яе і ўладай над ёю.

У нас ёсьць яшчэ дрэнныя рэчы: доля, лёс, шчасьце. Не гавары: такая мая доля — а рабі такую долю, якую ты хочаш, каб меў твой народ.

Ёсьць людзі, якія кажуць, што мастацтва — гэта нешта сярэдняе між сэльтэрскай вадою і ліманадам, а ёсьць, што лічаць яго сярэднім між півам і гарэлкай. Калі гэта мастацтва — дык гэта найвялікшае зло. Яно ня нішчыць смагі, яе ўталяючы.

М[астацкі] твор пры пэўных умовах павінен рабіць пэўнае ўражаньне.

Твор як слоўнае ўтварэньне можна разглядаць безадносна да таго прадмету, аб якім гаворыць твор або аб якім выклікае ў нас прадстаў[леньне]. Яго можна ўспрымаць як самастойнае тварэньне, з сваімі законамі цэльнасьці і адзінства.

Лепш памерці для таго, каб ускрэснуць, чым жыць для таго, каб памерці.

Як воля, чалавек бесьсьмяротны.

Адзяваньне, будаваньне сабе жыльля — натуральныя зьявы, што робіць чалавек. Аджа ў прыродзе бачым прыклады, як гэтак-ж[а] робяць і іншыя жывыя істоты. Розьніца тая, што ў прыродзе гэтыя зьявы, т[ак] ск[азаць], у сабе, у чалавека-ж яны для сябе. Мастацтва чалавека пачынаецца з таго моманта, калі ў гэтыя процэсы пачынае ўмешвацца яго сьвядомасьць.

Карціну сьвету ўзьвядзе пажылы ўзрост.

Мысьль можна разглядаць як орган пазнаньня сьвету. А калі мысьль ёсьць орган пазнаньня сьвету, то ёю, як зрокам, мы можам прымаць пэўныя зьявы, якіх ня здольны прыняць іншыя органы.

Працягні ў мыслях сваё мінулае ў глыб вякоў — і ты пазнаеш, якія шляхі прайшоў ужо чалавечы род. Ты будзеш успамінаць, усё роўна што гэта ты ішоў.

Перажываючы сябе на іншым, перажывай і іншае на сабе. Перажываючы сябе ў людзях і на людзях, перажывай і людзей у сабе і на сабе.

Што для нас выг[наньне] і ўзд[альле], то для інш[ых] радз[іма] і бліз[ь].

Паэзія — дачка адзіноцтва.

Кожнай справе ўласьцівы свой рытм. І трэба папасьці, трэба ўвесьці сябе ў гэты рытм, настроіць сябе на яго лад, каб справа ўдалася.

У цішы чуеш сябе, як напятую струну. Чуеш, як ударае па ёй кожны вонкавы гук і як яна аддаецца на гук сваім гукам.

Перавесьці ўзрок з сябе на зьне-сябе, на людзей, іх думы, іх перажываньні, іх дзеі... Пазнаць гэтае зьне-сябе — гэта значыць абагаціць сябе.

Уладаць словам — гэта ўладаць людзьмі. У кожнага чалавека ёсьць слова, якое мае над ім уладу.

1924–1934

Захаваны правапіс арыгінала. Уступнае слова і публікацыя Віктара Жыбуля

Беларуская мова: пытанні да сябе і сусвету

Ганна СЕВЯРЫНЕЦ

...Мне сем гадкоў.

Я — чытач.

Чытала я, колькі сябе памятаю, — маці з бацькам філолагі, раскошы ў хаце няма, але ж кніжак!

Вершы мне не падабаліся: навошта гэтыя ненатуральныя словы, зацятыя ў цесныя чатырохкутныя клеткі і надрукаваныя пасярод пустой старонкі, ды яшчэ і без малюнкаў? Мама час ад часу падсоўвала Пушкіна. Гэта было невыносна. Нудота.

Часам са стосаў ля сцяны вымаліся і беларускія кніжкі — але ж адразу адкладваліся. Нейкія кропачкі й хвосцікі па-над радкамі — не разумею.

Памятаю, як першы раз пачула беларускае слова. Гэта быў урок беларускай мовы. Званок. Настаўніца ўваходзіць. Клас стаіць, як заўсёды на пачатку ўрока. Настаўніца — такая зразумелая і знаёмая ад прычоскі да банціка на туфлях — раптам ківае галавой і кажа: «Сядайце!»

І гэта так незвычайна і смешна, што мы пачынаем рагатаць.

Так рагочам мы ўсю першую чвэрць. «Сядайце!» — «Га-га-га-га!» І потым чытаем па складах дзіўныя, незразумелыя словы пра незразумелых людзей, пра нейкіх чарнавусых мужыкоў і галодных дзяцей, якія сёрбаюць зацірку. Мне шкада, што сярод гэтых засмучаных і квёлых герояў няма Шчукара — той быў значна весялейшы...

Літаратура пачынаецца з рускай. Доўгі час падаецца, што ўсе на свеце пісалі па-руску, і калі раптам прыходзіць усведамленне, што, напрыклад, «Карлсан» насамрэч напісаны па-шведску, а «Шчаўкунок» — па-нямецку, некалькі дзён сусвет навокал выглядае вынічаваным.

Па-беларуску чытаю, але — без ахвоты. Чамусьці ўсе беларускія кніжкі, якія выцягваюцца з бацькоўскіх стосаў ці бяруцца ў школьнай бібліятэцы, — гэта сумныя апавяданні з аднолькавымі, каліўца ў каліўца, героямі: сялянскімі дзецьмі ў чунях, сівымі дзядамі ў кашулях, суровымі партызанамі, якія чамусьці кідаюць сваіх дзяцей на пагібель, з ручнікамі і гладышамі. Сярод гэтага састарэлага побыту і чужых дэкарацый час ад часу ўзнікае нешта незвычайнае, цудоўнае, як «Палескія рабінзоны» Янкі Маўра, узнікае, — і тоне ў віры жабрацкіх вёсак і ваеннага ліхалецця.

А потым здараецца Караткевіч, «Каласы пад сярпом тваім». Задалі прачытаць, але ж пайшла пагалоска: кніжка здараванная. Э-э-э, думаю, зноўку нешта сельскагаспадарчае, беллітнае, невясёлае. Але ж трэба — значыцца, трэба. З другой старонкі здаравеннай кніжкі я забываюся пра час і прастору. Чытаю ўдзень, чытаю ўвечар, чытаю ўночы, чытаю на ўроках і нават на хаду, калі вяртаюся па вывучанай напамяць за сем гадоў дарожцы са школы. Я — з імі.

Я — герой.

Я не заўважаю мовы. Кропкі па-над радкамі дапамагаюць вачам не саскокваць з думак, бо саскочыць хочацца — далей, далей, ну, што там, як яны, ці пераможуць? Хвосцікі над У чапляюцца за самае сэрца, і я ведаю, што з аднаго боку на гэтым гапліку я, а з другога — Загорскі, і нас не расчапіць нікому і ніколі. З гэтае пары ўсе хлопцы мераюцца Алесем Загорскім. Выпрабаванне праходзяць не ўсе. А калі па праўдзе — то ніхто. Але ж я ўжо настрылася жыць у кніжках, і таму мне не сумна. Алесь існуе. І нідзе больш — ні ў воднай іншай кніжцы, ні ў воднай кампаніі паза кніжкаю — такога няма.

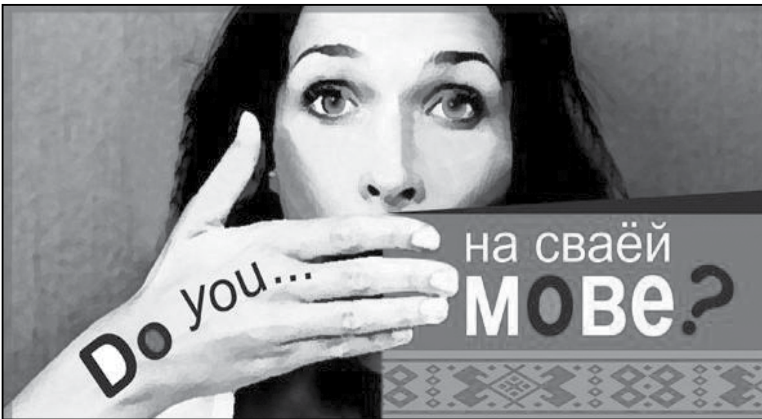
З гэтага часу я пачынаю раз-пораз пераглядаць тую паліцу ў новенькай секцыі, дзе бацькі паставілі беларускія кніжкі. Увесь Караткевіч. Брыль. Быкаў. Адамовіч. Мележ. Маўр... Чамусьці ўяўляць сябе на месцы заказанай у Васіля Ганны значна прасцей, чым зразумець адносіны Анегіна і Таццяны, хаця Таццяніна дзяцінства («она влюблялася в обманы и Ричардсона, и Руссо») мне больш зразумелае, чым дзяцінства «здаецца, учора яшчэ — гарэзы, падлетка». Я прымяраю на сябе шынялі Рыбака і Сотнікава, і, па-дзявочы супраціўляючыся сувораму рэалізму Быкава, перапісваю ў галаве гісторыю Джуліі.

Але сапраўднае адчуванне вайны прыходзіць не з Быкавым. З Быкавым — адчуванне чалавека. А вайны — крыху пазней. Абрыньваецца, як снег: холадам, непазбежнасцю, злосцю і той мужнасцю, якая толькі завецца гераізмам, а насамрэч ёсць мужчынскай работай. Гэта — Панчанка. Першы верш, які нібыта ламае косці.

Злосна сказаў: «Уставай,
пяхота!
Мы не на пляжы, а на вайне».
І лёг на зміяныя скруткі дроту.
І дзвесце салдацкіх запыленных
ботаў
Прайшлі па яго спіне.

З таго часу пра вайну і пра чалавека больш зразумела — па-беларуску. Падаецца: рускія кніжкі — пра вайну наогул, і пра чалавека — наогул. Там я — усё яшчэ чытач, зачараваны і пакорны, а тут — герой, менавіта пра якога як раз і напісана.

Аднойчы бацькі бяруць з сабой на канцэрт. Віцебскі тэатр. Народу — процьма. Усюды — бел-чырвона-белыя сцягі. Выглядае гераічна. Першы раз бачу гэты сцяг, першы раз чую, каб па-беларуску размаўлялі так, што не хочацца рагатаць, як тады, на ўроках. Беларуская мова з кніжнае мовы раптам становіцца мовай гутаркі. Дзіўна...

І праз некалькі тыдняў здараецца галоўнае.

На беларускай паліцы адшукваецца Багдановіч. Не той, хрэстаматыйны, з засмучанымі ткаллямі і абавязковым «радзімым васільком» (падавалася, вось яны даткуць — і пойдуць сёрбаць зацірку), а — мой, родны, чаканы, у якога закахацца — імгненна і назаўсёды.

З Багдановіча я пачынаю збіраць сваю беларускую палічку. Ротапрынт «Вянка», трохтомнік з прозай і крытыкай, біяграфія, успаміны... Лёгкай, шпаркай хадою ўваходжу ў Багдановічава жыццё: як жывога, бачу жвавага, неабыякавага Адама Рыгоравіча, прыгажуню Марыю Афанасьеўну, Максіма — спачатку мамчын сынок, апасля — бацькаў сябра... Высачэзны, чорнавалосы, шырокаплечы — як было не закахацца паэзіі ў такога паэта?

На адной са старонак нечакана адшукваецца знаёмае:

Мне доўгае расстанне з Вамі
Чарней ад Вашых чорных кос.
Чаму ж нядобры час прынёс
Мне доўгае расстанне з Вамі?
Я пабляднеў ад горкіх слёз
І трылет пачаў славамі:
Мне доўгае расстанне з Вамі
Чарней ад Вашых чорных кос.

Успамінаецца: калі я прамаўляла на бацькоўскай кухні палымяныя словы супраць паэзіі, якая нібыта забівае жывую чалавечую гаворку, бацька, усміхаючыся, чытаў пра чорныя косы і запытваў: «А? Ну як? А гэта ж клетка самая цесная — не проста вершык, а трыялет! Але ж — жывое слова? Жывое?» Скарацца не хацелася, але адчувалася: сапраўды — жывое.

А потым настае філфак.

Мой філалагічны факультэт кожнай лекцыяй сыходзіў у легенды і міфы. Нам чыталі Алег Лойка і Ірына Скарапанава, нам пяяла старажытную рускую літаратуру Антаніна Шалемава і раскрываў сакрэты стараславянскай мовы Якаў Трэмбавольскі. На лекцыі Барыса Нормана мы ішлі пешшу праз увесь горад, калі раніца раптам заставала бясклапотных студэнтаў не дома і без грошай на праезд...

Разам з літаратурай пачынае прыходзіць і мова.

Не проста словы, вымаўленыя з цвёрдым «ч» ці мяккім «ц», не проста сказы, пабудаваныя «не па-руску», не проста «трус» замест «кроліка» і «вёска» замест «дзярэўні». Мова — як назапашаны тваімі продкамі скарб ведаў аб жыцці. Мова — як стос пытанняў да сябе і да сусвету. Мова — як сістэма сігналаў і рэакцый на знешнія абставіны.

> **Нашай мове дадзена вялікае шчасце: да яе трэба ісці, праз цяжкасці і складанасці, праз дзяржаўную забарону і ўласную ляноту, да яе трэба ісці, як ідзе да сваёй веры апантаны вернік**

Калі мы жывем на небагатай зямлі побач з небяспечнымі суседзямі, калі нашыя алесі загорскія знішчаны, а нашыя васілі зацюканыя, калі я — такая ж, як яны, бо жыву там жа і гэтак жа, дзе захавалася іхняя памяць пра тое, як трэба жыць? Незвычайны чалавек пакідае па сабе літаратуру і навукова-тэхнічны прагрэс, а што пакідае чалавек звычайны? Ён пакідае мову. Так атрымалася, што часцей мы размаўляем на мове іншага народа. Народа з іншым характарам, іншай гісторыяй, іншымі ментальнымі ўстаноўкамі. Ці не таму мы не можам знайсці свайго месца ў свеце?

Немагчыма быць героем у кніжцы, якая напісана не пра цябе. Толькі — персанажам, і ў лепшым выпадку — персанажам другога плана. Мабыць, таму не бачна нашых рускамоўных пісьменнікаў на літаратурных небасхілах рускай літаратуры — раз-пораз мільгане, зазіхаціць — і да часу згасае.

Зразумела, пісаць я пачынала па-руску, але гэта было ідавочна не тое. Літары складаліся ў словы, але ж на гэтым — усё. Ступар. Думкі са словаў не складваліся. Спрабавала і прозу, і вершы, і эсэ, ды нічога не атрымлівалася. Але ж аднойчы — трэба было занатаваць бабуліны расповеды пра продкаў — і я раптам вырашыла: а што, калі паспрабаваць па-беларуску?

Усведамленне прыйшло з першых радкоў.

Я — аўтар.

Мая беларуская мова паводзіць сабе інакш за рускую. На ёй чамусьці немагчымы пафас і мараль. Наадварот: кожную хвіліну так і цягне пасмяяцца, пажартаваць ці падкалоць хоць каго, а няхай бы і сябе, гэткую аўтаршу. Радкі атрымліваюцца шчыльнымі, насычанымі, словам цесна, думкам прасторна, усё як мае быць.

Падавалася: я — усемагутная! Мне падпарадкоўваюцца словы! Мне далі мову!

Было б наіўным думаць, што беларуская літаратура вычэрпваецца «беллітам», але я — быў час, так лічыла. Але калі ты становішся аўтарам, то вымушаны звяртацца да калегаў. Гэта складана і не заўсёды прыемна: на кожнай старонцы цябе, такога малайца, чакае чарговы «удар со стороны классика»: аказваецца, усё тваё ўжо сказалі, і сказалі лепш за цябе. Тая «белліт», якую ты спадзяваўся ашчаслівіць сваім з'яўленнем, зусім не жабрачка з заціркаю, і зусім не мужык-беларус, чорны сам, белы вус, у ёй гаспадарыць. Адпраўляюся ў «Логвінаў», прагна кідаюся да паліц.

Я — чытач.

У нас ёсць Барадулін, паэт, якога нават няма з кім параўнаць (дурная звычка школьнага літаратуразнаўства, маўляў, Купала — наш Шаўчэнка, Мележ — наш Шолахаў, Колас — наш Пушкін, «Новая зямля» — наш «Анегін»). У нас ёсць Федарэнка, празаік, якім немагчыма начытацца. У нас ёсць Вінцэсь Мудроў, у якога немагчыма не вучыцца. Ёсць Алена Масла і Раіса Баравікова для дзяцей, ёсць Людміла Рублеўская і Валер Гапееў для падлеткаў, і не толькі для дзяцей, і не толькі для падлеткаў, але ж Божа, ад пераліку, кагo-небудзь абавязкова пакрыўдзіш, пералічваючы, лепей так: для кожнага беларуса ёсць нешта самае-самае сваё ў беларускай літаратуры — а колькі яшчэ будзе, пішацца ў гэты самы час! Мы — аўтары, і мы выконваем свой абавязак перад сусветам: выдыхаем, выпяваем, выціскваем з сябе мелодыі, у якія пераўтвараецца подых вышэйшых сілаў, якія пануюць над усім навокал. Хто больш таленавіты — пяе магутна, як валторна ці саксафон, хто пdefault — выводзіць сваю сарамлівую мелодыю жалейкай, але ж нельга не спяваць — навошта ж тады нам была дадзена мова?

Недзе тут трэба было б паставіць кропку — але гэта немагчыма. Ці можа быць кропка ў гісторыі пра тое, як да чалавека прыходзіць родная мова і як ён ідзе да яе? Так, нашай мове дадзена вялікае шчасце: да яе трэба ісці, праз цяжкасці і складанасці, праз раманы з іншымі мовамі, праз дзяржаўную забарону і ўласную ляноту, да яе трэба ісці, як ідзе да сваёй веры апантаны вернік; яе трэба здабываць, як здабываюць доўгачаканае золата аляскінскі авантурыст.

Наша мова — не для кожнага матчыная, падараваная разам з жыццём, яна бывае і бацькавай, бывае ўзнагародай за паразуменне.

Менавіта таму кропку ставіць не буду.

Бо ўжо не на ростанях.

Хутчэй — на паўдарозе.

А, як вядома, дарогу адужае той, хто ідзе.

Адным вузлом

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Ранішняя Туга

*Прыснілася нешта такое
у перадсвітальнай цішы,
што абудзіўся з тугою,
з вялікай тугой на душы.
Па чым так душа затужыла? —
падумалася мне, —
якая туга ўзварушыла,
запаланіла яе?
Можа, туга па нечым,
што было ды сышло?
Можа, туга па сустрэчы,
якая не збудзецца ўжо?
Можа, туга па блізкіх,
якіх няма ў жывых?
Па іх галасах і абліччах?
Так не хапае іх!
Туга па маладосці,
па незабыўнай вясне?
Туга па прыгажосці,
па незвычайнай красе?..
Пытаўся — не чуў адказу,
што за туга надышла?
Адно адчуваў выразна:
тужыла па нечым душа.*

Пра саміх сябе

Памяці Анатоля Сыса

*І боль, і жаль,
і радасць, і журба,
і крыўда, і трывога, і надзея,
і дабрыня, і позірк спадылба…
Так, знаю гэта ўсё і па сабе я.
Так усё гэта носім мы ў сабе.
Дзе менавіта — не адкажаш пэўна.
У галаве сваёй, сваім ілбе?
Ці мо ў грудзях, у глыбіні душэўнай?
Там носім мы усё сваё з сабой,
свой панядзелак і сваю нядзелю,
свае турботу, і адчай, і боль,
свае любоў, і веру, і надзею.
Самі сабе — рабы і ўладары,
самі персона грата і нон грата,
самі ў сабе мы носім, як дары,
і ворага свайго, і свайго брата.
Каго вініць?
Віноўных тут няма.
Не будзем наракаць
на Лёс, на Бога.
Сказаў асветнік мудры нездарма:
«Пазнай найперш сябе самога»…*

Зноў пра нашу мову

Толькі ўжо ў форме пытанняў

*Хваласпевы ёй прысвячаем,
хвалім, красу яе адзначаем,
тое, як гучыць выдатна.
Часам хвалім аж занадта,
нібы тавар у дзень базарны:
мае, маўляў, выгляд таварны,
набывайце, маўляў, спажывайце,
карыстайцеся, ужывайце…
Яна ацэнак высокіх вартая,
напраўду прыдатная, багатая.
Ды толькі адно хваліць яе мала
для таго, каб жыла, існавала.
Для гэтага, для яе ратавання
патрэбна яшчэ, каб гучала пытанне…
«Калі яна матчына,
то чаму амаль страчана?
Калі яна родная,
то чаму гаротная?
Калі мілагучная,
то чаму невязучая?
Калі непаўторная,
то чаму пакорная?
Калі і цудоўная, і чароўная,
то чаму між роўных няроўная?
То чаму непаўнапраўная,
не адзіная дзяржаўная?..
Будуць адказы — не будзе страчана,
не знікне, не згіне мова матчына,
мова бацькоўская, слова роднае —
мілагучнае, гожае, годнае.*

Моўная мадэрнізацыя

*Новы час — новы сказ,
неалагізмы, «новояз»…
Замест «цудоўна» —
«класна», «клас»,
замест «выдатна», «хараша», «слаўна» —
тут як тут «крута», «файна».
А яшчэ «супер», а яшчэ «клёва».
Іншы час — іншае слова?
«Файна», «супер», клёва», «крута»…
Што тут прагрэс, а што атрута?
Тут рух наперад, альбо ступар?
«Крута»,
«клёва»,
«файна»,
«супер»…*

Адным вузлом

*Ну так, напэўна —
адным вузлом
звязаны моцна дабро са злом.
«Мёртвым», «марскім», ці нейк другім,
ды вельмі тугім.
Звязаны ім дабро са злом,
бяссонне са сном, змрок са святлом…
Пытанне з пытанняў. Задача з задач.
Не вырашаюцца, хоць ты плач.
Той вузел развязваць ці з-за пляча
секчы пры дапамозе мяча?*

Па вядомай прычыне

*Кляліся аддана служыць Айчыне.
Не служым. Чаму? Па вядомай прычыне.
Казалі пра вернасць любай жанчыне,
пра справу, якая да твару мужчыне.
Выходзіць інакш. Па вядомай прычыне.
Дык па якой? Каму вядомай?
Вядомай, пэўна, не мне аднаму?
Каму? Удакладняць не буду.
Свету ўсяму, усяму люду?
Не скажаш-адкажаш тут чын па чыне.
Адкрыта. Чаму? Па вядомай прычыне…*

Смяемся?

*Разбіраю, разглядаю здымкі.
І ў нейкі момант зазначаю, —
нечакана для сябе самога, —
што амаль большасць фатаграфій,
нягледзячы на тую асаблівасць,
што зроблены ў розныя гады,
з рознай нагоды і рознымі фотаапаратамі, —
маюць адну і тую ж адметнасць:
амаль усе знятыя… смяюцца.
Як правіла, амаль усе.
Незалежна аж характару, ад знешнасці,
ад таго, наколькі фотагенічны
той альбо іншы з нас.
Вось якая яна вялікая,
магічная ўлада фотааб'ектыву!
Смяемся ўсе і на гэты раз.
Смяецца ў тым ліку
і аўтар гэтых радкоў.
Маю на ўвазе фотаздымак,
зроблены даўным-даўно ў двары
колішняга будынка Саюза пісьменнікаў,
што знаходзіўся на рагу вуліц
Карла Маркса і Фрыдрыха Энгельса.
(Вунь на якім «рагу», на якім месцы!).
На здымку — кіраўнікі Саюза
і літаратурныя кансультанты:
Максім Танк, Іван Шамякін,
Мікола Ткачоў, Іван Грамовіч,
Мікола Гамолка і я таксама,
яшчэ маладыя паэт ды ўжо і дарадца
для тых, хто бярэцца пісаць
гэтыя самыя вершы.
І ўсе смяемся. Помніцца, што
не абыйшлося без жарту Максіма Танка…
Няма будынка, ля якога
фатаграфаваліся («увекавечваліся»).
Ён быў знесены неўзабаве
дзеля пашырэння ЦК КПБ.
Няма і таго ЦК, як вядома.
Анахранізмам гучаць
і назвы тых вуліц
(праўда, чамусьці яшчэ ўсё гучаць).
Ды самае сумнае: апроч мяне аднаго,
няма ўжо ў жывых,
тых, хто так весела
смяецца на фотаздымку.
Пайшлі ці то ў лепшы свет,
пайшлі ці то ў вечную вечнасць,
ды факт, што няма ў жывых,
іх, старэйшых сяброў па пяру,
настаўнікаў добрых маіх.
Ледзь не праз слёзы
доўга гляджу на здымак.
Веселуны, аднак, мы, жыццялюбы.
Жыццё і смех, і тут жа — смех і смерць.
Разглядаю здымкі,
зробленыя на Уздзеншчыне.
Адзін з іх прысвечаны юбілею
Кандрата Крапівы. Таго самага
жартаўніка і востраслова,
які выдаў кнігу «Смех і гнеў»
і напісаў «Хто смяецца апошнім?»
(Хто ўсё-ткі смяецца апошнім, га?)
Другое фота ўзнікла ў вёсцы Нізок.
Ну так, у той самай вёсцы,
што давала не толькі пуцёўку ў жыццё,
але і пуцёўку ў літаратуру
Паўлюку Трусу, Атраховічу (Крапіве),
Лідзіі Арабей і камусьці яшчэ, здаецца.
Здымаемся, зноў-такі, на памяць
каля хаткі, дзе нарадзіўся і рос
аўтар «Дзясятага падмурку».
Сярод нас і адзіная яго сястра.
Згадвае дзяцінства, спамінае брата…
Нядаўна дазнаўся: не стала яе,
пайшла да свайго любімага брата,
памёр што так рана, так заўчасна.
Памірае і вёсачка Нізок.
Зусім пустуе тая хаціна,
у якой нарадзілася Арабей.
Ды тут вось, на фота, —
здымаліся ў сонечны, травеньскі дзень, —
смяемся весела ўсе мы,
смяецца і Лідзія Львоўна.
Яшчэ і не думаючы, пэўна,
якімі нялёгкімі будуць потым
гэтыя самыя «Пошукі ісціны»
(так называецца яе новая кніга),
як будзе няпроста пісаць праўдзіва,
называць рэчы іх імёнамі.
Смяецца Лідзія Арабей.
Ды гэта на тым, на даўнім здымку…*

*А вось і яшчэ адно адметнае фота.
Зробленае ў другой ужо вёсцы
з паэтычнаю назваю Глыбачка, —
роднай вёсцы Сяргея Законнікава.
Некалькі нас, удзельнікаў Дзён
беларускай мовы і літаратуры,
што адбываецца на Ушаччыне,
завітаем начале з Сяргеем
у госці да яго бацькоў.
Разам з імі зняліся на ганку,
на яго высокіх прыступках.
Вядома ж, з жартамі і смехам.
Ну так, смяемся ўсе на здымку.
І як было не смяяцца, калі
нас так цёпла сустракалі
вясковыя мілыя настаўнікі —
Валянціна Фёдараўна, настаўніца
малодшых класаў,
і Іван Васільевіч, і выкладчык,
і дырэктар школы.
Як мы маглі не смяяцца, калі
жартаваў дасціпна Законнікаў-старэйшы,
дабрадушна пасмейваўся з нас,
калегаў-сяброў яго любімага сына.
Памерлі Сяргеевы бацькі.
Спачатку маці, потым бацька.
Сіратліва, сумотна шумяць на падворку
дбайна пасаджаныя бацькам і сынам
дубкі, каштаны і вербы.
Прыходзіць на падмогу памяць —
наш верны саратнік у змаганні
з незаменнымі, непапраўнымі стратамі,
з неймавернымі, непазбежнымі смерцямі.
Яна вось і тут, на гэтым здымку:
сын побач з маці і бацькам
на ганку радзімай хаты,
смяюцца шчасліва разам…
Здымак за здымкам, картка да карткі…
Зробленыя дома і за мяжой.
Фатографамі сваімі і чужымі.
Да прыкладу гэты, надзвычай каштоўны,
з наступным надпісам на адвароце:
«Балгарыя, Сафія, на гары Віташы.
Злева направа — Андрэй Германаў,
Анатоль Вярцінскі, Ніл Гілевіч,
Васіль Зуёнак і перакладчык».
Андрэй Германаў, — хто не знае, —
адзін з найлепшых балгарскіх паэтаў,
улюбёны ў наш край і яго паэтычнае слова,
асабісты сябра нас, названых вышэй, —
праявіў быў такую ініцыятыву,
калі мы ў Балгарыі гасцявалі,
рашыў, што нам трэба абавязкова
узняцца ўсім на гару Віташу,
каб мы маглі ўбачыць панараму —
від з вышыні яго стольнай Сафіі.
Гэтак і выйшла. Пра што сведчыць здымак.
Глядзім мы з гары на Сафію,
глядзім на яе з захапленнем,
з усмешкамі на тварах.
Адно толькі крыўдна да болю,
адно засмучае толькі,
што пра Андрэя, пра Германава
гаварыць даводзіцца сёння
ужо ў мінулым часе.
Царства яму нябеснае.*

*Яшчэ адзін фотаздымак,
які не магу не захоўваць,
не разглядаць час ад часу…
На ім — Чыгрынаў, Макаль і Вярцінскі
са сваімі жонкамі і дзецьмі
знятыя разам, адной кампаніяй,
са сваімі ўкраінскімі калегамі
Мусіенкам і Бурлаковым,
Асадчуком і Герасіенкам
(яны з сямейнікамі таксама).
Мы тут, моў, не толькі сябры па справе,
але і яшчэ сябруем сем'ямі.
На фота адбілася выразна:
усе ўсміхаемся, усе смяемся,
усе, беларусы і ўкраінцы,
усе, дарослыя і дзеці.
Спрыяе надвор'е, спрыяе ўзмор'е,
спрыяюць рэліктавыя сосны…
Месца дзеяння — так званы Дом творчасці
з абхазскаю назваю «Піцунда».
Усё гэта так. Ды вось гляджу на здымак
і сам сабе хмурна зазначаю:
няма Макаля, няма Чыгрынава
(пайшлі на той, на вечны бераг);
змяніліся да горшага, пэўна,
Піцунда — пасёлак і дом «Піцунда»,
бо стала расійскаю Абхазія;
і, пэўна, не пішуць па-ранейшаму,
з ранейшым настроем, ранейшым уздымам
мае ўкраінскія калегі.
А можа, зусім пісаць не ў стане.
Не да таго… «Старэйшы браценік»
аішэрыўся на неньку-Украіну,
хоча паставіць яе на калені…
Вось тут і засмейся бестурботна,
гледзячы на фотаздымак,
дзе ўсе весела смяюцца.*

*Фотааагляд свой кантрапунктны
(калі яго назваць так можна)
я ў іншым крыху завяршу памеры
і здымкам, які зроблены нядаўна
і на якім адсутнічаю я
з калегамі сваімі. Ды затое
адлюстраваныя на гэтым фота
малодшы мой унук Янка Яцкевіч
са сваім класам 9 «Б»
гімназіі, што «сёмаю» завецца.
З нагоды выпуску зняліся.
Прыбраныя адменна ўсе.
І ўсе смяюцца. Дружна, як адзін.
Смяюцца разам са сваёю класнай,
з Алёнаю Міхайлаўнай сваёй.
Смяюцца аднадушна і шчасліва…
Трымаю на паліцы кніжнай шафы
я гэты здымак. І не-не
ды падыду і разглядаю.
Звяртаю ўвагу, што ўнук, —
ён першы справа ў ніжнім радзе, —
якраз з той часткі класа, што
смяецца надзвычай эмацыйна.
Трывожна ўвогуле за лёс дзяцей,
для гэтага падставаў больш, чым трэба.
Ды бачу клас, што весела смяецца,
гляджу на ўнука і міжволі
сам усміхаюся… Смяемся?*

Стэфан

Калі што і ёсць на гэтым свеце нязручнае, дык гэта каралеўскі ложак у Гарадзенскім замку.

Яшчэ задоўга да сваёй хваробы ён не раз сам асабіста аглядаў ложышча, скідваючы на падлогу традыцыйныя пярыны, коўдры з лебядзінага пуху, нейкія льняныя, аздобленыя мясцовымі вышыўкамі-абярэгамі посцілкі, вузельчыкі з сушанай араматычнай травой і каранямі, дакопваўся да пацямнелых ад часу дошак, абмацваў іх, дзівіўся прахалоднай роўнасці і адсутнасці расколін. Нават падчас самага прыдзірлівага агляду ніякіх няроўнасцяў знайсці ён не змог, але — пярун яе лясні! — штосьці ж не дае толкам расправіць стомленае ад старых ранаў цела! Здаецца, зручна ўляжашся, а хвілінаў праз дваццаць пачынаеш варочацца, і так амаль усю ноч, пад раніцу ледзь забудзешся мройным сном — і пара ўжо, ужо грукочуць тазамі і гарлачамі, ужо цырульнікі раскладваюць свае прылады. Не любіў ён гэты ранішні народ, ды што рабіць — і без яго не абыдзешся. У кожнага на гэтай зямлі сваё наканаванне: каму бароды галіць, каму дзяржавай кіраваць, праўда, невядома, які з гэтых заняткаў важнейшы.

Каралю і вялікаму князю з кожным днём станавілася ўсё горш і горш. Дробязная, здавалася б, драпіна на назе ніяк не жадала гаіцца. За апошні тыдзень невялікая дзірачка, з якой ён без асаблівай цяжкасці выцягнуў той зламысны сучок, ператварылася ў гнілую і смярдзючую калатушу.

«Нага, нага, ліха на яе, гэтую нагу! — Баторый паспрабаваў абаперціся на край ложка і павярнуцца на бок. З трэцяй спробы яму тое ўдалося, і, прапускаючы скрозь сціснутыя зубы стогн палёгкі, ён выцягнуў знявечаную нагу. — Вой, і дрэнь справа. Што ж гэта ты да мяне прывязалася, як валашская жабрачка? І так я цябе на сабе цягаю ўжо амаль гадоў трыццаць, а ты ўсё не адчэпішся: то зацягнешся тоненька сінюткай плеўкай ды прыціхнеш, нібы чакаючы чагосьці, а то вось праб'ешся, сцякаючы гноем, склікаючы да сябе мух з усёй акругі. Як жа гэта я той сук не ўбачыў?!» — Зірнуўшы на набрынялыя лапікі тонкай матэрыі, ён паціху застагнаў і спалохаўся гэтага стогну, — такім ён здаўся бездапаможным, бясколерным, амаль пазбаўленым жыцця. Да яго вялікай цёмнай птушкай кінулася задрамалая неўдалёк на драўлянай лаве жанчына.

— Што, што, мой кароль? — схіліўшыся над хворым, вымавіла яна па-польску і, раптам нібы схамянуўшыся, хутка паўтарыла сваё пытанне на латыні. Баторый пры ўсіх яго стараннях так і не вывучыў, як ён казаў, «змяінай мовы» абарыгенаў, таму ўвесь двор яго старанна зубрыў латынь.

Стэфан цяжка падняў як налітую свінцом руку, і жанчына падхапіла, прыціснулася вуснамі да запясця. «Якія ў яе халодныя вусны, як у нябожчыцы, — праплыла павольна думка. — Яна добрая, і лепш, чым з ёй, мне ніколі не было ды, напэўна, ужо й не будзе. Трэба зваць лекараў. Дзіўна, але гэтыя чортавы грамацеі прыходзяць па адным і кожны раіць свае зёлкі. Здаецца, што адзін лечыць мяне ад лячэння другога. Папраўлюся — выганю абодвух».

— Каханы, не вер гэтым разбойнікам, — быццам адгадваючы яго думкі, прамовіла жанчына. — Яны цябе труцяць. Я вось прынесла адвар нашай травы, ён дапаможа: і жар зніме, і боль суніме. Гэтыя зёлкі сама збірала і сушыла, толькі старая Рухля варыць дапамагала. Выпі, любы, а потым я сама табе рану прамыю і перавяжу.

Стэфан прыўзняўся і паслухмяна выпіў зелле, яно было горкім.

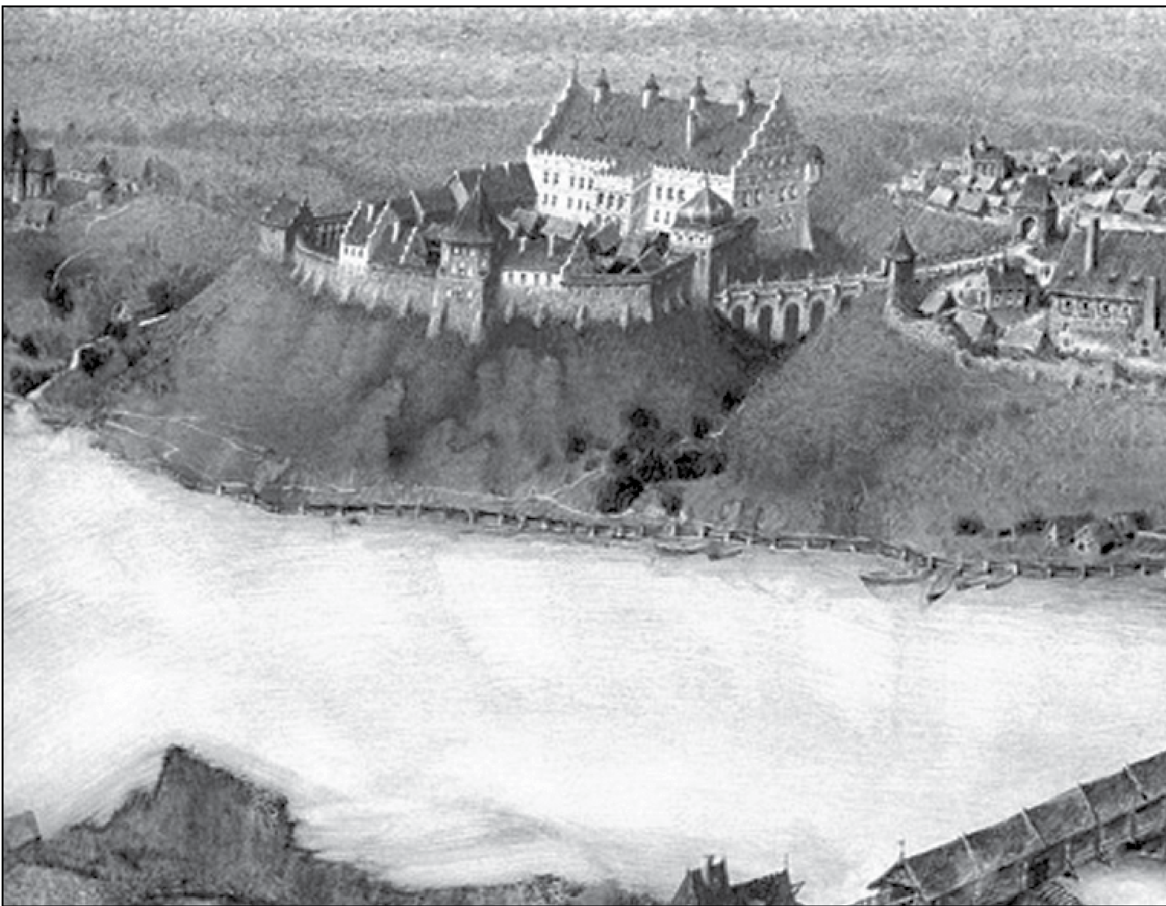
— Фу, агідна, але з тваіх рук я і атруту прыму. Дык ты думаеш, я яшчэ ўстану? — сіплым голасам спытаў гаспадар і паспрабаваў усміхнуцца.

— Устанеш, мой кароль, на радасць люду Паспалітаму і на зло ворагам. Як табе не ўстаць? Бог міласцівы і не дасць нам асірацець. Я, калі сюды ішла, забегла на стайню, з канькамі тваімі пагаварыла, сказала, што паправішся ты хутка. Мне здаецца, яны ўзрадаваліся.

— Ох, глядзі, даведаецца інквізіцыя, што ты не толькі мне зелле носіш, але яшчэ і з коньмі размаўляеш, — біды не абярэшся. Ведаеш, а мне і сапраўды лягчэй стала, у сон пацягнула. Засну я, ты толькі не сыходзь... — рука вялікага князя пацяжэла, і ён супакойна засапеў.

Адэля з асцярогай азірнулася. Акрамя іх у спачывальні нікога не было. Спрытна схавала пустую шклянку ў патайную кішэню, дастала іншую, выцягнула зубамі корак і асцярожна ссунула коўдру з хворай нагі. Стужкі перавязкі насыціліся гноем і бурай сукравіцай, закарэлі і ўжо кепска пахлі. Тонкім вострым кортам, які вісеў у яе на поясе, жанчына разрэзала павязку і пачала асцярожна змочваць рану вадкасцю з бутэлькі. У пакоі рэзка запахла настоенай на траве самагонкай. Хворы нягучна застагнаў. Адэля заціхла, гледзячы на змардаваны хваробай і бессанню твар.

Упершыню яна ўбачыла яго два гады назад, кароль прыехаў да ейнага бацькі ў Сакулкі на паляванне. У хаце пачаўся перапалох, дзіва што: да малазаможнага ляснічага едзе сам круль польскі і вялікі князь літоўскі. Яе і трох кузін, якія ўвесь час жылі ў іх хаце, адправілі ад граху далей на хутар. Было ёй тады амаль шаснаццаць гадоў, яна нароўні з братамі ліха скакала на кані, умела чытаць лясныя сляды, нядрэнна паліла з ручніцы і пістоляў ды і звера магла зацкаваць. Да яе просьбаў «хоць вокам зірнуць на караля» бацька застаўся глухі: маўляў, няма чаго тут пад нагамі блытацца, ды і не гожа маладой дзяўчыне

сярод разагрэтых паляваннем вяльможаў разгульваць. Так у глухамань і адправіў.

І трэба ж было здарыцца, што менавіта ў тую глухамань і вывеў алень караля. Звер, адбіваючыся ад сабак, паскакаў далей, а вершнік спешыўся і папрасіў вады. Адэля і падала яму коўш. Вочы іх сустрэліся, і штосьці светлае адбылося ў іх сэрцах; яны, праўда, пра тое ніколі і не казалі.

Потым ён стаў наязджаць у іх хату амаль кожны тыдзень, адзін, без світы, з чацвёркай сваіх вугорцаў. Дзесьці месяцы праз два, бліжэй да снегу, усё ў іх і адбылося, хораша і проста. Спачатку бацька даведаўся, а потым ужо і ўсе. Пачаліся плёткі, бацька і браты нават пра замужжа пагаворваць паміж сабой пачалі. Яна ніколі не хацела быць каралевай, яна проста кахала гэтага чалавека, часам, калі ён засынаў, гладзіла яго шнары і паціху спявала старыя мясцовыя песні. Яна ведала і любіла мову мясцовых людзей, можа, таму, што яе маці была напалову беларускай, ёй нават здавалася, што і Сцяпану, так яго звалі мясцовыя, яе песні падабаюцца больш, чым лацінскія псалмы. Ён часта з'язджаў ваяваць, і яна не знаходзіла сабе месца, ускоквала па начах і да болю ў вачах узіралася ў аконную цемрадзь. Потым былі салодкія і радасныя хвіліны сустрэчы. Ён навазіў ёй цэлае падклецце падарункаў, але яна да іх была абыякавай, ёй патрэбен быў толькі гэты зранены і ўжо састарэлы мужчына. «Гэта твой крыж», — увесь час паўтарала ёй Рухля, варожачы ці дапамагаючы гатаваць адвары.

Стэфан гучна ўздыхнуў і ўсміхнуўся ў сне. Адэлі здалося, што над Горадняй узышло яркае сонца. Размочаныя анучыны адсталі ад глыбокай раны, з якой выцякла цэлая лужынка ліпкага гною. Прамыўшы, дзяўчына акуратна ўбінтавала нагу.

Кароль праспаў да самай раніцы, побач перад світанкам прыкархнула і каханка...

Памёр кароль толькі праз паўтара месяцы ў тым жа Гарадзенскім замку і ў тым жа нязручным ложку, вакол якога стаяла дворня і нягучна маліліся манахі.

— Паклічце да мяне Адэлю, — ледзь чутна прашапталі ўжо сінеючыя вусны.

— Мы ўжо паслалі па яе, — адказаў камандзір вугорцаў, — хутка будзе.

— Запомні і перадай усім маю волю, ты мяне чуеш?

— Чую, мой кароль!

— Пахаваеце мяне тут, у Горадні, і даваў загад езуітам падрыхтаваць мне склеп. Чуеш мяне, чуеш?.. Дзе Адэля?

— Хутка будзе, гаспадар.

— Не дачакаюся я яе, відаць, ужо не дачакаюся. Падыдзі бліжэй, — ён, не паднімаючы рукі, паклікаў пальцам чалавека, з якім столькі праскакаў і праваяваў, што і ўзгадаць цяжка. — У Адэлі будзе дзіця... — ледзь шапталі патрэсканыя вусны. — Маё дзіця. Прыглядзь за ім і дапамажы ёй. Чуеш, чуеш мяне?

— Я ўсё выканаю, толькі і ты сам усё гэта зможаш зрабіць, рана табе, кароль, паміраць. — Не паспеў адданы Ішвант падняцца з каленяў, як яго гаспадар аддаў Богу душу.

Першым тое заўважыў лекар Сімоніус, ён дакрануўся да таго месца на шыі, дзе заўсёды б'ецца жылка жыцця.

— Кароль памёр! — незвычайна гучна прамовіў ён, паспешна прымаючы руку.

Страшная вестка спыніла Адэлю недалёка ад гарадскіх сценаў. Яна ехала ў калясцы: конна скакаць было ўжо небяспечна для дзіцяці. Вугорцы, якія суправаджалі яе, прышпорылі коней і паляцелі ў горад.

Яна не плакала, стаяла і тужліва глядзела на высокія вежы замка, у якім ёй больш не было чаго рабіць. Яна ведала, насуперак сваёй маладосці, кніжнай грамаце, хлусні летапісцаў і прыдворных гісторыкаў, што ўсё: і гэты замак, і каралеўства, і гэтыя людзі-мурашы — усё знікне, разбурыцца. Застанецца толькі яе сын, дакладней, іх сын, падобны на бацьку і абліччам, і сваімі справамі.

Неўзабаве каляска растала ў вячэрнім марыве адыходзячага на захад дня...

— Гэта ты караля замарыў да смерці, — надрыўна і ледзь не выючы крычаў цыбаты мужчына з казлінай бародкай. — Ты, ты! Табе адказваць, табе! Гэта ён, спадар Ішвант, даваў яму беладону...

— Беладону! Ха-ха, карэньчыкі! А іртуць, іртуць хто каралю ўціраў? А кроў бясконца хто пускаў? Ты, Бучэла, душагуб, ты! — імкнуўся перакрычаць суразмоўцу лекар Сімоніус, дужы манах сярэдніх гадоў, які першым абвясціў пра скон вялікага вайскаводцы.

— Мне гэта надакучыла! — гучна ляснуў па стале бізуном каралеўскі ахоўнік. — За ноч не разберацеся — павешу раніцай абодвух. Вунь нябожчык, — вугорац паказаў на каменны стол у куце казэмата, — глядзіце на яго і вырашайце, чыя віна ў ягонай смерці.

За шырокай спінай неўзабаве глуха бразнулі дзверы. Адданы Ішвант і ў страшным сне не мог уявіць, што з яго гаспадаром за ноч утвораць гэтыя два лекары, апантаныя прафесійным гонарам і прасякнутыя страхам шыбеніцы. У глыбокім склепе замкавай капліцы, у цьмяным святле смаляных паходняў упершыню ў цывілізаваным свеце было апрабавана ўскрыццё трупа, так бы мовіць, у навуковых мэтах, дзеля ўдакладнення дыягназу, пацверджання правільнасці лячэння і зняцця з медыцыны абвінавачванняў. Прычыну смерці сюзерэна гора-паталагаанатамы вызначыць не змаглі, але і віны свайго лячэння ў тым не адшукалі. Ішвант не стрымаў свайго слова, не павесіў іх: ён засек абодвух тут, у склепе.

Караля пахавалі ў Горадні. Але сталічны Кракаў не ўтаймаваўся і запатрабаваў саноўныя парэшткі ў непрыступны Вавель, дзе былі пахаваныя добрыя і не вельмі добрыя ўладальнікі кароны Рэчы Паспалітай. З небывалымі ўшанаваннямі, сцягамі і трубамі перавозілі труну да новага месца спачыну; ззаду заставалася вызваленая ім ад непрыяцеля зямля, гарады з дараванымі ім гербамі і магдэбургіяй.

Прапаўзла пярэстай змяёй жалобная працэсія Сакулкі, і ніхто не звярнуў увагі на самотную постаць апранутай у чорнае жанчыны, якая моцна прыціскала да грудзей немаўля.

Сяргей УКРАІНКА

* * *

Вечар.
Вы кажаце, со́нцам захад заліты?
Вы ўсё яшчэ верыце,
што гэты гуд шматгалосы — вецер?!.

Вечар.
Анёлы паляць
нашы пустыя малітвы.

* * *

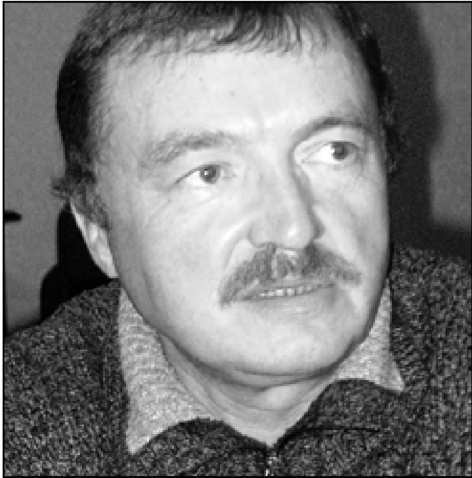
Ён дом змураваў
з трохсот кубаметраў цэглы.
А саджанцы, некалі ім утыркнутыя,
ідуць у людзей ужо і на брусы, і на дошкі.
Сыны-мацакі (ад дзвюх жонак)
у міністэрстве ўнутраных спраў
палкоўнікаў «нагінаюць».
…Дзіўна,
але на яго хаўтурах
ні ў кога не прабліснула чамусьці
нават скупое слязіны.

* * *

Я паказаў малюнак земснараду (здуру):
там белы карабель змагаўся з бурай,
там сёмы вал змываў за борт людзей,
там з мачтаў адляталі ў свет
шматкі надзей.
Палюбаваўся ён маім малюнкам грубым
і ціха папрасіў: «Павесь на рубку –
я буду марыць пра чужы прастор».
…Заглохнуў назаўжды яшчэ адзін матор.

* * *

…То быў час, калі дзяцюкам
маглося яшчэ разгінаць падковы,
калі з-за чмялінага гуду
і га́ласу салаўёў
няможна было разабраць,

пра што спявае Ратару,
калі ўсе сустрэтыя зайцы
мяне частавалі хлебам
і я ледзь даносіў з лесу
мяхі духмяных скарынак,
калі была поўня паўнейшая,
вада вадзянейшая,
гліна глінейшая…

Пэўна ж, так буду хлусіць унуку,
калі ён папросіць:
«Дзед, раскажы мне пра час,
як ты быў маладым»…

* * *

Нарэшце затахкаў «матор».
Рэаніматар «прыкурвальнікі» апусціў,
прамовіў: «Жыць будзеш, старпёр.
Бач ты, намерыўся лёгка адсюль сыйсці».

А дзядзька, як толькі ажыў,
размацюкаўся і быццам асатанеў.
Крычаў на сястрычку: «Скажы,
ну нахера той прыдурак вярнуў мяне?!»

Прасіўся: «Пусціце назад —
мне там анёлак давёў, што я — чалавек.
А тут хто б такое сказаў,
бо нават цар — і той без цара ў галаве?

На волю! Да чыстых зор!
До́ мне ўжо скваркамі набіваць валляк!..»
І зноў гэты дзядзька памёр,
толькі ўжо сціснуўшы ў дулю кулак.

* * *

Яны штосуботу збіраюцца ў гэтай
альтанцы:
кандыдат не патрэбных дзяржаве навук,
ананімная алкагаліца
і член Саюза пісьменнікаў краіны
(які свята верыць, што ён — паэт).
Пад кубак гарбаты з кітайскага тэрмаса
і крыцца грыль-птушкі
яны да паўночы гамоняць пра тое,
што ведаюць лепей за ўсіх —
пра самоту.

* * *

Задоўжыўся год. Дачакацца б налецця
і разам з вясной абнавіцца дазвання,
пусціць па Дняпры ўсё жыццёвае смецце,
пакінуўшы толькі любоў ды каханне.

Любоў — да зямлі, дзе ляжыць пупавіна,
дзе шчыра вітаецца кожны сустрэчны.
Каханне — да сціплай чарнявай жанчыны,
з якой мяне доля звязала навечна.

Меліярацыйны вершык

Некалі тут патаналі танкі,
а пазней гублялі тракі бульдозеры.
Цяпер — толькі пугамі ляскаюць ранкі
ды целяпаюць гусі-падранкі
ў чароце копанкі-возера.

«Мы ўжо жывем не заможна — багата, –
смяецца ў вусы рудабеліцкі Несцерка. –
Палессе асушана ўплоць да квадрату,
і душы асушаны ў электарату…
Няма як і граблі прыбраць з кабінецікаў».

Безнадзейнасць

…Як толькі ўладар чужынскі
забраў сабе нашы абшары,
то першай ягонай дзеяй
стаўся вось гэты ўказ:
«Панішчыць усіх безнадзейных,
што ненавідзяць паэзію.
А тым, хто паэзіяй трызніць, —
выразаць языкі».

…Цяпер па бязлюднай краіне
блукае тузін бязмоўных.
І сярод тых калекаў
самы маўклівы — я.

* * *

Наракай цяпер хоць да знямогі
на бясконца насмешлівы лёс…
Мне быў кінуўся хохлік пад ногі
у той год, як я стол перарос.

Прастарэкваць, зрэшты, не буду,
раскажу, як яно і было:
цэлы месяц хлапчыну ад пуду
ратавала намарна сяло.

Не Васіль-эскулап, вечна п'яны,
і не бацюшка Маркіян —
крываносая Дзяна (Дзіяна)
адваўхвіла. І я акрыяў.

«Хохлікі-хохлі, каб вы кожны дзень
па адным дохлі»…
Рэшту даўняй наіўнай замовы
я пранёс цераз безліч падзей
і не ведаў пра сэнс яе новы:
шэпчуць людзі яе — ад людзей.

Зноў ад жаху руда ў жылах стыне
(цётка Дзяна, ты мне там прабач),
калі чую, як з д'яблавай скрыні
замаўляе ватоўнік-мурлач:
«Хо́хли, хо́хли, чтоб вы
каждый день…»

Алесь ПЛОТКА

свабода

свабода…
7 літар, якія
як ода,
яны маняць нас

баладай,
яскравай багіняй,
якая
выплясвае вальс

жанчынай
прыгожай жанчынай
Венерай,
якой сніцца Марс

і одум
маўкліва знясіліць –
яна ёсць
у кожнага з нас!

і потым
мы станем цнатлівей
можа быць,
зменіцца час

і подых, –
ці стаў ты шчаслівы?
таксама
пацішыцца ўраз

…свабода…
сем літар, якія,
якія
ёсць у кожнага з нас….

X.Y.Z.

на мяжы генерацыі Ігрэк
я гляджу ў пакаленне Ікс
і адзін толькі бачыцца вынік
ўсё фігня: што місіс, што міс…

ўсё фігня: што містэр, што хлопчык

ўсіх раўняюць труна і вакзал
ты не тое заўжды, што ты хочаш
толькі тое, чым у выніку стаў

за падзякамі маеш пагрозы
а каму і старт-апам карніз
у жыцці нашым мацерна-розным
толькі лічбы пад фота на біс

Цытаты нашага цягніка

«доўгай
дарогай
дадому…»
так,
радок гэты
быў недзе.
тлумачаць
сябры
знаёмым,
куды ён
няспынна
едзе.

так,
колаў грукат —
банальна,
не болей,
аднак,
чым сэрца,
«простыя
рэчы» —
рэальна,
бо простаму
не здаецца.

побач
у купэ
вагонаў –
паэты
другіх
калібраў
укупе
сябе
бароняць,
завесіўшы
вокны
верлібрам.

ад свету,
Свету
і Светы —
жонкі,
што гне
натацыі.
цытатамі
рву
санеты,
«сын
памылковай
нацыі»

072* Брату

молты і блэнды,
гранты і брэнды,
і кожны таксіст — як Харон.
баксы і цэнты,
раёны і цэнтры,
жыццё гэта тое, што не ў аблом.

можна хадзіць па спіралі,
можна быць Буддай вакзальным,
можна забыцца на адрас,
галоўнае — помніць, дзе дом.

ты мусіш сказаць, і я мушу,
што адкаркаваныя душы
мы і лічылі жыццём.

проста павер таму, хто прыйдзе сёння
з вінам.

Тамара Аўсяннікава

* * *

Абмежаваны ад нараджэння да смерці.
Не дай, Божа, ад абмежаванняў памерці.
Абмежаваны дзяржавай, законамі,
Навучальнымі ўстановамі.
Абмежаваны ўмовамі бытавымі,
Праблемамі радавымі.
Абмежаваны хамствам і пыхаю,
Каб яны так дыхалі.
Абмежаваны скрыўленай свядомасцю,
Местачковай вядомасцю.
Абмежаваны лесвічнымі праёмамі,
Сябрамі, знаёмымі.
Абмежаваны сайтамі, сектамі,
Лекамі, бездухоўнымі калекамі.
Абмежаваны кватэрамі, межамі,
Гастралёрамі заезджымі.
Абмежаваны яснавідцамі, гадалкамі,
Абавязкамі, як удаўкаю.
Абмежаваны станам здароўя,
Абмежаваны зменай надвор'я.
Абмежаваны чуткамі, плёткамі,
Суседкамі-цёткамі.
Абмежаваны прымхамі, прастораю
І дзяржаўнаю моваю.
Абмежаваны людзьмі хіжымі,
Каб усе яны выжылі,
А жыццё не здалося малінаю.

Толькі Бог не пакінуў бы.

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» | № 11 (99) | 28 лістапада 2014 | № 45 (414) Новы час

Лавіна

Фелікс ШКІРМАНКОЎ

Усярэдзіне верасня вечарам у палатках гаварылі пра хуткае вяртанне дамоў. Усе работы выкананы, былі цікавыя знаходкі, а гэта значыць, што праца праведзена не пустая. Але нечакана з экспедыцыі прынялі радыёграму з вынікамі спектральных аналізаў проб, якія паказалі высокае ўтрыманне золата і срэбра. Начальніку партыі прапаноўвалася арганізаваць атрад для праходкі канаў з адборам проб на ўчастку рудапраяўлення.

Што і казаць, такія выдатныя вынікі — мара кожнага геолага. Дзясяткі пошукавых партый гадамі літаральна прачэсваюць тысячы квадратных кіламетраў у перспектыўных раёнах з адзінай надзеяй — знайсці хаця б маленькую зачэпку, каб можна было запраектаваць правядзенне разведачных работ. Тут жа, як кажуць, на сподачку з блакітнай аблямоўкай усе прыкметы, што трэба шукаць радовішча.

Але, нягледзячы на гэта, ахвотнікаў застацца на зімоўку не было — стаміліся людзі за сезон напружанай працы, таму вырашылі: няхай халасцякі цягнуць запалкі.

Апошнюю з трох абгарэлых запалак выцягнуў старшы тэхнік-геолаг Сяргей Ягораў. Моўчкі пакруціў драўлянае няшчасце між пальцамі і пстрычкай кінуў праз плячо. Сеў на нары, узяў гітару і самотна заспяваў:

Ваше благородие, госпожа удача.
Для кого ты добрая,
а ко мне иначе...

Рашуча прыціснуў струны далонню, сказаў, звяртаючыся да сябе:

— Трымайся, Сярога, яшчэ не вечар. Зусім не выключаецца, што тут «на обломках рудных свалов напишут наши имена». А потым на плошчы маладога горада паставяць помнік тым, хто застаецца са мной. Не чую радасных воплескаў. Што здарылася? Мікрафон не працуе?

Усе засмяяліся, і знікла напружанасць.

А на наступны дзень пачалі ставіць на тэрасе пад схілам сопкі барак для зімоўчыкаў. Праз два тыдні на трактарных санях прывезлі інструмент, рыштунак, узрыўчатку, зімовую вопратку, — усё тое, што неабходна для праходкі разведачных канаў у зімовы час. Прыехалі яшчэ два вопытныя праходчыкі і падрыўнік.

На наступны дзень разведчыкі прыступілі да працы. За месяц шэсць пар ног пратапталі ад барака на сопку, дзе праходзіліся канавы, добрую сцяжыну.

Непрыкметна надышла зіма. Геолагаразведчыкі — народ цёрты. Яны ў тайзе што рыба ў вадзе. Па тлуме гарадскім не сумавалі. У вольны ад работы час майстравалі пасткі на гарнастая, падшывалі валёнкі, палявалі на курапатак, якіх у той год было шмат. Адным словам — з кута ў кут не торкаліся. Вечарамі ўключалі радыёпрыймач на хвалю «Маяка» і забівалі ў даміно нязменнага «марскога казла на інтарэс». Хто прайграваў, потым ішоў рэзаць і секчы дровы ці качагарыць жалезную печку, падтрымліваць цяпло.

Што-што, а цяпло народ таёжны паважае. Дый тое сказаць: увесь час на марозе. І так хораша, калі ад печкі гарачы дух ідзе і можна хадзіць па бараку ў адной нацельнай кашулі!

Два разы на месяц — першы і чацвёрты аўторак — з экспедыцыі прыходзіў артылерыйскі цягач. Привозілі свежы хлеб, пошту. Вывозілі на аналіз пробы з разведачных канаў.

У канцы лютага раптам рэзка пацяплела. Снег на схілах сопак пачаў асядаць. Але хвалю цёплага паветра зноў змяніў холад, прыціснулі маразы — і ўтварылася ледзяная скарынка — наст. А неўзабаве пайшоў снег. Ён ішоў бесперапынна цэлы тыдзень. Па некалькі разоў на дзень чысцілі праход да дроў. На работу, канечне, не хадзілі — не пройсці. Ды і рабіць там у такі снегапад няма чаго...

Сяргей прачнуўся ад цяжару, што наваліўся на яго. Паспрабаваў скінуць з сябе невядомы цяжар, але не змог. Адчуў холад. З намаганнем выцягнуў з-пад коўдры правую руку. Далонь утыркнулася ў снег. Мільганула думка: «Дах праваліўся!» Пачуў нечы стогн і канчаткова прачнуўся. Паспрабаваў сесці — і балюча стукнуўся галавой аб бервяно. Пачаў вобмацкам шукаць выйсце, але рукі ўсюды натыкаліся на шчыльны снег. Пасля неаднаразовых спробаў усё ж здолеў, скурчыўшыся, сесці. Крыкнуў у цемру:

— Нікога не прыціснула?

Данеслася прыглушанае:

— Памажыце!

Голас ішоў з кутка, дзе спаў падрыўнік Віктар Літоўчанка.

Узрадаваўся жывому голасу, спытаў:

— Гэта ты, Віктар? Што з табой?

— Ногі прыціснула бервяном, не магу выцягнуць. І снег усюды...

— Пацярпі крыху. Паспрабую дапамагчы.

У поўнай цемры пачаў рукамі рабіць праход, але снег быў настолькі шчыльным, што заломваліся пазногці. Успомніў, што, распранаючыся на ноч, паклаў штаны на цурбан побач з нарамі, а там на рэмені паляўнічы нож у ножнах.

Працягнуў руку, але яна ўтыркнулася ў снег. Пачаў абмацваць кругом сябе, ды пальцы нязменна адчувалі холад спрасаванага снегу. «Гэта канец!» Зрабілася страшна. Уткнуўся лбом у снег, паўтараючы ў думках: «Спакойна, спакойна...» Хутчэй ад холаду, чым ад гэтага заклінання, супакоіўся і пачаў паслядоўна абмацваць усё навокал сябе.

...Прайшла гадзіна ці дзве, пакуль нарэшце ўдалося выцягнуць са снежнага цэменту вострыя зломак дошкі. Але калі ў руцэ апынуўся гэты прымітыўны інструмент, стала весялей.

Урэшце атрымалася расчысціць снег вакол сябе і нармальна сесці. Закрыў спіну коўдрай і пачаў расчышчаць кут, дзе павінны былі ляжаць штаны, а значыць і нож.

Цяпер ён лічыў удары, якія наносіў кавалкам дошкі — адзін, два, тры... дзесяць... дваццаць пяць — можна адпачыць. Адпачываў пару хвілін і зноў лічыў удары. Нечакана рука праваліласяў пустэчу. Намацаў там нешта з тканіны. «Штаны!» — узрадаваўся Сяргей.

З нажом справа пайшла спарней. Перагаворваючыся з Віктарам, працягваў расчышчаць лаз у бок да яго, адграбаючы снег у пустэчу, з якой выцягнуў штаны.

У чарговы раз, адграбаючы сколаты снег, намацаў свечку. Знаходка вельмі ўзрадавала Сяргея, і ён спытаў:

— Віктар, у цябе запалкі ёсць?

— Ёсць! — глуха пачулася ў адказ.

— Я свечку знайшоў. Дабяруся да цябе — будзем са святлом. Слухай, запалі адну. Можа, дзе якая шчыліна ёсць.

Ён углядаўся, але нічога не ўбачыў.

— Ты запальваў?

— Запальваў.

— Добра. Больш не трэба. Беражы запалкі. Яшчэ спатрэбяцца.

Больш за ўсё Сяргей баяўся, што надыдзе момант, калі сілы пакінуць яго, ён засне і... не прачнецца. Не было магчымасці нават прыблізна вызначыць, колькі прайшло часу з моманту, калі здарылася бяда, — пяць, дзесяць гадзін ці суткі. Невядома і рэальная пагроза небяспекі. У тым, што, акрамя іх дваіх, усе астатнія загінулі, не было сумнення, бо ніхто болей не падаваў голасу. Спакой змяняўся раптоўнай хваляй страху, амаль адчаем безнадзейнасці свайго становішча. Як геолаг, ён добра ведаў, што такое лавіна. А ў тым, што сыйшла лавіна і накрыла іх, — не сумняваўся. Такой шчыльнасці снег бывае толькі ў лавіне. Магчыма, іх накрыла слоем у некалькі метраў, і барак (ці тое, што ад яго засталося) адсунула ўбок і на паверхні ад яго ніякага следу.

Іх будуць шукаць — у гэтым Сяргей не сумняваўся. Яны не выйшлі на сувязь. І ў экспедыцыі зробяць захады, каб даведацца прычыну. Учора быў чацвер. Цягач будзе ў аўторак — на пятыя суткі...

Няхай не праз пяць, а праз сем, праз дзесяць дзён прыйдзе дапамога. Іх знойдуць і адкапаюць. Але як дажыць да таго? Калі не засталося ніводнай, хаця б маленькай шчыліны на паверхню, хутка наступіць канец ад удушша

І ўсё ж не ў гэтым была галоўная небяспека. Няхай не праз пяць, а праз сем, праз дзесяць дзён прыйдзе дапамога. Іх знойдуць і адкапаюць. Але як дажыць да таго? Калі не засталося ніводнай, хаця б маленькай шчыліны на паверхню, хутка наступіць канец ад удушша.

У чарговы раз, адпачываючы, Сяргей вырашыў змераць адлегласць, на якую ён прасунуўся наперад. Так можна вызначыць, колькі засталося да месца, дзе ляжыць Літоўчанка.

Выявілася, што ён прасунуўся прыблізна на палову адлегласці.

— Віктар, запалі запалку.

У першае імгненне Сяргей падумаў, што гэта яму толькі прымроілася. Спытаў:

— Ты запальваў?

— Запальваў. Толькі што дагарэла.

— Запалі яшчэ адну. Толькі калі яна не апошняя.

— Амаль поўны карабок яшчэ.

Цяпер Сяргей быў упэўнены, што злева ўверсе бачыць слабенькае святло.

— Віктар, бачу святло. Болей не палі. Хутка дабяруся да цябе. Як ногі? Варушы імі, абавязкова варушы. Зразумеў?

— Крыху магу варушыць. Калі б было куды адсунуцца, магчыма, сам вылез бы. Спінай у снег упіраюся.

— Трымайся, Віктар! Засталося няшмат, зусім няшмат. Ты толькі не спі. Зразумеў мяне — не спі!

Сяргей адчуваў: калі не будзе размаўляць, дык засне сам. І таму болей дзеля сябе пачаў бесперапынна гаварыць.

— Спаць нельга — гэта я па сабе ведаю. У сорак трэцім, у лютым, акружылі немцы нас, чатырох... Ты слухаеш? Ты слухай, слухай... Хутка ўжо. Пратрымаліся мы да ночы. А як сцямнела, з-пад носа ў фрыцаў зніклі. Параніла мяне тады ў нагу, крыві страціў шмат. Думаў — усё... Ты не спіш, Віктар? Не спі! Вось тады я замярзаць пачаў. У сон мяне пацягнула жах як. Дзякаваць сябруку, Пашку Мазуронку, — валачэ ён мяне па снезе і ўсё размаўляе са мной напаўголаса. Пытае хоць што, абы я адказваў. У цябе коўдра ёсць? Чуеш, Віктар, коўдра ёсць?

— Ёсць коўдра.

— Гэта добра. Значыць, будзе дзве. Дзве коўдры лепей, чым адна... Ты не спі. Каб не Пашка — хана мне б. Гэта як піць даць... Калі ўдвух, дык з самім нячысцікам паспрачацца можна... Хутка ўжо. Зусім мала засталося. Вось дабяруся да цябе, тады і паспім...

Калі Сяргей урэшце дабраўся да Літоўчанкі, першае, што ён зрабіў, — запаліў свечку. Адвыклыя ад святла вочы самі прымружваліся. Прыкрываючы далонёй агеньчык свечкі, Сяргей агледзеўся. Віктар паўсядзеў, упіраючыся спінай у бервяно, што наўскос тырчэла са снегу. Ногі яго былі пад снегам. Сяргей пачаў адкідаць снег і хутка ўбачыў, што ўпоперак, якраз на ўзроўні каленяў, ляжыць бервяно, выбітае з перагародкі барака.

— Як адчуваеш, ногі цэлыя?

— Ды быццам бы цэлыя. Болю няма, калі рухаю. Але выцягнуць не магу, бервяно не дае.

— Трымай свечку, а я паспрабую падкапаць. Табе пашанцавала, ды яшчэ як! Магло б і прыбіць ціператрушчыць косткі...

Віктар з палёгкай уздыхнуў, выцягнуўшы з-пад бервяна ногі. Сяргей, перш чым патушыць свечку, узняў яе вышэй, каб лепей агледзецца. Полымя рэзка выгнулася, як бы на яго дзьмухнулі. Сяргей аднёс свечку, полымя выраўнялася, выцягнуўшыся доўгім языком угору. Ён паспрабаваў яшчэ раз, усё паўтарылася. Гэта магло азначаць толькі адно: ёсць канал, па якім паступае свежае паветра.

— Ну, Віцёк, калі ў сне не памрэм, дык жыць будзем. Бачыў, як полымя свечкі выгіналася? Значыць, свежае паветра да нас даходзіць.

Пералічылі запалкі. Іх засталося трыццаць сем. Вырашылі эканоміць свечку і запальваць яе пры патрэбе на дзве-тры хвіліны. Свечка была даўжынёй у два запалкавыя карабкі.

У сваёй снежнай нары пачалі рыхтаваць месца для адпачынку. Адчысцілі матрасы ад снегу. Цяпер было на чым спаць і дзве коўдры, каб накрыцца. Леглі, прыціснуўшыся спінамі. Стала цяплей.

Віктар раптам спытаў:

— А далей як было?

— Ты гэта пра што? — не зразумеў Сяргей.

— Ну калі сябрук твой цябе параненага цягнуў...

—А-а! Дацягнуў ён мяне да лесу. Там перавязаў мне нагу, а потым кажа: «Сярога, руку мне зачапіла, зможаш перавязаць?» Ты разумееш — сам паранены, а цягнуў, ратаваў мяне. Толькі на трэція суткі да сваіх выйшлі. Удвох — гэта не адзін...

— Ты ж казаў, што вас чацвёра было?

— Двое загінулі, калі мы прарываліся...

Прачнуліся адначасова, не зразумеўшы, што іх разбудзіла. Віктар сціснуў Сяргею руку і дрогкім шэптам спытаў:

— Т-ты чу-еш... што гэта?

— Чую, — таксама шэптам адказаў Сяргей.

Аднекуль знізу, прыглушаныя снегам, даносіліся гукі, вельмі падобныя на плач малога дзіцяці, калі яно, ужо наплакаўшыся, яшчэ працягвае жалобнае: «А-а-я-яй-я-я-я...».

— Ды гэта ж шчаняты Альмы! — прыслухаўшыся, узрадаваўся Сяргей. — Альма! Альма! Альма! — паклікаў ён. У адказ чуўся толькі жаласлівы віск шчанят.

— Напэўна, Альма не жывая. Прыдушыла снегам... Трэба дастаць шчанюкоў. Зусім малыя, без маці загінуць.

— Канечне, трэба! — пагадзіўся Сяргей.

Запалілі свечку і пачалі прабіваць лаз у напрамку, дзе ў скрыні з-пад аманіту было зроблена месца для Альмы. Працавалі па чарзе. Свечку берaглі і, пакуль не траплялася чарговая перашкода, не запальвалі, высякалі снег у поўнай цемры. Атрымліваўся вузкі лаз, у які можна было залезці паўзком, не паднімаючы галавы — уверсе быў завал з бярвенняў.

Прабілі метры з два ці болей, і тут нож натыркнуўся на нешта металічнае. Як-ніяк выцягнулі. Гэта была каструля, у якую клалі ежу для Альмы. Запалілі свечку і з радасцю ўбачылі, што ў каструлі грачаная каша з тушонкай, якой чамусьці шмат засталося ад апошняй вячэры, і некалькі кавалкаў хлеба. Відаць, і Альма не была галоднай, таму ў каструлі амаль усё і засталося.

Але каша змерзлася. Адкалупнулі па кавалку і з'елі, успамінаючы добрым словам Альму.

— Ніколі б не паверыў, што мароженая каша з сабачага посуду такая смачная! — уздыхнуў Віктар. — Шкада, што мала яе...

Шчаняты, мабыць, пачулі чалавечыя галасы і цяпер скуголілі настойліва, гучна. У лаз палез Віктар. Прайшоў яшчэ нейкі час, пакуль урэшце выцягнуў першае шчаня, за ім яшчэ трох.

Адчуўшы чалавечае цяпло, шчаняты жаласна павісквалі, тыркаліся пыскамі ў далоні, з прагнасцю ссалі пальцы. Сяргей адкалупнуў кашы, разагрэў яе ў далонях і пачаў карміць малятак, якім не было яшчэ й месяца. Яны быццам разумелі, што іншай ежы не будзе, і, зацішаючы, елі з далоняў тое, што было.

Паклалі малявак паміж сабой і леглі спаць. Шчаняты таксама ўлегліся клубком і паснулі. Хлопцы ляжалі моўчкі, пагладжвалі мяккую шаўкавістую поўстку шчанят і раз-пораз уздыхалі, думаючы пра тых, хто ляжаў у першай палове барака, зусім побач. Перад вачыма ў іх паўставаў той апошні вечар, чуўся стукат касцяшак даміно, вясёлы смех над «казламі». Раз-пораз агортваў незразумелы страх, халадзіў спіны. Колькі часу прайшло — не ўяўлялі, гадзіннікі былі недзе ў снезе. Зноў з'елі крыху марожанай кашы.

Некалькі разоў прымаліся шукаць выйсце, але ўсюды натыкаліся на сцэментаваны шчыльным снегам бярвёны. Стала зразумела, што ім самім не выратавацца са снегавой пасткі. Віктар цяжка ўздыхнуў.

— Ты чаго, Віктар?

— Хана нам.

— Ды ты што? Якая хана? Пра што ты гаворыш?

— Пра тое. Калі ад голаду не памром, дык замерзнем ці задыхнемся, калі замяце снегам тую шчыліну, праз якую паветра праходзіць... Мне ў красавіку водпуск, маці чакаць будзе, а я...

— І паедзеш у красавіку. Абавязкова паедзеш! Нам трэба зараз болей спаць і чакаць. А спаць — усяго і сіл трэба, каб з боку на бок павярнуцца. З голаду не памрэм. Нам будуць смачныя сны сніцца. Будзем расказваць, хто што еў у сне. Так і падманім страўнік! — імкнуўся жартам адцягнуць увагу Віктара ад цяжкіх дум Сяргей. — Гэта што! Мы ведаем, што нас абавязкова выратуюць. А вось у сорак другім пад Лепелем, калі фашысты блакаду зрабілі, — вось дзе страху было! Параненых схавалі ў лесе ў добра замаскіраванай зямлянцы. Зверху ніякіх слядоў не засталося. Карнікі ішлі ланцугом. І трэба ж было так здарыцца, што якраз на зямлянцы паставілі мінамёт. І вялі агонь. Трое сутак стаялі. У зямлянцы дыхаць няма чым, вада заканчылася. Вось там сапраўды «хана» побач была, але вытрымалі. Хто болю ўжо не мог трымаць, вусны зубамі зацiскалі да крыві, але маўчалі. А ў нас усёй справы, што крыху пачакаць трэба, а за гэта яшчэ й сярэдні заробак захоўваецца, і палявыя ідуць. Давай паспім.

У пятніцу зранку «Надзея» на сувязь не выйшла. Радыст Барыс Хенкін, мяркуючы, што на ўчастку праспалі час сувязі, — такое здаралася, — не стаў дакладваць начальніку экспедыцыі, разлічваючы, што ў час вячэрняй сувязі «Надзея» падасць голас. Але і ўвечары водгуку не было.

Склаўшы ў папку прынятыя з іншых участкаў радыёграмы, Барыс накіраваўся да начальніка экспедыцыі.

Выслухаўшы паведамленне радыста, Анатоль Раманавіч спытаў:

— Калі ў цябе рэзервовы час?

— А дзевятнаццатай па мясцовым часе.

— Калі «Надзея» не адгукнецца, паведаміш мне. І ўвогуле пабудзь на сувязі, паслухай, сам пазаві...

Адпусціўшы радыста, Анатоль Раманавіч устаў і падышоў да акна. Снегапад не спыняўся. Пастаяў, вярнуўся да стала, зняў трубку тэлефона, крыху памарудзіў і набраў нумар.

— Метэастанцыя? Добры дзень, Мікалай Іванавіч! Ермакоў турбуе... Гэта ў вас вечар, а ў мяне яшчэ працоўны дзень. Скажы, які прагноз на бліжэйшыя два-тры дні... Так, абрадаваў ты мяне, нічога не скажаш! Разумею, што не ты надвор'е робіш, а то знайшоў бы на цябе ўправу... Так, з адным участкам суткі няма сувязі... У тым жа й справа, што верталёт не накіруеш... Будзь здароў!

Паклаўшы тэлефонную трубку, закінуў рукі за галаву і задумаўся, гайдаючыся ў крэсле. Рашуча выпрастаўся, падцягнуў да сябе ўнутраны тэлефон.

— Сяргей Пятровіч? «Надзея» суткі не выходзіць на сувязь... Калі б не такі снегапад, інакш бы і не думаў... Не трэба. З гэтым не гарыць, пачакаюць. У нас па графіку цягач да іх у аўторак? Справа ў тым, што метэа дае снегапад яшчэ на двое сутак, таму рыхтуй на заўтра, на сем гадзін раніцы... Паедзе пяць чалавек. Усё зразумеў? Вазьмі пад свой асабісты кантроль.

...Частку дарогі па тундры артылерыйскі цягач ішоў на максімальна магчымай хуткасці, уздымаючы снежны віхор. Калі дарога завярнула ў сопкі і пайшла на пад'ём, вадзіцель пераключыўся на паніжаную перадачу.

На зыходзе дня даехалі да вусця ручая, за тры кіламетры ад якога жылі разведчыкі. З-за моцнага снегападу бачнасць была вельмі абмежаваная, і вадзіцель павёў цягач асцярожна — дарога круцілася між дрэў.

Старшы групы геолаг Аляксей Кароцін, які сядзеў побач з вадзіцелем, занепакоена заўважыў:

— Ніякіх слядоў, быццам усё вымерла...

— А хто ў такое надвор'е куды пойдзе? А хоць і пойдзе, дык праз пяць хвілін сляды занясе. Сядзяць сабе ў бараку, спяць ці «казла» забіваюць, — упэўнена адказаў вадзіцель. — Хутка будзе паварот, а за ім барак.

Нечакана кабіна цягача прыўзнялася, як быццам дарога пайшла на пад'ём. Але ніякага пад'ёма не было бачна.

— Спыніся, Валодзя, — папрасіў Кароцін.

Вадзіцель праехаў крыху на раўнейшае месца і спыніў цягач. Кароцін вылез з машыны і ўбачыў, што дарогу перакрыў снежны вал шырынёй больш за дзесяць метраў. Снег, які толькі нападаў, быў рыхлы, а пад ім быў настолькі шчыльны, што нават гусеніцы не працiскалі яго.

— Што гэта? — здзівіўся вадзіцель. Кароцін нічога не адказаў, прайшоўся ўздоўж вала, вярнуўся і толькі тады ўпэўнена адказаў:

— Лавіна.

Уважліва прыгледзеўшыся, можна было ўбачыць ланцужок з глыбаў снегу, які працягнуўся да супрацьлеглага схілу, быццам яго нехта наўмысна раскідаў.

— А дзе ж барак? — азіраючыся навокал, здзіўлена прамовіў вадзіцель. — Вось тут ён быў! Вунь і засечка на дрэве... — І раптам змоўк ад страшнай здагадкі.

Моўчкі стаялі, не ведаючы, што рабіць. У канцы лавіны ўбачылі два бервяны, што тырчэлі з-пад снегу, кавалак рубероіду ды абломак жардзіны з медным дротам антэны.

З месца, дзе стаяў цягач, было добра бачна, што лавіна сыйшла са схілу, перасекла даліну ручая і спынілася на лясістым супрацьлеглым схіле, знішчыўшы ўсё на сваім шляху. Не заставалася сумненняў, што барак разам з людзьмі пахаваны пад лавінай.

Кароцін спытаў у вадзіцеля:

— Валодзя, ты можаш дакладна паказаць, дзе стаяў барак?

— Вось тут ён і быў, дзе мы зараз стаім, — упэўнена адказаў вадзіцель, паказаўшы рукой сабе пад ногі.

— Хлопцы, трэба ўважліва агледзець усё навокал. Пайшлі ланцужком.

Агляд нічога не даў. У розных месцах клаліся на снег, прыслухоўваліся, крычалі і зноў слухалі ў надзеі пачуць голас у адказ. Але дарэмна, ніякіх прыкметаў жыцця там, пад тоўшчай снегу, не было.

Пачало цямнець. Не марудзячы, пабралі рыдлёўкі і пачалі капаць траншэю ад таго месца, дзе стаяў барак, наўскос па ходзе лавіны. Рыдлёўкі ў шчыльны снег уразаліся з цяжкасцю. Толькі цяпер выявілася памылка пры зборах на выезд — не ўзялі доўгія металічныя шчупы, з дапамогай якіх можна было вызначыць месца, дзе пахаваны барак ці тое, што ад яго засталося.

Бліжэй да раніцы снегапад прыкметна зменшыўся. Кароцін яшчэ раз абышоў навокал, каб супакоіцца. Зрабілі перапынак. Сабраліся каля вогнішча, папілі гарбаты і, калі зусім развіднела, зноў узяліся за працу.

Кароцін адышоў крыху ўбок, прытуліўся спінай да лістоўніцы, дастаў з кішэні цыгарэты, стаў прыкурваць. Чыркануў запалкай, і разам з полымем кавалачак гарачай серы балюча ўпіўся пад левае вока. Ад нечаканасці рэзка махнуў рукой, і карабок з запалкамі адляцеў далёка ўбок. Падымаючы яго, Кароцін заўважыў нешта шэрае на свежым снезе. Гэта яго зацікавіла. Ён апусціўся на калена, каб лепей разгледзець незвычайную пляму. У сярэдзіне яе была добра бачная шчыліна. «Як над мядзвежай бярлогай, калі ў ёй мядзведзь спіць». І раптам мільганула думка: «Там ёсць жывыя!» Ускочыў на ногі і закрычаў:

— Ідзіце сюды! Хутчэй!!

Калі ўсе падбеглі, ён паказаў на шэрую пляму і сказаў:

— Бачыце? Там ёсць жывыя, магчыма, яны параненыя, але жывыя, бо інакш адкуль гэтая плямка...

Працавалі моўчкі з усіх сілаў. У канцы дня дакапаліся да першага бервяна на глыбіні амаль у пяць метраў. Калі расчысцілі ад снегу вугал, убачылі, што дах, столь і тры верхнія вянцы цалкам знесены лавінай, а ўнутраная частка барака ўся напрасаваная снегам. Пачалі крычаць,з хваляваннем прыслухоўваліся ў спадзяванні, што іх пачуюць і адгукнуцца. Нехта пастукаў сякерай па бервяне. І ў адказ данёсся ледзь чутны чалавечы голас. Слоў нельга было разабраць, але не было сумненняў, што гэта голас чалавека.

Поспех дадаў сілы. Двое пайшлі нарыхтоўваць дровы, каб можна было працаваць і ўначы, адаграваючыся каля вогнішча, а чацвёра прадоўжылі раскоп.

Падагналі цягач і накіравалі святло фараў на раскоп. Працавалі моўчкі, асцярожна адбівалі кавалкі шчыльнага снегу. Вось-вось павінны былі дайсці да ўзроўню нар.

Усе, здавалася, былі гатовыя да таго, што, магчыма, прыйдзецца ўбачыць. Але калі з-пад снегу паказалася сагнутая ў калене ненатуральна белая нага, тэхнік Сапрыкін войкнуў і кінуў рыдлёўку.

Кароцін асцярожна ачысціў ад снегу твар нябожчыка. Смерць напаткала яго сонным, не прычыніўшы пакутаў. Ён ляжаў на спіне з заплюшчанымі вачыма, крыху падагнуўшы левую нагу паверх коўдры.

Адкапалі і паднялі наверх яшчэ траіх, накрылі брызентам. З-пад завалу пачуўся глухі голас. Кароцін гучна сказаў:

— Мы ўжо падыходзім да вас, пацярпіце яшчэ крыху. Колькі вас?

— Двое. Ягораў і Літоўчанка, — пачулася ў адказ.

Але прайшло яшчэ больш чым дзве гадзіны, пакуль удалося прабіць дзірку да жывых. Адтуль адразу прасунулася рука. Да яе пацягнуліся рукі выратавальнікаў. Кожны паціскаў гэтую руку, перадаючы ёй часцінку свайго цяпла.

Адсеклі кавалак бервяна, які загарадзіў выхад, і крыкнулі:

— Калі самі можаце — вылазьце!

— Трымайце! — пачулася ў адказ, і з лаза падалі аднаго за другім чацвёра шчанят, якія жаласліва павісквалі. І толькі тады вылез Літоўчанка, а за ім Ягораў. Іх адразу падхапілі пад рукі, накінулі на плечы бушлаты і адвялі да вогнішча.

Яны пілі гарачую гарбату, і слёзы цяклі па іх бледных тварах. Сядзелі моўчкі, ніхто не выказваў гучнай радасці, бо побач пад брызентам ляжалі чацвёра сяброў.

Кароцін на ўсякі выпадак спытаў:

— Болей нікога там не засталося?

Віктар глянуў на Сяргея і нечакана засмяяўся нервовым смехам:

— Хана там засталася. Нас не перачакала.

Быў аўторак, дзясятая гадзіна раніцы...

3 красавіка 2014 г.

Літара і дух Дзмітра Шчарбіны

Дзмітро Шчарбіна жыве ў Крывым Рогу ва Украіне. Ніколі, нават транзітным падарожнікам, не быў у Беларусі.

Мову беларускую вывучыў, чытаючы «Вожык» і слухаючы радыё «Свабода». Перакладаць з беларускай мовы на ўкраінскую і наадварот пачаў гадоў сем таму – пунктам адліку тут прыпавесць Быкава «Тры словы нямых», надрукаваная ў кіеўскім часопісе «Всесвіт». Летась у Луганску, дзе сёння ідзе вайна, выйшла кніжка-малышка Васіля Быкава «Байки світові» ў ягоным перакладзе.

Адны перакладчыкі пільнуюцца літары, другія – стараюцца захаваць дух твора. Дзмітро Шчарбіна ў сваіх перакладах дапільноўвае і літару, і дух. У працэсе перакладу да кожнага сумнеўнага слова ён падбірае цэлы ружанец сінонімаў, і гэта так нязвыкла ў нашым паспешлівым свеце...

Пазнаёміліся мы з Дзмітром завочна, праз фэйсбук, год таму. І з тае пары я не перастаю захапляцца яго перакладчыцкім талентам, яго літаратурным густам, яго фенаменальным адчуваннем і вычуваннем нашай мовы (асабліва калі ўзяць на ўвагу адсутнасць спецыяльнай адукацыі).

Дзмітро з маленства мае сур'ёзныя праблемы са зрокам, лекары забараняюць яму праседжваць за кнігай ці кампутарам, а ён усё роўна чытае, перакладае і папулярызуе ва Украіне беларускую літаратуру, увядомлівае ў байнэце ўкраінскую. Самаахвярнік, якія цяпер сустракаюцца надзвычай рэдка.

Хачу пажадаць пабрацiму высокага палёту ў беларуска-ўкраінскім паэтычным небе.

Міхась СКОБЛА

Ліна КАСТЭНКА

Пакрыўджаны Тарквемада

Я інквізітар. Ну, дык што ж такога?
Няўжо недаравальнае ў тым зло?
Я не хвалюся. Веку залатога,
вядома ж, і за мною не было.
Ну, катаваў. Ну, навяртаў у лона.
Паліў кругом высокія кастры.
Я іх забіў, ну, можа, паўмільёна...
А колькіх вы забілі, спадары?

Прыпавесць пра раку

Даўным-даўно была рака Дыяла.
І жыў персідскі цар, што зваўся Кір.
І лотасы бялелі, як піялы.
Гуляў агнямі бераг, як факір.
То рацъ цара ішла на пераправу.
Святарны конь прапаў там пад вадой.
І Кір пачаў супроць Дыялы справу.
Наладзіў нечуваны суд над ёй.
Ён прысудзіў, каб не было Дыялы.
Смяротны вырак ёй агаласіў.
Ён у пясках сказаў капаць каналы,
І дрэвы ссек, і травы пакасіў.
І — у пустыню воды тыя зрушыў.
Рака памерла. Не было ракі.
Прайшло па ёй ваярства, як па сушы.
Прайшло ваярства... І прайшлі вякі...
Засыпала пяскамі ўсе каналы.
Рака ізноў цячэ ў сваім ручве.
Цара няма. Ды ёсць рака Дыяла.
Загінуў Кір. Але рака жыве.

* * *

Сайгак, тарпан... О як мы лёгка звыклі,
Што гэтыя жывёліны ўжо зніклі!

Знікаюць і зубры, звяліся коні,
Знікаюць паплавы і абалоні.

Рудая качка і над лугам каня, —
І тыя пад пагрозаю знікання.
І тыя пад пагрозаю знікання!

А мы адно звыкаем да звыкання.

Крылы

І праўда, навошта крылатым глеба?
Зямлі не будзе, дык будзе неба.
Не будзе поля, дык будзе воля,
Не будзе пары, дык будуць хмары.
Мусіць, здаецца так птушкам адвеку.
А што ж чалавеку? А як чалавеку?
Жыве на зямлі. І сам не лятае.
А крылы мае. А крылы мае!
Людскія крылы не з пуху-пер'я,
А з праўды, сумлення і давер'я.
Бывае, з вернасці у каханні.
Бывае, з вечнага парывання.
Бывае, з прагнасці да работы.
Бывае, з рупнасці і турботы.
Бывае, з мары ці са спадзеву,
Нават з паэзіі або са спеву.
Нібыта сам чалавек не лятае...
А крылы мае. А крылы мае!

* * *

Сплывае год стары за небакрай.
А Новы вунь трасе здалёк чупрынай.
Налета новым будзе ўсё няхай,
Старымі ж — віны, ісціны, сябрына!

* * *

Ці не ўсё роўна, хто куды пайшоў?
Хто што сказаў — і верш ужо гатовы.
Паэзія — то свята, як любоў.
О, то не кожнадзённыя размовы!
І то не галасны асартымент
Метафар — на карысць ці на дагоду.
Не ведаю. Я толькі інструмент,
Дзе плачуць мроі-сны майго народу.

* * *

Страшыся слоў, калі яны маўчаць
Ці ў нейкім затаіліся прадвесці,
Калі няўцям, з чаго іх распачаць,
Бо ўсе яны раней былі чыесьці.

Хтось нарадзіўся з імі і сышоў,
Хтось імі плакаў, трызніў у пакутах.
Людзей мільярды, і мільярды слоў,
А ад цябе чакаюць шчэ нячутых.

Усё было ўжо: шчырасць і прытворнасць,
Краса і бруд, асфальты й спарышы.
Паэзія — заўсёды непаўторнасць
І неўміручы дотык да душы.

* * *

Відаць, былі мы вельмі маладыя, —
Час трацілі са шчодрасцю бяссмертных.
Згубілі долю. Вось перада мною
Даўгая панарама нашых жыццяў.
Узносяцца адныя, бы таполі,
Па-над усім сваім жыццёвым шляхам.
А некага вятрамі ўжо зламіла.
А некаму і свет ужо намілы.
А нехта ўжо з'ялчэў і стаў як горыч.
А з некім ты ўжо і не сядзеш поруч.

Дзяржава Кугель-Мугель

Жалезны конік заіржаў,
На ножцы рыпнуў флюгер.
Найпрыгажэйшая з дзяржаў —
Дзяржава Кугель-Мугель.

Трымаў над ёю ўвесь кантроль
Адзін самавыгнанец,
Што быў і сам сабе кароль,
І сам сабе падданец.

І з цэлым светам тэт-а-тэт,
Падняўшы піва кухаль,
Ён піў за су-ве-рэ-ні-тэт
Дзяржавы Кугель-Мугель.

Ён быў філосаф і стратэг,
Амбітныя меў планы.
І нават Гінэса пазбег,
Бо не любіў рэкламы.

Меў на мяжы шлагбаум свой,
Ласкавы да акругі.
Наперадзе планеты ўсёй —
Дзяржава Кугель-Мугель!

Боль адзінай зброі

Слова, мая ты адзіная зброя,
Мы не павінны загінуць абое.
Леся Украінка

У мегафонах мальваў — пеўнаў спеў,
Ажно дрыжыць паліваю світанак...
Мой родны краю, зроду ты не меў
Нейтральных барваў — прэсных пурытанак.

Чырвона-чорны догмат рукава.
Пшанічны прынцып сонечнае нівы.
О, колькі слоў смарагдавых сяйва
Было ў табе і выбухала жнівам.

З зямлі ўзрасталі словы, як жыты.
Налітым зернем выплывала мова.
Яна — як хлеб мне шчодры і святы.
Крывёю продкаў зззяла пурпурова.

А хтось у ёй капаў за ровам роў.
Таптаў найдаражэйшае нам поле.
І сніцца сон: пасецца гурт кароў —
Сем тлустых, ды худых паболей.

Азіміну скубуць і ярыну,
І брудзяць, брыдзяць, капытамі садзяць.
Трагічная мая! Табе труну
Не толькі ворагі — сыны твае ўжо ладзяць.

Бяссмертная мая! Смяешся церпка.
Ты ў той труне не змесцішся, дарэчы.
Яны ж бо ёлупы, яны ж знімалі мерку
З тваёй няславы й ганьбы, а не з велічы!

Твой дух ад тых зняваг не стаўся пусткай,
Хоць лёс нам слаў кілімы чарнаты
То ад Вілюйска да Халуйска,
То з Кіева да Варкуты.

З усіх трыбун — аж дым над дэмагогам,
Які кладзе ў аснову ленінізм.
Бо ж так ніхто не прысягае богам,
Як сатана — той самы шавінізм.

Як ты з тугою звыклася палыннаю!
Як часта крывадушнічаў Парнас!..
Абшар зямлі, завешся ты Украінаю.
Ты быў да нас. І будзеш пасля нас.

Мой пракаветны, мой умыты росамі,
Сусветны, кветны, зорысты,
з жывінкаю...
Калі ты нават зваўся Маларосіяй,
Твая паэтэса была Украінкаю.

Уладзімір САСЮРА

* * *

Так ніхто не кахаў. Праз вякі ды гады
Саспявае такое каханне.
І вясна на зямлі расцвітае тады,
і буяе зямля спазарання...

Лёгка дыхае ў сіняе неба яна,
узнімае да зор свае рукі...
І тады на зямлі расцвітае вясна
і трымціць ад салодкае мукі...

Млее сэрца маё ад шчаслівых вачэй,
што ў тумане гарацъ нада мною...
Разліваецца кроў і па жылах цячэ,
Быццам пахне яна лебядою...

Гэй, зіхоткія зоркі!.. Мой месяц святы!..
Ці ж бывае ярчэйшым каханне?..
Для яе я сарву Арыён залаты,
Я — з паэтаў рабочага рання...

Так ніхто не кахаў. Праз вякі ды гады
Саспявае такое каханне.
І вясна на зямлі расцвітае тады,
і буяе зямля спазарання...

Лёгка дыхае ў сіняе неба яна,
узнімае да зор свае рукі...
І тады на зямлі расцвітае вясна
і трымціць ад салодкае мукі...

Дзмітро ПАЎЛЫЧКА

Калі памёр крывавы Тарквемада

Калі памёр крывавы Тарквемада,
Пайшлі іспанскім краем чарняцы,
Як старцы, апранутыя ў рубцы,
Вышукваючы скрозь людскую здраду.

О, як святыя трэсліся айцы,
Ці іхняя не пахіснецца ўлада!
Душа ерэтыка той смерці рада —
Ці ўсмешкаю заззяюць малайцы?

Яны нястомна ўсім апавядалі,
Што інквізітара забраў быў Бог.
А людзі, слухаючы іх, рыдалі...

Ніхто ўсміхацца і крадком не мог;
Напэўна, ўсе шчэ добра памяталі,
Што здох тыран, але стаіць астрог!

То ўнутраны клопат Расеі

Не спяць прэзідэнты шчаслівых краін,
Начамі галосяць, шаленцы,
Іх мучыць хандра, надакучлівы сплін —
Пад танкамі гінуць чачэнцы.
Панове, засніце ўжо! То не бяда —
Змыкайце стамлёныя веі.
Струменіцца з гусеніц кроў, як вада? —
То ўнутраны клопат Расеі.

Міністрам шыкоўным на сэрцы цяжэй,
Журбота у іхнім паглядзе,
Бо дзесь там катуюць чачэнскіх людзей,
А панства? — На маскарадзе.
Не плачце! Не трэба! Салодкіх вам він!
Звівайцеся ў танцы, як змеі.
Дзяцей забіваюць і гвалцяць жанчын? —
То ўнутраны клопат Расеі.

Звярнуў да Чачэніі вочы Гасподзь,
Дзе кроў, быццам нафта, агніцца,
Палае, і ўладу ўжо страціла плоць,
І зззяе душа-зараніца!
Але патрыярх, выхавальнік арды,
Што ерась крамлёўскую сее,
Загадвае Богу: «Глядзіш не туды —
То ўнутраны клопат Расеі».

Маліцеся шчыра, народы Зямлі,
У сэрцах запальнікі ўзводзьце,
Прасіце усе, каб прыйшлі маскалі,
Спазнаць вам далі бессмяроцце.
Бо ваша свабода, і мова, і сцяг,
Святое Раство, і надзеі,
І права на мір, на жыццё і свой шлях —
То ўнутраны клопат Расеі!

Пераклад з украінскай
Дзмітра Шчарбіны

Мамскім вокам

Маргарыта АЛЯШКЕВІЧ

***

…суперчалавек са звышздольнасцямі.

Магу не спаць соднямі.

Магу з'есці ўтрая больш, чым нармальны чалавек маіх габарытаў.

Маю абвостраныя нюх і слых, а майму індыкатару небяспекі пазайздросціць кожны чалавек-павук.

Магу доўга-доўга насіць цяжкія прадметы. Ну ладна, пакуль не вельмі цяжкія, але мужыкі ўжо дзівяцца.

Магу засынаць у любых месцах, позах і гадзінах.

Магу праходзіць вялізныя адлегласці ў любое надвор'е.

Мая энергія невычэрпная.

Мая суперсіла расце. І пасопвае ў калысцы.

***

Вы заўважалі, што кажуць «поўны нуль», а не «пусты». Поўны нуль. Адасабляе сваім колам унутранае ад знешняга і поўніцца гэтым унутраным. Поўны, самадастатковы, а таму можа каціцца лесам, полем, куды Макар цялят не ганяў. Бо калі поўны, хто ж спыніць, каб нешта ў яго дадаць — нічагуткі ў тую поўніцу не ўлезе.

Іншая рэч, каб адняць, тут ахвотнікаў спыніць багата знойдзецца, — ды што ты ў нуля аднімеш, нуль і ёсць. Нуль без рысачкі, яшчэ кажуць. Ото ж, а ўявіце нуль з рысачкай: у ім адразу нейкі дысбаланс, рыска дзеліць поўнасць на дзве паловы, ну натуральна, паміж імі нейкая дыялектыка мусіць пачацца, тым больш рыску гэтую мы звычайна ўяўляем «па касой», адразу ж надзяляючы большай увагай верхні левы кут нуля з рысачкай, ну так, па звычцы, і гэты кут пачынае ціснуць на ўсю іншую прастору сваёй, створанай намі, значнасцю. Левы ніжні кут мізарнее, ціснецца да рысачкі, правы ніжні нібыта і рассеўся, а ўсё падскоквае, наверх заглядае. Карацей, суцэльны рух і ніякай гармоніі, ну куды такі нуль можа закаціцца?.. А поўны нуль, нуль без рысачкі, спраўны, гладкі, дасканалы, нуль варты пашаны і ўсялякае славы.

Вось яшчэ кажуць: пустое месца. Тут зусім іншае зычэнне. Пустое месца — гэта новы пачатак. Усё пустое так і цягне да сябе энергію, рыхтык чорная дзірка. Згустак энергіі, з якой проста павінна нешта адбыцца, адкрыцца, сфармавацца: партал у іншасвет, напрыклад. Яшчэ дом на пустым месцы можна збудаваць, ці храм, ці там слана прыпаркаваць баявога. Ото ж, у горадзе сапраўды ліха з паркоўкамі, а тут — пустое месца. Але пустое месца чым блага: на яго хтосьці так і мкнецца прыбіцца, запоўніць. А само яно тады знікае. Нядоўгі лёс пустога месца…

Таму поўны нуль прывабнейшы. Коціцца сабе ў вечнасць, як поўня па небе. Свеціць нам, круглым дурням.

***

Маладыя спадары і спадарыні раз'язджаюць па горадзе ў брычках, запрэжаных мамкамі. Коні ў мыле, але з бразготкамі.

***

Учора няма — яго з'елі маленькія пачваркі лангальеры. Заўтра месціцца ў маленькім куточку маёй галавы. Але галава так шчыльна нашпігаваная клопатам сёння, што месца на паслязаўтра проста не застаецца. Хлеб наш штодзённы дай нам сёння.

Калі аглядацца ў мінулае, лангальеры паказваюць зубы. Калі спрабаваць будаваць планы, нябёсы ціхенька смяюцца, крышталёвым такім смехам, мілажальным, хрумсткім, як першы лёд на лужыне, як ледзяшы ўвесну, як бязлітаснае ўсёведанне.

Існаваць у плыні — гэта не тое самае, што ўвайсці ў раку. У рацэ можна стаяць, плысці ўверх ці ўніз, супраціўляцца, рыбу лавіць. Быць трэскай на хвалях ці, урэшце, боўтацца, як самі ведаеце што. Не, існаванне ў плыні крыху іншае: робішся яе часткай, самой хваляй. Ты ёсць, і цябе няма…

Энергіі неверагодная колькасць, па сутнасці, уся плыня — чыстая энергія. Але яе нельга выхапіць, расфасаваць па пакецiках і рассоўваць па шафах, да запатрабавання, –фігушкі. Энергія выдаткоўваецца раўнютка на канкрэтную задачу, а ўсе спробы захамячыць жорстка караюцца поўным энергетычным спустошаннем. Часам жа — пры нявысветленых пакуль абставінах — энергіі накачваецца так многа, што цела як балонік. Ба-бах! Адчуванне, быццам усе часткі мяне бегаюць у маіх межах, гэткія шалёныя кванты, якія запрасілі да сябе сяброў. Ну тых, ведаеце, якія могуць быць адначасова ў некалькіх месцах. І вось унутры тусня са сваіх і яшчэ чыіхсьці, запрошаных, квантаў. Панаехала. І ўсе бегаюць, туды-сюды, туды-сюды. Тупаюць. Спаць замінаюць.

Ну што вам яшчэ сказаць?

Гэта клёва.

***

Пастаўлю помнік слоіку з гарохам.

У зацяжныя дажджы, калі не выведзеш малятаў на двор, каб самі сябе займалі, ля помніка будуць збірацца завалы з папяровых букетаў, вязаных завушніц, хатняй выпечкі і іншых знакаў глыбокай мамскай удзячнасці.

За дробную маторыку.

За рэфлексы кораня языка.

За вольную хвілінку. За вольную хвілінку. За воль…

***

Час засноўваць могілкі хатніх айфонаў.

Адзін утапіўся, адзін малюлька выбіла з маіх аслабелых лапаў, і вось — яшчэ адзін забіла сама, з дапамогай крокамералкі і двайных дзвярэй крамы тканіны. Ведаеце, такія дзверы, якія ляпаюць мамак з вазкамі па спіне, маўляў, ну як жывеш, старая? Троху кеўляеш? А па хрыбце?!

Пра шырокія дзверы ў крамавае пекла; пра рэдкія ліфты з іх раптоўнымі жалезнымі абдымкамі; пра пандусы, якія ставяць вазочак у ступар пасярод праезджай часткі; пра многія дробныя радасці маламабільных грамадзян вялікага гораду калі-небудзь іншым разам…

***

Трэцяе лета мая бібліятэка праводзіць спакаваная ў скрынках, трэцяе! Скрынкі мерзлі на балконе, іх даймала залева пры пераездах з аднаго здыму на іншы, некаторыя асобнікі нават снегу пакаштавалі, шанцукі.

А кіндл ляжыць, закінуты ў шуфляду, глядзіць углыб сябе маўклівымі электроннымі вачыма і думае: «Во дурніца». Ну не магу, чалавекі вы мае, не магу чытаць электронку. Да таго ж, кіндл як айфон: натуру мае далікатную, скуру тонкую. Не выжыве. Мы жэст шырокі любім і ўсяляк паважаем, і часцяком ужываем.

За рознымі нагодамі павыцягвала сабе самых-самых: патрэбных, улюбёных, каштоўных — яшчэ чарвяк які патошчыў! Для маіх скарбаў ёсць толькі адзін кніжны чарвяк, я! І цяпер кнігі паўсюль, паўсюль. Сцягваю іх па куточках, а ляле рассейвае наўкол, закопвае ў неверагодных месцах: хоча вырасціць кніжнае дрэва, бадай. Каб з прыгожымі карцінкамі, ма.

Ідзі-ідзі, дожджыку, звару табе боршчыку. Ідзі-ідзі, свячок, дам табе вазок. А сама хутка ляплю сабе цёплы пярэсты камяк (нечасаныя думкі, урыўкі вершаў, жж-допісы для мамскага натхнення, кнігі, кнігі, кнігі), — і да вясны не кантавацца. Сплю я.

Ды дзе там :)

Дзедава рэліквія

З цыкла «Правінцыйныя казкі»

Алесь БЫЧКОЎСКІ

«На вайне не бывае атэістаў», — шчыра казаў дзед Пятро.

І ведаў, што казаў! Адваяваўшы ў гвардзейскім батальёне, дзед скончыў вайну з некалькімі раненнямі і кантузіяй. Калі вярнуўся на радзіму, зразумеў, што развучыўся размаўляць ціха, — толькі гучна і, нібы млын, размахваючы рукамі з такой моцай, што суразмоўцы адсоўваліся на пару крокаў. Аднак набытая на вайне манера размаўляць не перашкаджала дзеду працаваць у гаспадарцы брыгадзірам і штогод атрымліваць граматы і падзячныя лісты ад кіраўніцтва.

Дзед жыў на Палессі, у Гомельскай вобласці. Непадалёк — украінская мяжа, побач — Прыпяць, і калі я прыязджаў у госці, падабалася гуляць уздоўж ракі або хадзіць разам з дзедам у тамтэйшыя лясы па грыбы. А на Палессі лясы дай Божа! Не тое, што на Бярэзіншчыне. Можна тры крокі зрабіць і не ведаць, куды занесла, заблукаць.

Дзядуля лічыўся адмысловым майстрам пячы дранікі. Ды і ўвогуле не слабы быў мужчына, якога і паўлітрай не напалохаеш. Вядомая рэч — ваенны мужчына. Ён меў асабістую грамату ад самаго Сталіна за ўдзел у вызваленні шаснаццаці еўрапейскіх гарадоў. Праўда, выпіваў дзед толькі па вялікіх святах. Вып'е і выварочвае душу, загартаваную ў цяжкіх баях, часам выціраючы вільготныя вочы. Ён расказваў, як бралі некалі стратэгічна важныя вышыні ды адначасова біла некалькі тысяч гармат з абодвух бакоў; як з-за мноства выбухаў вогненныя шары качаліся па полі і ўскалыхвалася зямля; як з сотні чалавек да варожых акопаў дабягала палова; як уласнавоч бачыў пасля атакі звар'яцелых гітлераўцаў («Гляджу і дзіўлюся: немец дуркавата гыгыча і сыпле пясочак на галаву забітага фрыца!»); як падчас вызвалення Беларусі іх батальён праходзіў у дзесяці кіламетрах ад роднай вёскі, і ён прабег гэты дзясятак, ускочыў у бацькоўскую хату, кінуў толькі два словы «Я жывы!», развярнуўся і хутчэй да сваіх; як потым іх батальён перапраўлялі ваяваць з Японіяй, і дадому давялося вярнуцца толькі ў сорак сёмым. Шмат чаго распавядаў стары…

Дзед быў двойчы кавалерам ордэна Вялікай Айчыннай вайны і да ўзнагарод ставіўся своеасабліва. Юбілейныя медалі на святы не прызнаваў. Чаму?

— Як прыгадаю, унучак, тыя вогненныя віхуры, гудзенне і трус зямлі, ды мноства чалавечых знявечаных целаў, млосна робіцца, у грудзях цяжка. Не да медалёў тады… Я і ўцалеў, што праз усю вайну пранёс крыжык, які дала маці. Калі задумацца, то мая самая важная ўзнагарода — што застаўся жывым.

Дзед Пятро лез у шафу, выцягваў адтуль невялікі срэбны крыжык на звычайнай суровай нітцы і дэманстраваў яго нібы найвялікшую ў свеце рэліквію. Ён разглядаў крыжык, і стары твар у тыя хвіліны набываў неперадавальны выраз, быццам зазірнуў стары за ўскраек жыцця і вечнасці, куды не кожнаму дадзена зазірнуць, каб не звар'яцець.

Што ён бачыў там? Толькі дзеду і вядома… Мноства смерцяў, людскі боль і пакуты, спадзяванні паўшых баявых таварышаў, з якімі поруч ішоў у бой, еў з аднаго кацялка. Ён бачыў тых, хто навекі застаўся там, у далёкіх саракавых гадах, каму падстаўляў плячо, з кім бег у атаку.

— Вось дзякуючы гэтаму, Божаму крыжыку, што дала маці, я і ўцалеў, — упэўнена паўтараў дзед і хаваў сваю рэліквію да наступнага дня Перамогі.

І нічога тут не скажаш. Вера, пранесеная праз вайну, дапамагла захаваць жыццё.

І мае рацыю дзед. Хіба жыццё нельга лічыць найбольшай узнагародай?

Што ж тычыцца веры ўвогуле, яна ў дзеда набыла своеасаблівыя рысы. «Дзядуля, бывае, вып'е шклянку самагонкі і следам абавязкова зап'е свянцонай вадой», — прыгадваў бацька…

***

Малілася бабка так: кладзе крыж і прыгаворвае: «Войменцай…» і далей звыклае «і Сына, і Святога Духа». Я пытаюся, хто такі «Войменцай», або што значыць?

— Малы ты ўсё ведаць! — Гарэзліва бурчэла старая. — Як вырасцеш, тады растлумачу.

Расказаць значэнне малітвы «У імя Айца…» бабка не магла не праз тое, што бачыла тэму размовы вельмі сур'ёзнай: хутчэй за ўсё проста не ведала тлумачэнняў. Аднак бабуля любіла мне ў дзяцінстве расказваць казкі.

— Жылі-былі дзед з бабай. Знайшоў аднойчы дзед бабінку. Пакруціў яе ў далоні ды пасадзіў у зямлю. Баба паліла вадой. І пачала бабінка расці-ўзыходзіць. Расла бабінка, расла. Цэлае лета расла. Вымахала вялізнае кустоўе, цырубалле ў неба ўпінаецца. Стрyкі тырчаць з усіх бакоў, бобу нарасло, як таго ліха. Села баба, нашыла дзеду некалькі вялікіх торбаў, нібыта мяхоў. Узяў дзед лескі, прыставіў іх да цырубалля і, увесь абвешаны торбамі, пакараскаўся ўвышыню. Збірае сабе боб, пхне стрyкі ў торбу. А пачаў жа стары дурань не зверху абіраць, а знізу. Каб зверху, яно дарма, паступова спусціўся б уніз — і гора б не было. Дык не, пачаў знізу, і ўсё цяжэй і цяжэй яму з поўнымі торбамі караскацца па лесках. Ды і цырубаллю цяжэй і цяжэй трымаць дзеда з ураджаем. Пачало ўсё паволі хіліцца долу. І раптоўна зламалася кустоўе, дзед і паляцеў уніз з-пад аблокаў разам са сваімі торбамі і лескамі. Карацей, забіўся.

Тут казка заканчвалася.

— А што было далей? — пытаў я ў бабулі.

— Што было, што было… Пагаравала баба, паплакала. Потым наварыла чыгун бобу, напарыла, нажавала, напляла дзеду ў гудзло, — дзед і ажыўся!

«Мае сны не падобны да вашых»

Галактыён ТАБІДЗЭ

Сіні карабель

Закалыхала гайданка марская.
Сіняя стома села на ветразі.
Прывідаў войска ў трох мачтах блукае.
Ветах у латах вартуе на беразе.

Мой карабель адплывае, як храм…
Не, гэта прывіды, вечны спакой ім!
Сціхні, шаленства мар, што між хмар
робіцца ветрам, ліловым прыбоем,

стомленым душам дарыць спагаду,
першыя дрыжыкі Дафнісу й Хлоі,
водар забытага даўняга саду,
дзе ажывае наша былое…

Трэба спяшацца, спяшацца, спяшацца.
Змрок на ліловых крылах зніжаецца.

Адзінота

Калі мне паэты
вянок уручылі лаўровы,
У дом белы снег з адзінотай
пагрукалі двойчы.
Калі адчыніў,
белы снег апусціўся на бровы.
Калі зачыніў,
адзінота глядзела мне ў вочы.

І. А.

На брукаванку ўпала дзіця.
Вочы аленя, косы з мімозы.
Нібы на хвілю не стала жыцця,
Сініх анёлаў падалі слёзы.

Вуліцы беглі, выючы ў гневе,
І заглушалі ўсё, апрача
Вёскі, дзе сёстры свецяцца ў спеве
Й сонца салодкае, як алыча.

Табе трынаццаць

Табе трынаццаць, а ў тваім палоне
Сівога сэрца роспач і агонь.
Трынаццаць куляў пакладзі ля скроні –
Трынаццаць стрэлаў разарвуць
мне скронь.

І праміне яшчэ трынаццаць вёсен,
І дваццаць шостым летам пад касой
Загінуць касачы й заплача восень,
А з ёю верш мой выпадзе расой.

Як хутка пакідае нас употай
Пара ільвінай жарсці маладой,
А сонца свеціць з гэткаю пяшчотай,
Знікаючы пад восеньскай вадой!

Хваля цягне хвалю

На галінах вісну́ць
восені ашмёткі.
А казалі, што вясна
будзе вечна… Плёткі.

Хваля цягне хвалю.
Ціснуць абавязкі.
Нешта ў свеце памяняць
спадзяваўся… Казкі.

Поўнач. Роспач. Вось і ўсё.
Плач зімы надрыўны.
А хацеў навесці лад
у жыцці… Наіўны.

Я заснуў

З іранічнаю ўсмешкай на твары,
Пад спеў калыханак,
Я заснуў, свае песцячы мары…
Цішэй, не зневаж іх!

Бо ад болю
Абуджуся — і ваш скаланецца світанак!
Лепш ніколі
Іх не сніць… Мае сны не падобны да вашых.

Снег

Сіняй віхурай з неба, як з моста,
нібы дзяўчына ў вір, у журбе, –
снег, што люблю я горка і моцна…
Больш, дарагая, — толькі цябе.

Сэрца пад снегам плача і стыне.
Дні праміна́юць, хутка нябыт.
Зведаў паўсвету — толькі пустыня:
сінія выдмы, снег-аксаміт.

Ох, як на шыі вісне мне замець!
Студзень абдыме і адпяе…
Будуць бялюткa падаць у памяць
сёстры завеі, рукі твае.

Любыя рукі возьмуць у танец
і завіруе ўсё на зямлі.
Я не самотны, я іх абранец,
рукі вянок мне снежны сплялі.

Падае снег мой з неба ў самоту,
з нашага моста ў нетры начы,
дзе патанае радасць палёту,
нібы завялі ўсе касачы.

Снег, што прыходзіць, як дабравесце,
і накрывае бездань мяне.
Вецер, калі ты сціхнеш, урэшце?
Студзень, калі ён, урэшце, міне?

Вецер у вочы й вецер у спіну.
Крочу самотна цераз снягі,
што размаўляюць бесперапынна
голасам любай з нотай тугі.

Шэпты кахання лепш ад малітваў
нас ратавалі ў тыя часы.
Вецер сняжынкі срэбныя ўблытваў,
быццам пялёсткі, у валасы.

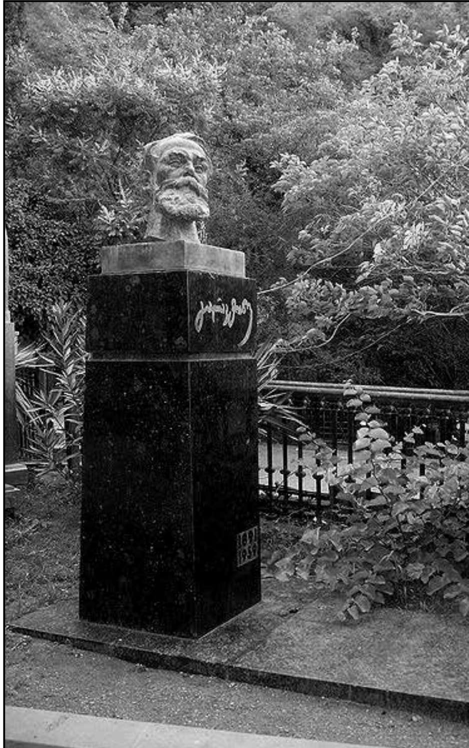
Я вар'яцею — так цябе прагну,
так валацугу сніцца начлег…
Белая зграя гоніць у багну
праз адзіноту, роспач і снег.

Снег, што прыходзіць, як дабравесце,
і накрывае бессань мяне.
Вецер, калі ты сціхнеш, урэшце?
Студзень, калі ён, урэшце, міне?

Пераклаў з грузінскай мовы
Андрэй Хадановіч

Галактыён Табідзэ (1892–1959) — адзін з найвыдатнейшых грузінскіх паэтаў XX стагоддзя. Яшчэ пры жыцці быў прызнаны царом грузінскай паэзіі. Нарадзіўся ў вёсцы Чквішы, недалёка ад Кутаісі, у сям'і вясковага настаўніка і святара. Скончыў Тбіліскую духоўную семінарыю. Пачаў публікавацца ў 1908 годзе, у 1914-м выдаў свой першы паэтычны зборнік. З 1916 г. друкаваўся ў часопісе грузінскіх сімвалістаў «Блакітныя рогі». У 1919 г. апублікаваў кнігу «Артыстычныя вершы». У 1924-м стаў адным са стваральнікаў часопіса «Мнатобі» («Светач»). Народны паэт Грузіі (1933). Акадэмік Акадэміі навук Грузінскай ССР (1944). Не змог уратаваць сваю жонку Вольгу Акуджава (дарэчы, родную цётку барда Булата Акуджавы) ні ад арышту, ні ад расстрэлу ў 1941 годзе. Перажыўшы сталінскія «чысткі», апынуўся пад савецкім прэсам у паслясталінскі час. 17 сакавіка 1959 г. скончыў жыццё самагубствам у псіхіятрычнай клініцы, выкінуўшыся з акна.

Магіла Галактыёна Табідзэ ў Пантэоне Мтацмінда

Беларускі драматург у Парыжы: Аўген Кавалеўскі

Ён з'явіўся на свет у свята праваслаўнага Раства — 7 студзеня — у 1921 годзе ў Маскве. Бацькі неўзабаве вярнуліся ў Менск, дзе Аўген стаў выхаванцам дзіцячага садка, якім апекавалася Уладзіслава Францаўна Луцэвіч (жонка Янкі Купалы).

Затым А. Калубовіч скончыў сярэднюю школу і стаў сіратой. У тым «паспрыяла» савецкая ўлада: знішчыла — як нацдэма — бацьку, выхадца з Заходняй Беларусі.

Таленавітага юнака падтрымаў вядомы на той час акцёр і рэжысёр Еўсцігней Міровіч і накіраваў у тэатральную школу пры Беларускім дзяржаўным драматычным тэатры.

Вайна зблытала ўсе планы і спадзяванні. «Падчас вайны наш дом згарэў, — успамінаў (у лісце да аўтара гэтага артыкула. — Рэд.) яго малодшы брат Раман Кавалеўскі. — Аўгена тады дома не было... усё згарэла. Мы з мамаю выскачылі на вуліцу і не паспелі што-колечы ўратаваць. Пасьля пажару мы перабраліся на Кастрычніцкую вуліцу. У нас зьбіраліся артысты, пісьменьнікі... У Аўгена была мэта барацьбы за незалежную Беларусь».

У 1944 годзе А. Кавалеўскі падаўся ў паязджанства. У Нямеччыне арганізаваў Тэатр эстрады, апантана працаваў, пісаў п'есы, апавяданні, аповесці, публіцыстычныя артыкулы, склаў падручнік для Тэатральнай студыі. Друкаваўся ў эміграцыйных часопісах «Сакавік», «Наперад!», «Напагатове», «Моладзь» і інш.

«Калі немцы адступалі, Аўгена з намі не было, — згадваў яго брат Раман. — Ён быў высланы ў паездку і апынуўся ў Нямеччыне. І мы яго спаткалі ўжо ў Баварыі. Калі мы з мамаю апынуліся ў Нямеччыне, мы Аўгена не бачылі і спаткалі ў канцы вайны... Ён быў з артыстамі. Яны разьязджалі па ўсёй Нямеччыне: па лагерох, дзе знаходзіліся нашы землякі, пад уладаю амерыканцаў, якія многа дапамагалі... І так прадаўжалася аж да 1948 году... Прыйшоў час, калі амерыканцы зачалі прапаноўваадь (Чырвоны Крыж) выязджаць па іншых краінах. Аўген вырашыў выехаць у Францыю».

А. Кавалеўскі быў актывістам Беларускай незалежнай арганізацыі моладзі (на яе другім з'ездзе абраны сакратаром), працаваў у парыжскай кравецкай майстэрні. І... пісаў.

Ён спрабаваў сябе ў розных літаратурных жанрах і актыўна друкаваўся ў розных эміграцкіх выданнях. У 1946 годзе ў часопісе «Напагатове» з працягам публікавалася яго прыгодніцкая аповесць для падлеткаў «Таямніцы замчышча».

Як драматург ён дэбютаваў у друку трагедыяй «Ліхадзейка» (1948), калі ўваходзіў у склад літаратурнага згуртавання «Шыпшына». «Ліхадзейка» ўзнаўляе адзін з тыповых эпізодаў гісторыі Беларусі пачатку XIX стагоддзя. У цэнтры сюжэтных калізій трагедыі — лёс прыгоннага селяніна, самавука-паэта Рыгора і сям'і памешчыцы Уладзіслаўскай. Яе дачка Канстанцыя, якой падрыхтаваны багаты жаніх Галінскі, закаханая ў Рыгора. Рыгор, у сваю чаргу, любіць сялянскую дзяўчыну Марысю. А. Кавалеўскі імкнецца выпісаць характары сваіх герояў на фоне бурлівых і трагічных падзей: сялянскага бунту супраць дэспатызму Уладзіслаўскай, які ачоліў Рыгор. У фінале трагічна гінуць і Рыгор, і Марыся, і Канстанцыя...

У часопісе «Шыпшына» (1948, №2) было апублікавана апавяданне А. Кавалеўскага «Алеся» — лірычна-ўзнёслы эцюд-згадка пра страчанае каханне, напісаны, відавочна, пад уплывам вядомай «Олеси» А. Купрына. Апавяданне вызначаецца жывапіснай, каларытнай мовай, імпульсіўнасцю празаічнага (часам метрычна згарманізаванага) радка. Напрыканцы, як падрахаванне, што выбіваецца з агульнага летуценна-мройнага аповеду, уведзена аўтабіяграфічная згадка: «Нечакана, раптоўна, як тая навальніца, грымнула вайна. Захлынула мяне, закруціла ў сваім жудасным віры, доўга насіла з аднаго мейсца на другое <...> і ўрэшце выкінула на далёкую чужыну як нікому непатрэбную трэску на хвалях».

У №19 часопіса «Наперад!» (1949) была змешчана яго навела «Першы подых», у №21 (1940) — апавяданне для дзяцей «Калека».

Падчас рэпетыцыі

Адзін з першых апублікаваных драматычных твораў А. Кавалеўскага — «драматычны этуд» «Навагодні госьць» («Сакавік», 1948, №1 (2)). Гэта сентыментальны расповед пра адзін эпізод з жыцця так званых дэпістых. Маладая жанчына Галіна Сьвірская засталася адна з малой дачкой. На сустрэчы Новага года прымае прапанову Алеся Зеляновіча «ісьці разам у туман», сустракае параненага мужа — і напачатку не пазнае яго, зноў страчвае.

«Навагодні госьць» А. Кавалеўскага стаў адным з узораў «актуальнай» драматургіі, якая, апеатыўна вывучыўшы «попыт» суполкі беларускіх уцекачоў-паязджанаў, імкнулася найперш раскрываць іх надзённыя праблемы, адлюстроўваць тыповае і характэрнае ў іхнім жыцці. Падобныя задачы напрыканцы 40-х гадоў вырашала і проза нашай эміграцыі (эпізод нечаканай сустрэчы з мужам — ці яго чаканне — беларускай-паязджанкай апісаны ў апавяданнях Аляксандры Саковіч «Петрыкаў тата», «Асірочаная», «Сама»).

А. Кавалеўскі актыўна ствараў і невялікія камедыйныя вадэвілі, якія ставіліся на эміграцыйных сцэнах Нямеччыны і Францыі. Эпізод з жыцця ў лагеры ДП асветлены ў гратэскава-камічным вадэвілі «Госці з Тунісу». Два кемлівыя хлопцы-беларусы, якія атрымалі «матуру», пераапрануліся ў вярблюўшчыкаў-тунісцаў і насміхаюцца са скваппасці ўдавы Зосі, цёткі сваёй сяброўкі.

Сцэны перадвясельных залётаў і сватання сталі традыцыйнымі і тыповымі ў беларускай драматургіі (творы В. Дуніна-Марцінкевіча, К. Каганца, Я. Купалы). Яны адгукаліся і ў камедыяграфіі А. Кавалеўскага. Яскравы прыклад — вадэвіль «Нечаканыя заручыны», жартоўнае дзейства якога пабудавана на аснове «любоўнага трохкутніка» Васіль — Насця — Халімон Падцярушкін. Арганічна ў тэкст уплятаюцца «песенныя партыі» герояў вадэвіля...

Спакваля малады пісьменнік падыходзіў да ўвасабленняваярска-гістарычнай тэматыкі — асноўнай у яго прозе. Як накід да нечага больш маштабнага ўспрымаецца яго абразок «Паміраючы сокал» («Баявая ўскалось», 1949, №1), дзе ў рамантычным арэоле апісана смерць беларускага жаўнера. Названай тэматыцы прысвечаны і «драматычны абраз з часоў Слуцкага паўстання» «Случчакі», апублікаваны ў часопісе «Моладзь» (1949, № 9).

У аснове «Случчакоў» — вядомая гістарычная падзея нацыянальна-вызвольнага руху, якая на эміграцыі ўважалася найбольш яскравым выяўленнем народнай сілы, мужнасці, імкнення да незалежнасці. А. Кавалеўскі паказвае адзін эпізод змагання: сутычку партызанскага аддзела з чырвонаармейскім палком. Кульмінацыя — сустрэча родных братоў Багуноў, адзін з якіх — паліткамісар, другі — партызанскі камандзір. У выніку брат забівае брата.

Больш самабытна, чым у «Случчаках», у якіх аўтар не змог пазбегнуць ілюстрацыйнасці, зместавай зададзенасці, пісьменніцкія здольнасці А. Кавалеўскага адлюстраваліся ў аповесці «Людзі ў полымі», якую на працягу трох гадоў друкаваў часопіс «Моладзь» (з №4 за 1948 год па №18 за 1950-ы). Аповесць, якая сваёй назвай асацыятыўна лучыцца з Мележаўскімі «Людзьмі на балоце» (як два архетыпічныя хранатопы: «людзі ў агні» і «людзі ў вадзе»), мае дзве асноўныя сюжэтныя лініі: жыццё свядомай беларускай моладзі ў часе панавання бальшавіцка-сталінскай ідэалогіі (найбольш каларытныя персанажы — Пятрусь Турэвіч, Мікола і Вера Сіняўскія) і «дзейнасць» уладнага актыву (сакратара райкама ВЛКСМ Максіма Івашчыка, сына папа, які пасля сутычкі з прадстаўніком ЦК партыі гіне ў дрыгве; начальніка раённага НКУС Сямючэнкі і інш.). Аповесць А. Кавалеўскага запамінаецца энергічным разгортваннем падзейных калізій, займальна-прыгодніцкім характарам, добра распрацаванымі ў псіхалагічным плане паасобнымі сцэнамі, — як, да прыкладу, эпізод пра спробу самагубства Максіма Івашчыка, калі той разглядваў сваё адлюстраванне:

«Ён падышоў да вялікага, мала не на палову сьцяны люстэрка ў пазалочанай раме, што стаяла за канапаю, і, любуючыся сваім выглядам, з «браўнінгам» у руках, прагаварыў яшчэ раз і галасьней:

— Я на ўсё здольны!

Але праз якую хвіліну, калі добра прыглядзеўся да свайго адлюстраваньня, ён ужо ня мог гэтага сказаць — рашучасьць пакінула яго, і заміж яе ў люстэрку пацямнеў спалоханы твар, ізноў апусьціліся бязвольна рукі<...>.

Ён глядзеў на сваё адлюстраваньне доўга, уважна, быццам бы ніколі перад гэтым ня бачыў сябе ў люстэрку. <...> і шырокі, заплыўшы тлушчам твар з падвойным падбародкам, і вузкія прарэзы вачэй, <...> і нос, маленькі, як бы сплясканы, і вусны таўстыя, чырвоныя, як у якой маладухі, і пасмы рэдкіх валасоў, апаўшых на вузкі лоб. Але, адначасна з гэтым, Івашчык пабачыў на сваім твары нешта новае, чаго раней не заўважаў: яму здалося, што ён на свае маладыя гады ўжо занадта стары, бо павялічыліся мяхі пад вачыма, закругліліся зморшчыны ля вуснаў, парадзелі валасы — і ад гэтага жаль да самога сябе, жаль да свайго маладога жыцьця <...> гэтак расчуліў ягонае сэрца, што ў ягоных вачох міжвольна зьявіліся сьлёзы<...>».

Празаічныя спробы А. Кавалеўскага станавіліся сведчаннямі зацікаўленасці маладой беларускай літаратурай 40-х — пачатку 50-х гадоў гістарычнай праблематыкай, прычым праблематыка тая мела «прыкладны» характар: высвечвала і канцэптуалізавала найперш яе ваярскі зрэз, праз такі зместавы аспект актуалізуючы нацыянальную ідэю і заклікаючы да самаахвярнага служэння Бацькаўшчыне, не бачачы па-за гэтым перспектывы свайго і дзяржаўнага існавання.

Сёння ў тое і не верыцца: названыя і незгаданыя п'есы А. Кавалеўскага ставіліся на сцэнах Парыжа! Вось як аб тым успамінала (у лісце да аўтара гэтага артыкула. — Рэд.) удава драматурга спадарыня Валянціна Міцура-Кавалеўская (яны пазнаёміліся «перапісваючыся» — у снежні 1948 года):

«...у Парыжы, у 1949 годзе, канцэрт прайшоў з вялікім посьпехам. Зала была перапоўненая. Граліся таксама скечы і вадэвілі, часта Аўген арганізоўваў беларускія вечары.

Так прадаўжалася некалькі год. Пазнаёміўся ён з расейскімі акторамі, удзельнічаў у іх спектаклях. Па іхняй просьбе напісаў повесьць пра эміграцыю «Обреченные» і «Встреча».

Калі мы паслалі нашых дзяцей да скаўтаў «Норс», яго там прасілі заняцца маладымі дзяўчатамі і хлопцамі. Там ён і памёр трагічна, пад мейсцам Royan, і ён пахаваны там.

Аўген марыў і верыў, што ён вернецца на Бацькаўшчыну, каб прадоўжыць сваю працу. На жаль, для яго жыцьцё скончылася ў 42 гады...»

Руайян — цяпер камуна ў рэгіёне Пуату-Шарант на захадзе Францыі. Яна размешчана ў вусці эстуарыя Жыронды, што ўпадае ў Атлантычны акіян. Узбярэжжа Руайяна ўпрыгожваюць пясчаныя бухты, пляжы, невялікая гавань і рачны порт. А таксама — і памяць па творчага беларуса-паязджаніна...

У наш час рыхтуецца да друку том выбраных твораў Аўгена Кавалеўскага, якія доўгі час захоўвала ў Парыжы ягоная жонка Валянціна Міцура-Кавалеўская (і якія ў большасці не былі апублікаваныя). Хочацца верыць, што з выхадам «Выбранага» па-новаму — цэльна, адметна і годна — у беларускай літаратуры раскрыецца яшчэ адно імя невядомага на Бацькаўшчыне празаіка і драматурга.

А. П.

Беларус з Варшавы: Дзмітры Шатыловіч

Упершыню з арыгінальнымі ўспамінамі беларускага паэта і публіцыста Дзмітры Шатыловіча я пазнаёміўся, чытаючы беластоцкі «Czasopis». З нумара ў нумар на працягу пяці гадоў яны там друкаваліся, аўтар занатаваў сваё асабістае жыццё, а таксама падзеі ў Польшчы, былым СССР і, наогул, у свеце, пачынаючы з 1955 года.

Гэтыя ўспаміны працягваюць друкавацца і цяпер. А ранейшыя жыццёвыя згадкі 1955–1988 гадоў Дзмітры Шытыловіча выйшлі асобнай кнігай у Беластоку. Яна так і называецца: «Успаміны 1955–1988».

На 326 старонках старэйшы беларускі літаратар з Варшавы, якому 8 лістапада споўнілася 88 гадоў, дасканала распавёў пра падзеі другой паловы XX стагоддзя.

Успаміны ранейшых гадоў Дзмітры Шатыловіча друкаваліся ў беларускім тыднёвіку «Ніва» (Беласток), у альманахах «Беларус» (Нью-Ёрк, 2012, 2013) і ў кнігах «У новай айчыне» (Беласток, 2001), «Пакаленне вайны» (Беласток, 2003), «Час трывогі і надзеі» (Беласток, 2007). У іх Дзмітры Шатыловіч прыгадаў родную вёску Чаромху на Бельшчыне (цяпер Польшча) у міжваенны перыяд, дзе ён нарадзіўся; распавёў пра свае юнацкія гады і вайну; успомніў пасляваенны час (магчыма, усё тое некалі з'явіцца ў адным томе, і гэта будзе вельмі важны, цікавы і сур'ёзны аўтабіяграфічны жыццёвы дакумент беларуса з Беласточчыны). А цяпер у адной кнізе Дзмітры Шатыловіч вынес на суд чытачоў успаміны пасляваеннага перыяду. Аўтара гэтых успамінаў рэдактар «Czasopisu» Юры Хмялеўскі ў прадмове да кнігі назваў летапісцам, які з Падляшша родам.

Сапраўды, Дзмітры Шатыловіч — летапісец. Прытым вельмі змястоўны, дасканалы, «шырокі» ў геаграфічных разважаннях і гістарычных фактах.

На вокладку кнігі ўспамінаў аўтар вынес здымак Варшаўскага палаца культуры і навукі, на які заўсёды звяртаюць увагу турысты. «Гэта Сталін падараваў будынак Варшаве», — кажуць палякі. Дзмітры Шатыловіч распавядае, што гмах савецкія працаўнікі здалі 28 кастрычніка 1955 года. У ім адкрыліся новыя кінатэатры, тэатры, рэстараны і залы; людзі сталі катацца на хуткім ліфце наверх, каб аглядаць Варшаву. Палац гэты будавалі з 1952 года. Далей літаратар апісвае, што на праваслаўных могілках на Волі знаходзяцца магілы савецкіх працаўнікоў, якія загінулі ці памерлі ў час пабудовы палаца. Загінулі, як сцвярджае аўтар успамінаў, 14 працаўнікоў і двое дзяцей. «Я сам калісьці здалёк бачыў, як адзін рабочы адарваўся і ляцеў уніз з высокага паверху. Тады я не чуў, каб нехта сказаў, што палац трэба разбураць, хаця і не ўсім ён падабаўся», — піша спадар Шатыловіч.

Успаміны варшаўскага беларуса можна падзяліць на ўмоўныя раздзелы: сямейнае жыццё, літаратурная справа, Беларускае грамадска-культурнае таварыства ў Польшчы (БГКТ), палітыка, СССР, Польшча і іншыя краіны свету, здарэнні і падзеі. Каго што цікавіць — той і зможа знайсці для сябе розныя факты. Але дзеля гэтага неабходна прачытаць усю кнігу. Мяне, напрыклад, зацікавіў наступны факт: у 1955 годзе ў Польшчы нарадзілася 793,8 тысячы дзяцей. «Гэта быў год самага высокага прыросту насельніцтва на ўсёй гісторыі краіны», — піша Дзмітры Шатыловіч.

На старонцы 20 аўтар прыгадвае той час, калі ў Савецкім Саюзе ў 1934 годзе забілі палітычнага дзеяча Сяргея Кірава. Людзі пра гэта гаварылі нават у 1940-х–1950-х гадах. Размаўлялі пра тое здарэнне і нават спявалі прыпеўкі:

Эх, огурчики, помидорчики,
Сталин Кирова пришил
в коридорчике.

А Дзмітры Шатыловіч прыгадвае, што яму ў 1940 годзе адзін савецкі салдат нават заспяваў і такую прыпеўку:

Семёновна, да юбка свалена,
Убили Кирова, убьют и Сталина.

Сотні палітыкаў розных краін і эпох праходзяць праз успаміны пісьменніка. Праўда, чамусьці Ягоду аўтар называе Ягада, хаця ён далёка не быў ягадай і ягадкай, а сапраўднае яго прозвішча Ягода. А кітайскага палітыка Мао Цзэдуна аўтар называе Мао Дзедунгам (с. 34)...

Спадабалася мне і згадка ў кнізе аб тым, што былы камуністычны дзеяч Польшчы Уладзіслаў Гамулка кінуў заклік пабудаваць тысячу школ да 1000-годдзя Польшчы. Дзіўныя людзі часам траплялі і трапляюць у палітыку!..

Дзмітры Шатыловіч — ветэран беларускага руху ў Польшчы. Вельмі добра, што ў сваіх успамінах ён занатаваў і беларускія справы. Вось аўтар паведамляе, што 30 сакавіка 1958 года ў Беластоку адбыўся другі з'езд БГКТ, на якім заклікалі, каб у кожнай вёсцы на Беласточчыне быў гуртОк БГКТ, каб БГКТ усю сваю дзейнасць скіравала на ўмацаванне народна-дэмакратычнай улады ў Польшчы і каб у кожнай беларускай вёсцы была беларуская школа. А тады на Беласточчыне было ўжо 57 школ з беларускай мовай навучання і 116 школ, дзе беларуская мова вывучалася як прадмет. У пачатковых школах 8861 дзіця вучылася па-беларуску і былі два беларускія ліцэі. Старшынёй БГКТ у той час быў абраны Уладзімір Станкевіч, былы дзеяч КПЗБ. А яго намеснікамі былі Аляксандр Давідзюк і Піліп Кізевіч, сакратаром — Віктар Швед. Хацелася б, каб аўтар успамінаў трохі пра Станкевіча, Давідзюка і Кізевіча прыгадаў... (А калі такіх згадак няма, я пару слоў скажу пра Піліпа Кізевіча. Таго самага Кізевіча, які ў 1930-х гадах быў сябрам Галоўнай Управы ТБШ, дзе ён арганізаваў і кіраваў курсамі для дарослых на Беласточчыне. Пра сваю прапанову і пра курсы ён напісаў нават артыкул і апублікаваў у 1933 годзе ў часопісе «Летапіс ТБШ». Дзякуючы Піліпу Кізевічу, Беластоцкай Акруговай Управаю ТБШ быў наладжаны ў 1930-х гадах цыкл лекцый па ўсёй акрузе, кожны гурток ТБШ ставіў спектаклі ў сваёй і суседняй вёсках, праводзіліся заняткі з няграматнымі і малаграматнымі сялянамі. Напрыклад, у Пяшчаніцкім гуртку ТБШ былі арганізаваны курсы для дарослых, якія складаліся з дзвюх груп: непісьменнай і малапісьменнай. У першай групе выкладалася беларуская мова, вучыліся чытаць і пісаць, а таксама складаць і рашаць. Вывучалася і геаграфія Беларусі. У сваім артыкуле «Курсы для дарослых» (Летапіс ТБШ, 1933, №3-4) Піліп Кізевіч пісаў: «Недалёка тая хвіліна, калі і наша старонка падымецца, вырвецца з ланцугоў цемры».)

Але вернемся да ўспамінаў Дзмітры Шатыловіча. Добра, што ў іх аўтар вельмі шмат адвёў месца згадкам пра БГКТ, літаратурнае аб'яднанне «Белавежа», «Ніву». Хораша згадвае ён прамысловае прадпрыемства «Бэтэска», якое фінансавала БГКТ і дырэктарам якога быў Пятро Ластаўка.

Мне спадабаўся момант ва ўспамінах, калі Шатыловічы ў Рабку на адпачынку сустрэлі бацьку, маці і цётку архітэктара і прафесара Аляксандра Грыгаровіча, які праектаваў царкву ў Ялоўцы, сабор св. Тройцы ў Гайнаўцы і царкву св. Міхаіла ў Бельску-Падляшскім. Жонка Ніна Дзмітры Шатыловіча Грыгаровічаў ведала яшчэ да вайны.

Аўтар на працягу 33 гадоў зафіксаў розныя зямныя катаклізмы, здарэнні, катастрофы: калі і дзе яны адбыліся, з чым гэта было звязана, якія людскія ахвяры яны прынеслі і г.д. Сам Дзмітры Шатыловіч шмат аб'ездзіў краін, бо ў вольны час працаваў гідам замежных экскурсій у польскім турыстычным бюро «Орбіс». Пра вандроўкі па свеце ён таксама з захапленнем распавядае ў сваёй кнізе.

І крыху пра самога Дзмітры Шатыловіча. Ён нарадзіўся 8 лістапада 1926 года ў вёсцы Чаромха на Беласточчыне ў беларускай сям'і. У сакавіку 1943 года быў вывезены на прымусовую працу ва Усходнюю Прусію. Пасля прыходу туды Чырвонай Арміі ў лютым 1945 года быў залічаны ў яе рады і накіраваны на фронт. Напрыканцы снежня 1945 года яго дэмабілізавалі. Вярнуўся дамоў. Вучыўся ў беларускай гімназіі, а потым скончыў Ленінградскі электратэхнічны інстытут, атрымаўшы ў Польшчы дыплом магістра інжынера электрыка-аўтаматыкі. Працаваў у праектным бюро «Энергапраект» у Варшаве. Цяпер на пенсіі. Аўтар зборнікаў паэзіі «Эцюды падарожжа», «Маё Падляшша», «Хвалі часу», «Вясёлка над імглою», «Струмені лёсу» і многіх іншых. З'яўляецца сябрам Саюза польскіх літаратараў і Саюза беларускіх пісьменнікаў. Узнагароджаны Крыжам Кавалерскім Ордэна Адраджэння Польшчы, Сярэбраным Крыжам Заслугі і медалямі.

Сяргей ЧЫГРЫН

Палігон для цімураўцаў

Пабачыла свет аповесць маладога аўтара Андрэя Лазуткіна «Палігон».

Твор мае дзве сюжэтныя лініі: жыццё Беларусі пасля заканчэння ІІ Сусветнай вайны перамогай ІІІ Рэйху (альтэрнатыўны погляд), а таксама прыгоды маладых студэнтаў сталічнай ВНУ ў Беларусі нашага часу.

Аўтар у сваёй альтэрнатыўнай гісторыі пайшоў простым шляхам, пратаптаным яшчэ класікам беларускай савецкай літаратуры Макарам Паслядовічам: абагуліў усё беларускае з нямецкім нацыянал-сацыялізмам і выдаў нам рэмэйк «Па воўчых сцежках» — з п'янымі паліцаямі, злачынным Радай Астроўскага, бандыцкай «Самааховай». Негатыў распаўсюджваецца і на БЦР, і на ўсё, што неяк звязана з ёй («Зачем нам связываться с Радой? Эти люди хуже фашистов»). Апафеозам такога прыроўнівання беларускасці да фашызму ёсць вось гэты фрагмент: «Колючие глазки следователя чуть теплеют: // — Хайль Гитлер! // — Жыве! — сгибаю руку в вялом приветствии». Дастаецца нават уніяцкай царкве — якая ў альтэрнатыўнай гісторыі Лазуткіна прылічвала да святых Кубэ.

Адначасова аўтар прызнаецца, што «не был историком, не знал деталей о войне и оккупации, мне была не интересна зажёванная советской прозой тема партизан и полицаев». І адзначае, што чытаў пра вайну з савецкай літаратуры, з якой «вовсю перли штампы». Аднак жа і ў выдадзені XXI ст. — пра тое ж: пра брудных, п'яных, прадажных ворагаў савецкай Беларусі (нацыяналістаў і паліцаяў).

Другая лінія аповесці не менш цікавая: п'янкі кампаніі гопнікаў па здымных кватэрках ды іхнае бадзянне па краіне і недалёкім замежжы — з адной вiдавочнай мэтай: пакрытыкаваць і павыкрываць «гнилой народ — немчиков», «скучный Вильнюс, где можно умереть от скуки» і «бандеровский Львов». Дастаецца ад знаўцы грамадска-палітычнага жыцця і беларускай апазіцыі: наведаны ім мітынг з нагоды дня Волі выглядае «довольно уныло», а «бабы в любых политических тусовках, как правило, страшные». Паступова робіцца відавочным, што магістральнай мэтай бадзянняў галоўнага героя ёсць не класічны пошук свайго месца ў свеце, а просты пошук скандалаў і крыніцаў для самапіяру. Ну і, канечне ж, п'янкі...

Пра мову. Такая колькасць вульгарызмаў і жаргонных слоў сустракаецца бадай толькі ў расійскіх серыялах пра мянтоў і бандзюкоў. Блатны жаргон перанасычае дыялогі герояў і словы аўтара без аніякай эстэтычнай матываванасці. Прычым гэта не гутарковыя абароты, а менавіта зонаўскі слэнг («мусарнуться», «харя», «мурло», «порожняк», «взять за жабры»). Некаторыя дзеясловы ніводнага разу не выкарыстоўваюцца ў нармальнай форме, а толькі і выключна ў жаргоннай. Усё гэтае моўнае панкаўскае красамоўства дадаецца ўсялякімі «ваще» и «чё», якія канчаткова ахутваюць чытача чадам дызельных выхлапаў...

Пра Беларусь, беларусаў і суседзяў. Беларуская мова ў аповесці ёсць, але на ёй гавораць толькі і выключна адмоўныя персанажы (ці скончаныя паскуды, ці вартыя жалю недарэкі). Гэтыя асобныя рэплікі становяцца своеасаблівай разынкай, якая падкрэслівае дэфініцыю «свае-чужыя». Свае — рускамоўныя (чытай разумныя, з крытычным мысленнем і наборам джэнтэльменскіх якасцяў), а беларускамоўныя — нягеглыя месцічы, зладзеюкаватыя паліцаі, вясковыя дурні, выжылыя з розуму бабулькі («В белорусском фольклоре полешуки — это что-то вроде чукчей»).

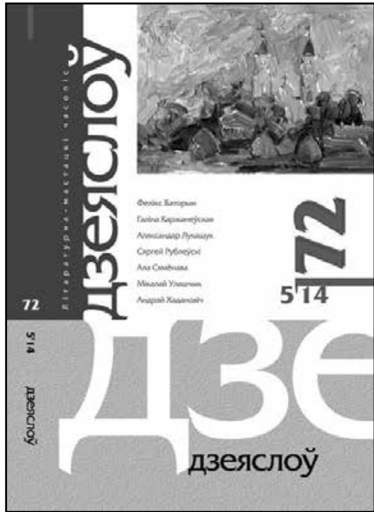
Дастаецца і літоўцам ды іх найноўшай гісторыі: «Вдалеке здание телебашни. На заре литовской независимости там были непонятные пострелушки...».

Перад заканчэннем аповесці ў тэксце ўсплывае і «Белоруссия», і Курская дуга, і Ракасоўскі, і Яруззельскі («в принципе, неплохой мужик, если подумать»)... Калейдаскоп блытаных фактаў пачынае круціцца ўсё хутчэй. Аўтар, відавочна, стамляецца ад тэксту і шукае варыянты хутчэйшага яго заканчэння: стараецца напоўніцу насыціць чытача паасобнымі фактамі, показкамі, байкамі з уласнага стракатага досведу...

У. С.

«Прыдумай сабе Айчыну»

У «Вопросах литературы» (№ 5, 2014) амерыканскі даследчык Э. Лаўнсберы ў артыкуле «Сусветная літаратура і Расія» піша пра кнігу Паскаль Казановы «Сусветная рэспубліка літаратуры» як пра адно з найбольш аўтарытэтных даследаванняў, прысвечаных феномену сусветнай літаратуры, і вельмі здзіўляецца, што ў кніжцы зусім адсутнічае расійская літаратура.

Як жа так, такія імёны, такі розгалас на дзесяцігоддзі, столькі папярэднікаў Рушдзі, — што за недарэчнасць? Выпадковая памылка, аўтарскі промах?!. Пакуль урэшце не прыходзіць да высновы: «Магчыма, тлумачэнне палягае ў наступным: тэрытарыяльная сімволіка Расіі грунтуецца на бінарнай апазіцыі сталіца/правінцыя, якая здаўна фарміравала спецыфічную вобразнасць расійская прасторы. Казанова выбудоўвае сістэму, якая ставіць пісьменнікаў і нацыянальныя літаратурныя традыцыі перад выбарам — патрапіць у касмапаліты альбо ў правінцыялы».

Цікава, а ці хоць упамінаецца там беларуская літаратура? І калі так, у што мала верыцца, то ў якім ракурсе? Ці не бачымся мы заходнім літаратуразнаўцам гэткім адкінутым і скукожаным ценем расійскай літаратуры ў перыяд зімовага сонцастаяння? Спецыяльна падкладаю гэтую шпільку чытацкай публіцы для палемічнага распалу, а ўрэшце і цвярозых разваг над лёсам нашай нацыянальнай літаратуры...

Ну і загадзя, яшчэ не пачынаючы гаворкі пра публікацыі часопіса, падвяду рысу для няўрымслівых: у 72-м нумары «Дзеяслова», на маё меркаванне, чытачам неабходна звярнуць увагу на чатыры публікацыі: нізку арыгінальных вершаў Ярыны Дашынай «Пакой чакання», аповед Сяргея Рублеўскага «Адыходнікі», эсэ Аляксандра Лукашука «Людзі без ценю» і сямейныя згадкі Разаліі Александровіч «Яе любіў Алах».

Ну і пойдзем у парадку надрукавання.

Незадоўга да 60-годдзя пісьменніка А. Асташонка давялося перачытваць яго некаторыя тэксты і ў тым ліку кароткую навелу «Чарга». Цяпер, чытаючы пачатак аповеда Галіны Каржанеўскай «Дзень добры, будучыня!», я ажно страпянуўся, — так стылістычна і сюжэтна сіметрычна накладаўся пачатак яе тэксту на прачытаны ў Асташонка. Праўда, нічога дзіўнага ў тым няма, бо па сутнасці чалавечае жыццё не мяняецца, апроч розных вектараў яго індывідуальнай мэтавай скіраванасці... Асташонкава «чарга» турбавалася зямным выбарам чалавека паміж дабром і злом, а «будучыня» Каржанеўскай — гэта ўжо як бы вынікі таго выбару ў іншым — па-за зямным — вымярэнні...

А вось пазнаёміўшыся з вершамі Андрэя Хадановіча, разумееш, што паэт шмат дзе бывае і ў яго дастаткова прычын для супрацьпастаўленняў і параўнанняў розных культур і ладу жыцця... Але ці трэба выстаўляць у іранічным плане мараль і этыку, як, скажам, у гэтым фрагменце аднаго з верлібраў:

Цяпер прыдалася б пуэнта,
патаснае заканчэнне без ідыёцкіх жартаў,
але ў вершах маёй краіны
шмат вядзецца пра хлеб і пра матчыны рукі,
і пра бацькавы рукі, таксама пра дзедавы рукі,
што мужна трымалі зброю,
толькі пра хер там няма ні хера,
быццам бы нас рабілі пальцамі рук...

Магчыма, аўтару трэба было шукаць тэксты на турбуючую яго праблематыку не ў вершаваных зборніках? Мне думаецца, што праз пэўны час можа з'явіцца новы творца, які напіша, што ў сучаснай паэзіі ўжо ўдосталь нарыфмавана пра фаласы і айфоны (прычым «херова і дахера»), то ці не прыйшла пара ўспомніць пра надзённы і духоўны хлеб, матчыны рукі і бацькоўскі пот? У чаканні гэтага? ці хаця б роздуму пра гэта? я пакуль гатовы чытаць тое, што ёсць, у тым ліку і шмат якія цудоўныя вершы А. Хадановіча...

Апавяданне «Адыходнікі» Сяргея Рублеўскага па сваёй ідэйнай скіраванасці вельмі набліжана да надзённага нацыянальнага факта. Да сітуацыі змушанага выбару, калі беларуская інтэлігента ўсё часцей «терзают грани меж городом и селом» (М. Рубцоў)...

«Адыходніцтва! Як жыццёвая пазіцыя, светапогляд, кішэнная філасофія браткоў-беларусаў. Вучыцца там і так, каб лаўчэй было выбіцца ў людзі (прыдумалі ж: не стаць чалавекам, не людзьмі звацца, а выбіцца ў людзі!) — зрабіцца шляхціцам, «дворянином», начальнікам, у рэшце рэшт хоць якім, але гараджанінам. А тое, што душа дзіцяткі, як неапёранае птушаня, выпіхваецца з улоння беларускасці, што зачасна адрываецца пупавіна, якая нібы шланг, падведзены да скафандра касманаўта ад «сістэмы жыццязабеспячэння», сілкуе яе нязводнай энергіяй роднага этнасу, — каго гэта хвалюе, хто гэта ўсведамляе». Чамусьці без пытальніка напрыканцы. Мо таму, што адказ відавочны? І ўсё ж, калі беларускасць робіцца грамадзянскай пазіцыяй у самой Беларусі, то, як кажуць, тут нешта не так... І той, хто такую пазіцыю займае, ведае, што...

Апошнім часам мяне зацікавіла паэзія Фелікса Батарына, але, буду шчырым, гэтым разам у пераважнай большасці яго вершы мяне не вельмі ўразілі. Нейкі ўнутрана пафасны і занадта нервовы душэўны ўсплёск... Побач з глыбокай філасофіяй суседнічаюць даволі статычныя прасталінейныя вершаваныя радкі. Такія перыяды ў паэтаў здараюцца. Буду чакаць новай публікацыі і чарговай кніжкі аўтара. У мяне чамусьці больш аптымістычныя спадзяванні, чым падобныя (магчыма, больш рэалістычныя):

У сэрцы рэшткі веры
У вышні патранаж,
Ды супрацьлеглы бераг
Такі ж пусты, як наш.

Аповесць Віктара Супрунчука «Дачнікі» — гэта чарада бясконцых трывіяльных дачных гісторый, якія паступова схіляюць чытача да «серыяльнай мыльнай меланхоліі»... Тэкст можна аднесці да «чытва для жанчын за пяцьдзясят». Стыль дабротнай традыцыйнай вясковай прозы: заўважныя дэталі, улоўныя характары, мімаходныя вобразы... Усё, як кажуць, на месцы, але... стамляе і схіляе да сну...

Паэма Аляксея Саламахі «Касцюшкава прысяга» — нацыянальны па духу вершаваны твор, аднак стылістычна каструбаваты, недарэшты вышуткаваны...

Проза паэта Васіля Жуковіча пазнавальная (асабліва героі яго першага аповеда «Арабінавая ноч...») і выкрывальна-памятлівая — з праявамі беларускай натуральнай ментальнасці. Душэўная цеплыня і павага да людзей і ўсяго пераажытага — асноўны пасыл гэтых апавяданняў. Агулам такія тэксты (з запаснікаў памяці), балазе, кароткія, таму прачытваюцца, не паспеўшы стаміць...

Вершы Ярыны Дашынай — лепшае, што выдрукавана ў часопісе з паэзіі. Думаю, тыя, хто прачытае, пагодзяцца з маімі высновамі. Зрэшты, у кожнага свае ўяўленні і вычуванні прыгожага і мастацкага. А мастацкі свет Ярыны — гэта своеасаблівы правобраз штодзённага раю і пекла ў адной чалавечай душы... Тут усё асабіста-адметнае і гарманічна спалучанае: форма, стыль, мысленча-метафарычны пласт, алітэрацыя, музычнае гучанне, падтэкставыя сігналы ў міжрадкоўях, і пры ўсім тым — гэта менавіта сучасная беларуская паэзія па духу: арыгінальная, непадробная, пазнавальная і адрозная ад іншых. Так, як мы беспамылкова пазнаём паэзію А. Разанава, Н. Артымовіч, Т. Сапач, А. Мінкіна, А. Сыса, так цяпер мы беспамылкова вызначаем і паэзію таленавітай паэткі з берасцейшчыны Я. Дашынай.

Калі ўжо немагчыма быць нічыёй —
прыдумай сабе Айчыну, жыві ў ёй.
У ёй нараджай дзяцей,
у ёй памірай...
Калі ўжо немагчыма, то абірай,
кім быць, кім здавацца, кім
звацца...

Такое жыццё вымагае пакут, дык жа і вечнасць паэзіі — па-за часам прозы...

Цяпер модна, не спадзеючыся на не заўсёды ўдзячных нашчадкаў, самому загадзя пісаць сваю жыццёвую і творчую біяграфію. Найлепш у мастацкім стылі, але з больш ці менш канкрэтнымі сведчаннямі часу і яго героямі. Што і робіць Алесь Аркуш, урывак «з амаль дакументальнага рамана» якога, «Мясцовы час», друкуецца ў гэтым нумары часопіса. Агулам як мемуар чытанне даволі цікавае: гістарычная беларуская правінцыя, перабудова і яе «пена», першыя свабодалюбівыя памкненні і дэмакратычныя пажады... Аднак скаламбурыўшы ў перафразіроўцы жанра, нададзенага твору самім аўтарам, я ўсё ж назваў бы яго «амаль раманам»...

Вершы Дзмітрыя Шылы — з адчувальным лірычным лёсам, можа, апроч апошняга, у якім не зусім зразумеў аўтара. Адным словам, прага душэўнага ўзрушэння і магчымасць мастацкага выяўлення аўтара спрабуюць дацягнуцца адно да другога...

Шчыра кажучы, было б сумнавата ў гэтым аб'ёмным тэкставым нумары часопіса, каб не падборка іранічна-забаўных жыццёвых показак Уладзіміра Сіўчыкава з ужо вядомых яго «Уладзевых гісторый». Думаю, з гэтых фрывольных і дасціпных тэкстаў магла б атрымацца ёмкая і лёгкая чытэльная кніжачка, скажам, як умоўнае супрацьпастаўленне даволі жорсткім «сУчаснікам» Адама Глобуса.

Я прачытаў усе выдрукаваныя вершы Паўла Хадзінскага і лічу, што ўжо за гэта ён павінен мне быць удзячным. Калі казаць наўпрост, то найлепш засцерагчыся словамі аўтара: «свярбіць бессаромная думка»... Ну надта ўжо адзінокія і неўладкаваныя словы ў хаатычнай прасторы яго вершаў.

А вось пераклады вершаў украінскага паэта Юры Іздрыка і палячкі Эвы Ліпскі ў сваёй пераважнасці цікавыя, можна сказаць, адмысловыя, вартыя чытацкай увагі і ўзгадвання добрым словам перакладчыкаў (Наталлі Русецкай і Андрэя Хадановіча). Напраўду, нельга не пагадзіцца з Э. Ліпскі, што

Варта памерці
дзеля такога верша
якому
не паверыць смерць.

Фелікс Баторын выступае ў гэтым нумары не толькі як паэт, але і як перакладчык з ідыш (ці не адзіны на сёння ў Беларусі?!) драматычнай паэмы Мойшы Кульбака «Бойтра». Уласна мяне больш зацікавіла грунтоўная прадмова перакладчыка, а вам раю набрацца цярпення і прачытаць адметную п'есу замучанага насмерць пісьменніка. Вядома, лепш было б, пры магчымасці, прапанаваць такую аб'ёмную драматургію не часопісу, а талковаму тэатральнаму рэжысёру. Зрэшты, будзем спадзявацца, што нехта з іх прачытае тэкст і зацікавіцца пастаноўкай, адзіная з якіх адбылася ў далёкім 1936 годзе ў Дзяржаўным габрэйскім драматычным тэатры Мінска, але неўзабаве была забаронена як твор «ворага народа».

Працягваецца публікацыя «студэнцкага дзённіка» Рыгора Барадуліна за 1956 год. На гэты раз — пераважна «цалінная» тэма. Аказваецца, вялікі паэт вырастаў з пшанічнага пылу, табольскай цёмнай вады, віннага настрою і надакучлівай жамяры...

Друкуецца спадчына Мікалая Улашчыка, яго мемуарныя запісы пра сваю малую бацькаўшчыну. Прадмову напісаў А. Ліс, якому перад сваім сыходам з жыцця аўтар і пакінуў гэтыя свае арыгінальныя і каштоўныя, як нацыянальна-гістарычныя сведчанні часу, літаратурныя тэксты.

Вершы нядаўна памерлага мастака Віктара Маркаўца таксама ўзятыя з яго спадчыны. Чытаючы іх, разумееш, што арыгінальны творца ў паэтычнай адстароненасці, у адрозненне ад станкавага жывапісу, шукаў не адкрыццяў, а супакаення сваёй душэўнай узрушанасці...

Вельмі своеасаблівыя, арыгінальна-нечаканыя партрэты вядомых і неадназначных асоб найноўшай беларускай гісторыі (З. Пазьняка, С. Шушкевіча, А. Бембеля...) — у «заўчасных успамінах» Аляксандра Лукашука «Людзі без ценю». Гэта даволі прыцягальнае чытво, якое ўражвае сваёй смелай падачай і беззаганным стылем. Адчуваецца, што нізкі тэкстаў А. Лукашука («Людзі без ценю» і «Зкімбы-зымбы») як бы з адной плоскасці, з двума разнароднымі, але прыцягальнымі полюсамі — pro і kontra...

Літаратурныя калейдаскапічна-пераборлівыя «пацеры» Алены Сямёнавай у яе эсэ «Homo homini» важкія ў сваёй жыццёвай і лёсавызначальнай сутнасці.

Гісторык і архівіст Наталля Гардзіенка друкуе згадкі і эпісталярый малавядомага беларускага эмігранта, літаратара і выдаўца Юры Попкі.

А пра гістарычныя пастаноўкі на беларускай тэатральнай сцэне, прынамсі, балет «Вітаўт» у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета і мюзікл «Соф'я Гальчанская» ў Беларускім дзяржаўным акадэмічным музычным тэатры, крытычна разважае журналіст Зоя Матусевіч.

Доследны і разважлівы па сэнсавых вектарах артыкул да 60-годдзя пісьменніка Алеся Асташонка «Праектаванне будучыні ў немагчымай рэальнасці» прапануе чытачу вядомы крытык Ірына Шаўлякова.

Нязмушаны, але глыбокі і займальны, і пры тым дасціпны і дасведчаны расповед пра татарскі сямейны род беларусаў — яго духоўны лад і жыццёвы ўклад — піша філолаг і гісторык Разалія Александровіч.

Напрыканцы нумара змешчаны ўспаміны Сяргея Чыгрына пра беластоцкага літаратара Сакрата Яновіча, рэцэнзія Леаніда Галубовіча на зборнік вершаў Марыі Вайцяшонак ды кароткія анатацыі новых кніжак у рубрыцы «Дзеяпіс».

Прыемнага ўсім чытання.

ЛеГАЛ

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» | № 11 (99) | 28 лістапада 2014 | № 45 (414) Новы Час

Рукапіс Артура Конан Дойля

На выставе ў Лондане паказалі першую старонку арыгінала твора Артура Конан Дойля «Знак чатырох», якая больш за сто гадоў знаходзілася за межамі Англіі – у ЗША.

Алекс Вернер, куратар выставы, сказаў: «Шэрлак Холмс, безумоўна, звязаны з Лонданам. Як даніна 125-годдзю сэра Артура Конан Дойля, мы прывезлі першую рукапісную старонку твора «Знак чатырох» назад у горад, дзе нарадзілася гісторыя пра Холмса».

30 жніўня 1889 Артур Конан Дойл вячэраў з выдаўцом і Оскарам Уайльдам у адным з гатэляў Лондана. Тады абодва пісьменнікі падпісалі пагадненні аб публікацыі сваіх твораў. «Партрэт Дарыяна Грэя» Уайльда выйшаў у друк праз год пасля гэтага. Артур Конан Дойл напісаў аповед пра прыгоды Шэрлака Холмса і Доктара Ўатсана праз месяц пасля вячэры. І ўжо ў лютым «Знак чатырох» быў выдадзены.

Да гэтага часу першая старонка рукапісу захоўвалася ў Каліфарнійскім універсітэце (ЗША).

«Вялікая прэмія» па літаратуры Французскай акадэміі

28-гадовы пісьменнік Адрыен Боск стаў лаўрэатам Вялікай прэміі па літаратуры Французскай акадэміі.

Ён быў уганараваны за раман «Сузор'е». У кнізе распавядаецца пра людзей, якія загінулі ў авіякатастрофе. Раман заснаваны на рэальных падзеях (у авіякатастрофе самалёта «Сузор'е» загінуў вядомы французскі баксёр Марсэль Сердан).

«Сузор'е» — раман, пабудаваны як даследаванне акалічнасцяў авіякатастрофы. Боск распавядае пра драбнюткія дэталі ў жыцці пасажыраў і пра акалічнасці, якія прывялі іх на борт самалёта французскай авіякампаніі Air France, які ўрэзаўся ў гару Рэдонда на Азорскіх выспах у Партугаліі ноччу з 27 кастрычніка 1949 года.

Марсэль Сердан быў вядомы не толькі як баксёр, але і як палюбоўнік Эдзіт Піяф. Па яе просьбе спартовец сеў на самалёт, каб як мага хутчэй дабрацца да Нью-Ёрка. Разам з ім ляцелі вядомая скрыпачка Жынет Няве. Не абыйшоў увагай аўтар і простых людзей — рабочых фабрык, заводаў, клеркаў і службоўцаў — усіх 48 пасажыраў. Ніхто з іх, роўна як і з 11 членаў экіпажа, у авіякатастрофе не выжыў...

Прэмія Гутэнберга

Культавы італьянскі пісьменнік Умбэрта Эка атрымаў прэмію Іягана Гутэнберга.

Урачыстая цырымонія ўзнагароджання 82-гадовага пісьменніка адбылася 2 кастрычніка ў горадзе Майнц.

Пісьменнік, філосаф, гісторык-медыявіст, спецыяліст па семіётыцы і літаратурнай крытыцы атрымаў прэмію за яго літаратурныя публікацыі. Якія, як гаворыцца ў абгрунтаванні журы, «захопліваюць мільёны чытачоў ва ўсім свеце культурай кнігі і гісторыяй кнігі».

Аўтар знакамітых раманаў «Імя Ружы» і «Ківач Фуко» апублікаваў таксама «Мастацтва любові да кнігі», якую заснавальнікі прэміі назвалі «прызнаннем у любові да бібліяфіла».

Таварыства Іягана Гутэнберга займаецца вывучэннем гісторыі і развіцця друкаванай тэхнікі. Яно складаецца з больш за тысячу спецыялістаў адпаведнага профілю з 35 краінаў свету. Прызавы фонд складае 10 тысячаў еўра.

Грошы псуюць літаратуру?

Шведскі пісьменнік і крытык Хорас Энгдаль, які ўваходзіць у камітэт Нобелеўскай прэміі па літаратуры, напярэдадні ўручэння ўзнагароды ў інтэрв'ю «La Croix» паскардзіўся на сучасны стан заходняй літаратуры.

Энгдаль лічыць, што пісьменніцкія школы і курсы прывялі ў літаратуру Еўропы і ЗША занадта шмат людзей. Таксама, мяркуе ён, пісьменнікам не на карысць буйныя грашовыя гранты. «Разумею, спакуса вялікая. Але гэтыя грошы адразаюць пісьменніка ад грамадства, ствараюць нездаровую залежнасць ад уладаў. Раней пісьменнікі працавалі таксістамі, клеркамі, афіцыянтамі. Сэмюэл Бекет і многія іншыя жылі так. Было цяжка, але яны карміліся самастойна», — падзяліўся развагамі Энгдаль.

На думку пісьменніка, літаратурнага ўздыму варта чакаць ад краінаў Азіі і Афрыкі. «Спадзяюся, літаратурныя багацці Азіі і Афрыкі не зменшацца ад асіміляцыі і «азаходнівання» гэтых аўтараў», — адзначыў Энгдаль.

Сёлетнім набелістам, як вядома, стаў французскі пісьменнік і сцэнарыст Патрык Мадыяно.

Ён нарадзіўся ў 1945 годзе. Вучыўся ў парыжскім ліцэі Генрыха IV, дзе геаметрыю яму выкладаў Рэмон Кено, які сябраваў з яго маці і пазней дапамог юнаку ўвайсці ў літаратурные кола выдавецтва «Галімар», а затым у ліцэі і ў каледжы ў Ансі. Першы раман П. Мадыяно —«Плошча Зоркі» —быў апублікаваны ў 1968 годзе і адразу прынёс аўтару вядомасць.

Практычна ўсе творы пісьменніка аўтабіяграфічныя і (або) звязаны з тэмай акупацыі Францыі падчас Другой сусветнай вайны. У сваім інтэрв'ю ў кастрычніку 1975 года П. Мадыяно прызнаўся, што ён «апантаны перадгісторыяй, мінулым», а «мінулае —ганебная эпоха акупацыі». «Мой сюжэт —час», —дадаў ён у інтэрв'ю газеце «Монд» (ад 24 мая 1973 года).

Многія творы пісьменніка былі экранізаваныя, перакладзеныя на шматлікія мовы свету.

Акрамя Нобелеўскай, П. Мадыяно —лаўрэат Ганкураўскай прэміі (1978), Літаратурнай прэміі князя Манакскага (1984) і Міжнароднай прэміі Чына дэль Дука (2010).

Дні культуры Украіны ў Вільні

У кастрычніку прайшлі Дні культуры Украіны ў Летуве.

Адбылося шэраг мерапрыемстваў: Шаўчэнкаўскія літаратурныя чытанні ў Віленскім універсітэце з удзелам украінскіх літаратараў, паказ Нацыянальным акадэмічным украінскім драматычным тэатрам імя Марыі Занькавецкай спектакля «Кацярына» па творах Тараса Шаўчэнкі, кінапаказы, прысвечаныя жыццю і творчасці Тараса Шаўчэнкі ды інш.

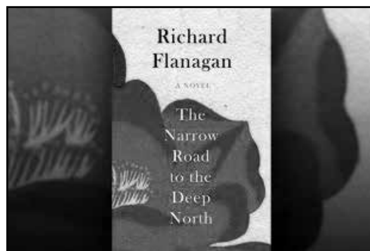
Урачыстае адкрыццё Дзён культуры Украіны пачалося Шаўчэнкаўскімі чытаннямі ў Віленскім універсітэце. Мерапрыемства адкрылі міністр культуры Украіны Яўген Нішчук, міністр культуры Летувы Шарунас Біруціс, пасол Украіны ў Летуве Валерый Жоўтэнка. У Шаўчэнкаўскіх чытаннях прынялі ўдзел украінскія пісьменнікі і паэт, лаўрэат Нацыянальнай прэміі Летувы Владас Бразюнас. Яны чыталі вершы вялікага Кабзара на ўкраінскай і летувіскай мовах.

Літаратурны фестываль «Пакрова»

У Івана-Франкоўску і Каламыі адбыўся VI Літаратурны фестываль «Пакрова» імя Тараса Мельнічука.

Сярод удзельнікаў фестывалю быў украінскі навеліст Васіль Парцяк. Ён прадставіў новыя тэксты, а таксама абвесціў пераможцу конкурсу прозы пра УПА. Такі конкурс праводзіла Літаратурнае агенцтва «Discursus». Плануецца, што конкурс будзе традыцыйным. На гэты раз паступілі працы ад сарака аўтараў. Лепшыя з іх увойдуць у кнігу, якая выйдзе ў «Discursus». Таксама Васіль Парцяк прыняў удзел у дыскусіі з Пятром Шкуцяком аб украінскіх ваенных добраахвотніцкіх фарміраваннях.

Сярод удзельнікаў фестывалю былі пісьменнікі Васіль Задарожны, Сцяпан Працюк, Вольга Дзяркачова, Яўген Баран, Раман Кісялюк, Васіль Андрушко, Мікалай Блізнюк, Багдан Аслаўскі, Крысціна Казлоўская і іншыя.

Лаўрэат Букера

Аўстралійскі пісьменнік Рычард Флэнаган стаў лаўрэатам Букераўскай прэміі за 2014 год за раман «Вузкая дарога на далёкую поўнач» (The Narrow Road To The Deep North).

Пра гэта было абвешчана ў лонданскай ратушы Гілдхол.

53-гадовы Р. Флэнаган атрымаў узнагароду з рук жонкі прынца Чарльза герцагіні Карнуольскай Камілы.

Ён таксама стаў уладальнікам чэка на 50 тысячаў фунтаў (80 тысячаў даляраў ЗША). Іншыя пяць прэтэндэнтаў на адну з самых прэстыжных прэмій у галіне літаратуры на англійскай мове атрымалі па 4 тысячы даляраў ЗША.

Памятная шыльда ў гонар Валянціна Пікуля

У Рызе на вуліцы Цербатас на фасадзе дома 95, у якім з 1962 па 1978 гады жыў і працаваў знакаміты пісьменнік Валянцін Пікуль, усталявана мемарыяльная шыльда.

На ўрачыстасці прысутнічалі дзеячы культуры Латвіі і Расіі, сярод іх – і расійскі міністр культуры Уладзімір Мядзінскі.

Вырабам шыльды займалася Расійскае ваенна-гістарычнае таварыства.

Валянцін Пікуль нарадзіўся ў Ленінградзе 13 ліпеня 1928 года. Ён стаў адным з самых папулярных у Расіі ды, наогул, на прасторах колішняга Савецкага Саюза аўтараў твораў на гістарычную тэматыку.

Старонка падрыхтавана паводле матэрыялаў (тэксты і фота) The Guardian, Радыё Свабода, Espreso.tv, gazeta.ru, Українська правда, Радіо24, Галицький Кореспондент, Newsru.ua

Літаратурная Беларусь
Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: (8-017) 200-80-91. Адрас электроннай пошты: sbp@tut.by